

29—31 mars

Debatter m. m.

Onsdagen den 29 mars

Sid.

Anslag under fjärde huvudtiteln:

Bidrag till sjövärnsskåren	3
Bidrag till frivilliga försvarsorganisationer	6
Lottaorganisationen	9
Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig	10
Frivilliga djursjukvården i krig	11
Frivilliga skytteväsendet	11

Investeringsanslag till kommunikationsverken:

Investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.	12
Televerkets anslagsbehov	14

Om statsbidrag till Religionspedagogiska institutet

33

Avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

37

Om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag ..

46

Meddelande ang. enkla frågor:

av herr Hernelius om internationellt samarbete för att hindra skador av olja vid sjöolyckor	50
av herr Skärman ang. beredskap vid oljekatastrof till sjöss ..	50
av fru Diesen ang. viss luftförening i Stockholm	50

Torsdagen den 30 mars

Svar på interpellationer:

av herr Ahlmark ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.	51
av herr Fälldin om förkortning av tiden för handläggning av ärenden vid länsstyrelser och andra myndigheter	64

1 Första kammarens protokoll 1967. Nr 16

	Sid.
Svar på enkel fråga av herr Isaacson ang. användningen av växtförädlingsavgifter	67
Tidpunkten för avlämnandet av kungl. propositioner	68
Interpellationer:	
av herr Wikberg om samordning av de statliga trafikföretagens persontrafik	74
av herr Nilsson, Yngve, om åtgärder för att förebygga brott av försöksutskrivna mentalpatienter	74
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Nilsson, Ferdinand, ang. utfallet av skördeeskadeskyddet i fråga om 1966 års skörd	75
av herr Nilsson, Ferdinand, om förslag till riksdagen angående viss ändring av bestämmelserna om skördeeskadeskydd	75

Fredagen den 31 mars

Meddelande ang. enkel fråga av herr Ahlmark ang. samarbetsnämnderna vid de gymnasiala skolorna	78
--	----

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 29 mars

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 4, ang. utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde	3
— nr 9, ang. utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde	12
— nr 41, ang. statsbidrag till Religionspedagogiska institutet	33
— nr 42, om statsbidrag till Sveriges folkhögskoleelevers förbund	37
— nr 44, ang. beslutanderätten i ärenden om tillstånd att bearbeta icke inmutningsbara mineralfyndigheter på kronojord ..	37
Bevillningsutskottets betänkande nr 3, ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.	37
— nr 7, om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag	46
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 29, ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning m. m.	48
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 9, om effektivisering av övervakningen inom kriminalvården	48
— nr 10, om åtgärder för att främja produktion av elektriska bilar	48
— nr 11, om utrustning av bil med förbandslåda	48

Onsdagen den 29 mars

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollen för den 10, 14, 15, 16 och 17 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar

Till riksdagens första kammare

Anhålles om ledighet den 29 till den 31 mars för överläggningar i Genève i samband med nedrustningskonferensen. Genève den 28 mars 1967

Alva Myrdal

Till riksdagens första kammare

På grund av utlandsresa i rikets tjänst hemställer undertecknad om ledighet från riksdagsarbetet onsdagen den 29 dennes.

Stockholm den 22 mars 1967

Olof Palme

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 29/3—den 31/3 för deltagande i Interparlamentariska unionens rådsmöte.

Stockholm den 25/3 1967

Rolf Kaijser

Till riksdagens första kammare

För att delta i Nordiska rådets femtonde session får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet den 3—den 7 april 1967.

Stockholm den 29 mars 1967

Herman Kling

De begärda ledigheterna beviljades.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1967/68 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—49

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50

Ang. bidrag till sjövärnskåren

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till sjövärnskåren för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 615 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svenungsson m. fl.* (I: 130) och den andra inom andra kammaren av herr *Thylén m. fl.* (II: 167), anhållits, att riksdagen måtte besluta, att anslaget Bidrag till sjövärnskåren skulle höjas till 675 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 130 och II: 167, till Bidrag till sjövärnskåren för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 615 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin, Ottosson, Wallmark, Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:

Ang. bidrag till sjövärnskåren

130 och II: 167, till Bidrag till sjövärns-kåren för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 675 000 kronor.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Vid sjövärnskårens 50-årsjubileum för ett par år sedan sade försvarsminister Sven Andersson bl. a. följande: »Den verksamhet som sjövärnskåren bedriver har i hög grad kommit både marinen och den svenska handelsflottan till godo. Den har underlättat rekryteringen av militärt och civilt sjöbefäl och hjälpt till att förstärka de olika personalkårerna. Verksamheten har alltså i hög grad givit positiva bidrag till landets försvar.»

Jag vill instämma och tillägga att verksamheten också i hög grad givit positiva bidrag till en allmän fostran av ungdomar. Den har givit unga män med intresse för sjölivet en ökad kännedom om och större respekt för dettas speciella krav. Den har också givit dem en möjlighet att i någon mån få konfrontera sjöintresset med en verklighet som kanske visar sig vara långt bistrare än vad de har trott. Därigenom har i många fall en felsatsning på yrkesutbildning — eller rättare sagt en satsning på fel yrkesutbildning — kunnat undvikas, och tid och kostnader har kunnat sparas för samhället och för den enskilde. Sjövärnskåren har sålunda varit ett verksamt instrument i yrkesvägledningen.

Utbildningen bedrivs i åtta skolor och omfattar ungefär 800 ynglingar. Den är avsedd att leda fram till skepparkompetens. I sina petita för 1967/68 har chefen för marinen begärt en anslagsökning på 75 000 kronor, alltså en höjning från 600 000 till 675 000 kronor, och detta uteslutande för att täcka kostnadsökningar. Regeringen har föreslagit en ökning med 15 000 kronor, d. v. s. ungefär 2,5 procent. Detta måste få konsekvenser för verksamheten.

Det går inte att dra ner underhållet av materielen — det vore att ta oförsvarliga risker i fråga om säkerheten.

Det går inte heller att dra in på kostnaderna för förläggning och förplägnad av eleverna, ty dessa kostnader är i huvudsak fasta. Prutningen måste därför i första hand gå ut över utbildningen av ungdomarna, antingen genom att antalet elever reduceras eller genom att övningarnas kvalitet försämrats. Intet av dessa alternativ är tilltalande. Den måttliga kostnad det här gäller ger god utdelning både för försvaret och den civila sjöfarten och i form av värdefull fritidssysselsättning för en skara ungdomar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen IVAR JOHANSSON (cp):

Herr talman! Utskottet har inte någon annan mening om sjövärnskårens arbete än den som herr Virgin har givit uttryck för. Då de frivilliga försvarsorganisationerna kommer att behandlas speciellt och i ett sammanhang under punkten 152, skall jag dock, herr talman, avstå från att nu föra något resonemang i denna fråga. Jag yrkar bara i korthet bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Utöver ett instämmande i herr Virgins yrkande om bifall till reservation nr 1 vid punkten 50 vill jag såsom motionär med några få ord ytterligare motivera den föreslagna anslagshöjningen.

Sjövärnskårens aspirantskolor representerar ett tvärsnitt av svensk ungdom i åldrarna 15—17 år. Den som känner förhållandena vet att den verksamhet som kåren bedriver genom sin inriktning uppväcker sjöintresse, inte bara bland ungdom i kustbygderna utan också bland inlandsungdom.

Den ungdomsutbildning i sjömanskap, segling och navigation som sjövärnskåren svarar för är inte bara — som herr

Virgin också framhöll — karaktärsdande, utan den är också ytterst värdefull ur rekryteringssynpunkt när det gäller såväl örlogsflottan som handelsflottan. Omkring 800 ungdomar har engagerats i denna utbildning. Det är således inte fråga om någon mindre, exklusiv grupp av ungdomar. Ur olika synpunkter skulle det vara ytterst beklagligt, om denna grupp decimerades på grund av minskade utbildningstillfällen.

Naturligtvis uppstår det kostnadsfördyringar på detta liksom på alla andra områden, och utskottet understryker i punkten 152, att de frivilliga försvarsorganisationerna arbetar under svåra ekonomiska förhållanden. Detsamma kan sägas om sjövärnskåren. De ökade omkostnaderna lär knappast kunna reduceras på annat sätt än genom en nedskärning av verksamheten, d. v. s. minskat antal elever. Instruktörer eller handledare kan inte utnyttjas i nuvarande utsträckning. Den troliga följden blir att en av aspirantskolorna — visserligen inte på min egen västkust utan vid smålandskusten — måste inställa sin verksamhet.

Vid fjolårets riksdagsbehandling av detta ärende anförde utskottet, att frågan om förstärkning av bidraget till sjövärnskåren torde komma att närmare behandlas i en aviserad utredning. Man uttalade förhoppningen att förslag från utredningen möjligen kunde vara färdigt till 1967 års riksdag. Då 1966 års värnpliktskommitté tillsattes så sent som i maj förra året och skall syssla både med frivillig utbildning av gängse typ och med sjövärnskårens verksamhet, kan naturligtvis inte någon livsytring från den kommittén ha yppat sig till årets riksdag. Men jag vill framhålla att det är ytterst tacknämligt att kommittén enligt sina direktiv skall uppmärksamma de motioner i ämnet, som under senare år har behandlats av riksdagen och de uttalanden som gjorts i anslutning till dessa motioner.

Det är väl i avvaktan på detta som

Ang. bidrag till sjövärnskåren

departementschefen och utskottet föreslår en uppräknig med 15 000 kronor. Chefen för marinen har begärt en anslagshöjning med 75 000 kronor för att täcka vissa engångskostnader och framför allt för att kompensera prisstegringarna. Det är också detta förslag som förts fram i motionen och i reservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid punkten 50.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ang. bidrag till frivilliga försvarsorganisationer

Ja — 96;

Nej — 23.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 51—151

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 152

Ang. bidrag till frivilliga försvarsorganisationer

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 5 150 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundberg* och *Strandberg* (I: 674) samt den andra inom andra kammaren av herr *Oskarson m. fl.* (II: 489), anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte dels till Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 5 560 000 kronor, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts angående rätten för frivilligorganisationer att vid utbildning av B-personal för krigsmaktens räkning taga i anspråk till förfogande ställda statliga medel.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten på åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 674 och II: 489, såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 5 150 000 kronor,

b) att motionerna I: 674 och II: 489, i vad de avsåge statsmedel för utbildning av B-personal, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Virgin*, *Ottosson*, *Wallmark*, *Bohman*

och *Petersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under a hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 674 och II: 489, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 5 560 000 kronor.

Herr talmannen yttrade, att överläggningen i anledning av den nu förevarande punkten jämväl finge beröra punkterna 153—158 i utlåtandet; eventuella yrkanden avseende sistnämnda punkter skulle dock, fortsatte herr talmannen, framställas först sedan respektive punkt föredragits.

Herr *VIRGIN* (h):

Herr talman! Det är en för vårt land ganska enastående företeelse att intresset för försvaret och förståelsen för dess vitala betydelse tar sig uttryck i en högst imponerande frivillig verksamhet, en verksamhet som är avsedd att gagna försvaret och att öka dess effekt. Denna frivilliga verksamhet ger en förankring av försvarsviljan i svenska folket som är långt starkare än vad som skulle kunna åstadkommas på annat sätt ens med långt större anslag än vad frivilligrörelserna erhåller. Den utbildningsverksamhet som de frivilliga organisationerna bedriver torde också ge en effekt som även den per satsad bidragskrona är långt överlägsen vad som kan uppnås på annat sätt. Detta hindrar inte att de frivilliga organisationerna i dag brottas med betydande svårigheter. Pretentionerna har stigit, och kraven på åtminstone någon ersättning för förlorad fritid och andra uppoffringar blir större. Alla omkostnader stiger. Men framför allt torde det vikande försvarsintresse som regeringens har visat genom sina egen-

Ang. bidrag till frivilliga försvarsorganisationer

domliga utspel i försvarsfrågan lägga sordin även på viljan till frivilliga insatser och tron på deras värde. Det hade varit väl motiverat att försöka kompensera något av försvarsnedprutningarnas förlamande effekt på försvarsviljan genom en ökad satsning på frivilligverksamheten. Kostnaden är ringa.

De anslag som frivilligsorganisationerna begärt uppgår till sammanlagt 13,4 miljoner kronor. Överbefälhavaren har tillstyrkt 11,9 miljoner kronor inom den militära kostnadsramen. Departementschefen föreslår nu ett anslag på 10,29 miljoner kronor, vilket motsvarar en ökning på mellan 4 och 5 procent av det nu utgående anslaget. Den verkliga kostnadsstegringen är dock större.

Dessutom tillkommer, såsom jag nyss påpekade, nödvändigheten att ge de frivilliga funktionärerna en rimligare ersättning för deras uppoffringar. Det går inte att vidmakthålla verksamheten i dess nuvarande omfattning om så inte sker. Det måste då bli betydande avtappningar, vilka sannolikt blir mycket svåra att hämta åter.

De kostnader för frivilligverksamheten för vilka statsbidrag utgår kan uppdelas i tre grupper.

Det gäller för det första administrationen. På denna punkt är en kostnadsstegring oundviklig, och huvuddelen av den föreslagna anslagsökningen kommer att konsumeras där.

Det gäller för det andra förnödenheterna, beträffande vilka beloppen är låsta av Kungl. Maj:t och besparingar knappast är möjliga att göra.

Det gäller för det tredje utbildningen. Det blir alltså där som inskränkningarna måste göras. Detta är särskilt olyckligt i år, inte bara av de allmänna skäl som jag nyss antydde, utan också därför att det i föl antagna nya värnpliktsystemet, som börjar tillämpas i år, tillsammans med det utannonserade inställandet av repetitionsövningarna skulle ha krävt en

extra satsning på frivillig utbildning och på försöksverksamhet med nya typer av utbildning. Detta får nu skrinläggas.

Frivilligorganisationerna bedriver en betydande ungdomsverksamhet. De skapar därmed inte bara ökad försvarseffekt till en mycket måttlig kostnad, utan de lämnar också ett gott bidrag till strävandena att ge ungdomen en meningsfull och uppfostrande fritidssysselsättning, detta med medel som helt ligger inom försvarskostnadsramen.

Jag tycker att anslagsäskandet borde ha mött större förståelse och att högermotionen hade bort bifallas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen under punkt 152.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! När det gäller de fem reservationer till förmån för de frivilliga försvarsorganisationerna, som är baserade på motion nr 674 av herr Strandberg och mig, skulle jag vilja uppmana mina kolleger i de tre andra partierna — kommunisten får jag väl i detta sammanhang inte vända mig till — att överväga om det inte skulle vara bra ur två synpunkter att spräcka partilinjerna och för denna gång göra någonting så sällsynt som att stödja rena högerreservationer.

Den första synpunkten är rent taktisk-politisk. I de frivilliga försvarsorganisationernas arbete deltar ett mycket stort antal människor. Det talas i vår motion om en miljon medlemmar, aktiva eller passiva, som står bakom detta arbete — låt vara att det kan förekomma vissa dubbelräkningar.

Vore det inte riktigt att nu ett antal folkpartister, centerpartister och försvarsvänliga socialdemokrater stödde reservationen för att inte låta oss i högerpartiet stå ensamma som försvarare av dessa intressen som går så på djupet hos det svenska folket. I mitt eget partis snävt egoistiska intres-

Ang. bidrag till frivilliga försvarsorganisationer

se borde jag självfallet inte resonera så här, utan partipolitiskt inkassera de pluspoäng som vårt uppträdande kan ge.

Sedan ber jag att få komma till den andra synpunkten. Jag tror att det skulle vara av stort positivt värde för behandlingen av dessa frågor i nästa omgång, om vi nu fick en opinionsyttring som visade att intresset för dessa angelägenheter inte går efter några partipolitiska linjer. Nästa omgång blir tydligen när den i utlåtandet nämnda kommittén nästa år kommer med sitt förslag. Låt oss nu försöka påverka detta förslag genom att i voteringen visa att vi bedömer Kungl. Maj:ts sparsamma linje i denna fråga som felaktig.

I sakargumenteringen vill jag bara helt instämma i herr Virgins nyss framförda synpunkter och kanske tillägga att utskottets argumentering för att skjuta på de begärda förbättringarna i avvaktan på nästa års kommittéutlåtande ju inte rimligen kan vara hållbar. Man binder sig inte på något sätt för det fortsatta handlandet genom att ge de i reservationerna äskade anslagen. Man skapar inga nya tjänster, organisationsformer eller liknande, utan man hjälper helt enkelt till med att under ett budgetår hålla i gång ett mycket värdefullt arbete i tillfredsställande omfattning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Egentligen är det endast en sak i det utlåtande som här föreligger, men fördelad på flera punkter, nämligen anslagen till de frivilliga försvarsorganisationerna, som föranlett skilda meningar.

Vi är alla överens om de frivilliga försvarsorganisationernas stora betydelse för försvaret och uppskattar alla det sätt på vilket de ryktar sitt värv. Deras betydelse kan knappast över-

skattas. Däri vill jag helt instämma med de föregående talarna. Genom den breda förankringen bland nationens medborgare och det betydelsefulla arbete som utföres på skilda fronter inom vårt försvar har de skapat en aktningvärd goodwill för försvaret bland den stora allmänheten. Utskottet och reservanterna är helt överens på denna punkt. Det är om anslagets storlek som meningarna går isär.

Personligen tror jag att en anslagsökning av den storlek som reservanterna föreslår på intet sätt är oskälig. Den utgör ju endast drygt hälften av den anslagshöjning som ÖB begärt. När utskottet trots detta stannat för Kungl. Maj:ts förslag, som innebär en anslagshöjning med 445 000 kronor, eller en knapp fjärdedel av vad ÖB äskat, beror detta på att 1966 års värnpliktsutredning nu sysslar med de frivilliga försvarsorganisationernas problem, deras organisation och ekonomi. Efter vad utskottet erfarit väntas resultatet av denna utredning föreligga senast nästa år. Utskottet brukar ju under sådana förhållanden inte föregripa en utrednings resultat.

Jag vill i sammanhanget erinra om att riksdagen på utskottets hemställan vid flera tillfällen och senast föregående år understrukat betydelsen av den frivilliga försvarsverksamheten och att hänsyn borde tas därtill vid beräkning och avvägning av anslagen under fjärde huvudtiteln. Vi kan konstatera att hela försvaret under kommande budgetår får leva under knapphetens kalla stjärna. Kanske har detta avsatt sina spår när det gäller beräkningen av anslagen på dessa punkter. Jag hoppas emellertid — då jag ser statsrådet här inne i kammaren — att han skall ha sin uppmärksamhet riktad på de frivilliga försvarsorganisationernas problem och med det snaraste rätta till eventuellt föreliggande brister.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Får jag i anledning av herr andre vice talmannens anförande bara säga, att skall det vara någon mening i att avvakta ett utredningsresultat bör man väl rimligen se till att verksamheten åtminstone inte försämras under den tiden. Det är emellertid precis vad man nu gör. Man försämrar verksamheten.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, anförde herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

I fråga om mom. a, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 152 mom. a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt

Anslag till lottaorganisationen

hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 26.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter utskottets i mom. b gjorda hemställan.

Punkten 153

Anslag till lottaorganisationen

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 674, av herrar Lundberg och Strandberg, samt II: 489, av herr Oskarson m. fl., såvitt nu vore i fråga, till Lottaorganisationen för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 2 200 000 kronor.

I motionerna I: 674 och II: 489 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Lottaorganisationen för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 2 780 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits, av herrar *Virgin*, *Ottosson*, *Wallmark*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 674 och II: 489, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Lottaorganisationen för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 2 780 000 kronor.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 153, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 22.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 154

Anslag till frivilliga sjukvårdsväsendet i krig

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 674, av herrar Lundberg och Strandberg, samt II: 489, av herr Oskarson m. fl., såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 325 000 kronor.

I motionerna I: 674 och II: 489 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 380 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin*, *Ottosson*, *Wallmark*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 674 och II: 489, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 380 000 kronor.

Herr **VIRGIN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Punkten 155***Anslag till frivilliga djursjukvården
i krig**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Frivilliga djursjukvården i krig för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundberg* (I: 387) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* (II: 492), i vilka anhållits, att riksdagen måtte till frivilliga djursjukvården i krig för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 75 000 kronor,

dels ock de båda likalydande motionerna I: 674, av herrar *Lundberg* och *Strandberg*, samt II: 489, av herr *Oskarson m. fl.*, i vilka yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle till Frivilliga djursjukvården i krig för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 87 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 387 och II: 492 samt I: 674 och II: 489, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga djursjukvården i krig för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Virgin*, *Ottosson*, *Wallmark*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 387 och II: 492 samt med bifall till motionerna I: 674 och II: 489, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga djursjukvården i krig för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 87 000 kronor.

Anslag till frivilliga skytteväsendet

Herr **VIRGIN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Punkten 156***Anslag till frivilliga skytteväsendet**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 674, av herrar *Lundberg* och *Strandberg*, samt II: 489, av herr *Oskarson m. fl.*, såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga skytteväsendet för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 2 560 000 kronor.

I motionerna I: 674 och II: 489 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Frivilliga skytteväsendet för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 2 636 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Virgin*, *Ottosson*, *Wallmark*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 674 och II: 489, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga skytteväsendet för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 2 636 000 kronor.

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.

Herr **VIRGIN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes, samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 156, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 27.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 157—183

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 184

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1967/68 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t lämnat en sammanfattande redogörelse för kommunikationsverkens investeringar, avseende postverkets, televerkets, statens järnvägars och luftfartsverkets fonder samt statens vägverks förrådsfond och sjöfartsverkets fond. Luftfartsverkets fond och statens vägverks förrådsfond hade tidigare benämnts luftfartsfonden respektive väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond.

Anslagen för nästa budgetår för berörda fonder hade beräknats så, att de jämte förutsedda behållningar vid budgetårets ingång skulle motsvara den föreslagna medelsförbrukningen och därutöver giva en marginal om cirka tio procent.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* (I: 541) och den andra inom andra kammaren av herr *Björkman* (II: 657), i vilka motioner framställdes yrkande av innebörd, att av departementschefen beräknade investeringsutgifter för ifrå-

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.

gavarande fonder, 1 129 miljoner kronor, skulle minskas med sammanlagt 156 miljoner kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 541 och II: 667, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i punkten anfört.

Reservation hade avgivits, beträffande den totala medelsförbrukningen, av herrar *Virgin*, *Ottosson*, *Strandberg*, *Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 541 och II: 667, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! De riktlinjer som av 1962 års riksdag antogs med tillämpning fr. o. m. budgetåret 1963/64 innebar att investeringsanslagen under varje kapitalfond sammanslogs till ett kollektivanslag. Vidare beslöts att på respektive kollektivanslag skulle utöver ramen finnas en viss marginal tillgänglig för att möjliggöra en av konjunkturmässiga eller eljest särskilda skäl påkallad höjning av medelsförbrukningen under löpande budgetår. Liksom tidigare föreligger från vår sida icke någon erinran mot grundtanken och grundprincipen i införandet av kollektivanslagen.

Mer än någonsin torde det i dag vara angeläget att de statliga utgifterna i möjligaste mån begränsas och att största återhållsamhet iakttages i fråga om de statliga investeringarna. Mängder av anslagsäskanden har av regeringen skurits ned med hänvisning till rådande ekonomiska förhållanden. Televerkets investeringsram tillåtes dock att öka med inte mindre än 51 miljoner kronor i förhållande till den ursprungliga ramen för innevarande budgetår. I reser-

vationen vänder vi oss mot denna ökning och föreslår därför samma investeringsram som ursprungligen gällde för budgetåret 1966/67.

Den föreslagna marginalen på cirka 10 procent kan under nu rådande förhållanden icke heller accepteras av oss. Att ställa cirka 100 miljoner kronor till regeringens förfogande för att den vid eventuellt behov skall kunna utöka investeringsramarna anser vi felaktigt. Det bör vara riksdagens sak att pröva eventuellt nya anslags behövlighet. Skulle konjunkturmässiga eller eljest särskilda skäl uppstå, föreligger möjlighet för regeringen att via tilläggsstat äska medel. Av detta skäl yrkar vi i reservationen avslag på den tioprocentiga marginalen.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Jag förstår mycket väl högerns intentioner att försöka spara pengar på alla punkter, ty man har ju sina givna syften därmed. Men att man föreslår besparingar just på detta område är en smula förvånande.

Inom den statliga verksamheten har vi svårigheter på vissa områden, t. ex. beträffande statens järnvägar, men televerket är ju ett av våra mest expanderande verk. Dess utveckling är enastående. Följaktligen är investeringar i synnerhet befogade inom televerket.

Om man sedan skall anföra ytterligare skäl, så vet vi att trots den starka expansionen inom televerket väntetiden är lång t. ex. när det gäller att få nya telefoner. Därför ställer man sig just i detta avseende särskilt frågande till tanken att begränsa investeringarna ytterligare.

I det som herr Strandberg nu anfört kan jag inte finna något skäl att ändra beslutet från 1962.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. televerkets anslagsbehov

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Herr Bengtson och jag skulle kunna föra en lång debatt i detta ärende.

Jag förnekar ingalunda att det föreligger väntetider för installation av telefon. Herr Bengtson vet att det under utskottsbehandlingen har upplysts om att väntetiden är 4—8 veckor. Det tycker jag inte är så märkligt i ett land som ligger på andra plats i världen i fråga om telefontäthet. Även jag ingår i denna väntekö, då jag helt nyligen har beställt telefon till mitt sommarställe. Om den kommer om 6, 8 eller 10 veckor kan väl vara ganska egalt, om man varit ute i god tid.

Herr **BENGTSON** (cp):

Herr talman! Jag konstaterar bara att herr Strandberg vill förlänga väntetiden för att få telefon från 4—8 veckor till att bli ännu längre. Jag tror inte att svenskarna är särskilt förtjusta i en ännu längre väntetid.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 24.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3**Ang. televerkets anslagsbehov**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen dels att för budgetåret 1967/68 under televerkets fond anvisa i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1967 angivna investeringsanslag av tillhoppa 632 700 000 kronor, dels och medgiva, att televerket finge lämnas i statsrådsprotokollet angivna beställningsbemyndiganden.

Kungl. Maj:ts förslag innebar en medelförbrukningsram för nästa budgetår om 588 miljoner kronor, exklusive rundradioanläggningar. I jämförelse med utgångsläget för innevarande budgetår var ökningen 51 miljoner kronor och i förhållande till nu beräknad medelförbrukning för budgetåret 1966/67 26 miljoner kronor. För rundradioanläggningar hade föreslagits en medelförbrukning av sammanlagt 30,8 miljoner kronor eller 3,3 miljoner kronor mindre än som beräknats för innevarande budgetår.

De totala utgifterna för ljudradians allmänna programverksamhet hade be-

räknats till 124,7 miljoner kronor. Licensinkomsterna inklusive ränteinkomster hade beräknats till 104,7 miljoner kronor. Underskottet på ljudradiorörelsen blev härigenom 20 miljoner kronor. Med utnyttjande av de från tidigare år ackumulerade ljudradiolicensmedlen om 5,7 miljoner kronor behövdes för ljudradion under budgetåret 1967/68 ett tillskott av cirka 14,3 miljoner kronor. I enlighet med de av riksdagen godkända förslagen i propositionen 1966:136 avsåges underskott i ljudradiorörelsen tills vidare täckas med anlåtande av överskottsmedlen i televisionsrörelsen.

I fråga om ljudradio- och televisionsverksamheten hade i statsrådsprotokollet erinrats om statsmakternas nyligen fattade beslut om ett andra program i televisionen med beräknad start kring årsskiftet 1969/70 samt om en ändrad organisation av Sveriges Radios programverksamhet m. m.

För televisionens allmänna programverksamhet under budgetåret 1967/68 hade beräknats 215,7 miljoner kronor. Licensintäkterna uppskattades till 246,1 miljoner kronor, varigenom överskottet skulle komma att uppgå till 30,4 miljoner kronor. Av detta belopp erfordrades 14,3 miljoner kronor för att täcka det förutnämnda underskottet i ljudradiorörelsen. Överskottet i televisionsrörelsen skulle härigenom bli 16,1 miljoner kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Erik Filip Petersson* och *Karl-Erik Eriksson* (I: 12) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Jonsson* (II: 17),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 58) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 77),

Ang. televerkets anslagsbehov

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Johan Olsson* och *Wikberg* (I: 91) samt den andra inom andra kammaren av herr *Josefson* i Arrie och herr *Eriksson* i Bäckmora (II: 122),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Dahlén* (I: 528) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 677),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 532) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 668),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Eric Gustaf Petersson* (I: 535) samt den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 679),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 681) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Agnäs och *Hedin* (II: 520),

dels en inom andra kammaren av herr *Rubin* väckt motion (II: 233),

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Dickson* och *Fridolfsson* i Stockholm väckt motion (II: 670).

I motionerna I: 58 och II: 77 hade anhallits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att 1966 års reklamutredning måtte i tilläggsdirektiv erhålla uppdrag att snarast utreda och framlägga förslag till erforderlig reglering av den reklamverksamhet, som fordrades för fristående, bland annat av pressen ägt TV-företag, så att verksamheten kunde påbörjas samtidigt med att de tekniska förutsättningarna för den andra kanalen föreläge, varvid det av föregående års riksdag beslutade andra TV-programmet kunde ersättas.

I motionerna I: 528 och II: 677 hade föreslagits, att riksdagen skulle till Teleanläggningar m. m. för budgetåret 1967/

Ang. televerkets anslagsbehov

68 under kapitalbudgeten, sjätte huvudtiteln, anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 7 miljoner kronor minskat investeringsanslag av 592 000 000 kronor.

I motionerna I: 532 och II: 668 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta, att inrättandet av ett andra TV-program skulle uppskjutas tills vidare och intill dess en mera gynnsam statsfinansiell situation föreläge.

I motionerna I: 535 och II: 679 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att förslag om tidpunkt för införande av färg-TV i såväl program 1 som program 2 måtte föreläggas innevarande års riksdag.

I motionerna I: 681 och II: 520 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om anslag till ersättning för viss rundradioverksamhet för budgetåret 1967/68 om 26,85 miljoner kronor anslå 70 000 kronor för televerkets kostnader för fria ljudradiolicenser åt blinda samt att uttala, att skolradioverksamheten samt den del av programverksamheten gentemot utlandet, som ej täcktes av särskilt anslag under tredje huvudtiteln, borde täckas av licensmedel.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 528 och II: 677, till Teleanläggningar m. m. för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 599 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte

a) till Rundradioanläggningar för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 33 700 000 kronor;

b) medgiva, att televerket finge lämnas de beställningsbemyndiganden departementschefen i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1967 föreslagit;

III. att motionerna I: 12 och II: 17 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 91 och II: 122 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 58 och II: 77 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionerna I: 532 och II: 668 icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att motionerna I: 535 och II: 679 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionerna I: 681 och II: 520 icke måtte av riksdagen bifallas;

IX. att motionen II: 233 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

X. att motionen II: 670 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

a) beträffande medelsanvisningen till teleanläggningar, av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Gustafsson* i Kårby, *Källstad* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 528 och II: 677, till Teleanläggningar m. m. för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 592 000 000 kronor;

b) beträffande tilläggsdirektiv till 1966 års reklamutredning, av herrar *Virgin, Ottosson, Strandberg, Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 58 och II: 77, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att 1966 års reklamutredning i tilläggsdirektiv måtte erhålla uppdrag att snarast utreda och framlägga förslag till

erforderlig reglering av den reklamverksamhet, som fordrades för fristående, bland annat av pressen ägt TV-företag, så att verksamheten kunde påbörjas samtidigt med att de tekniska förutsättningarna för den andra kanalen föreläge, varvid det av föregående års riksdag beslutade andra TV-programmet kunde ersättas;

c) beträffande inrättandet av ett andra TV-program, av herrar *Virgin, Ottosson, Strandberg, Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under VI hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 532 och II: 668, besluta, att inrättandet av ett andra TV-program skulle uppskjutas tills vidare och intill dess en mera gynnsam statsfinansiell situation föreläge;

d) beträffande införande av färg-TV, av herrar *Virgin, Axel Andersson, Ivar Johansson, Bengtson, Ottosson, Eric Gustaf Peterson, Strandberg, Bohman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Gustafsson* i Kårby, *Björkman, Källstad* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 535 och II: 679, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag om tidpunkten för införande av färg-TV i såväl program 1 som program 2 måtte föreläggas innevarande års riksdag;

e) beträffande motiveringen till yrkandet i reservationen d,

1) av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Gustafsson* i Kårby, *Källstad* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, denna reservation visade;

2) av herrar *Virgin, Ottosson, Strandberg, Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, reservationen visade;

Ang. televerkets anslagsbehov

f) beträffande ersättning för viss rundradioverksamhet, av herrar *Virgin, Ottosson, Strandberg, Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under VIII hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 681 och II: 520, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört rörande sättet för bestridande av televerkets kostnader för fria ljudradiolicenser åt blinda ävensom skolradioverksamheten samt den del av propagandaverksamheten för utlandet, som ej täcktes av särskilt anslag under tredje huvudtiteln.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Frågan om radio- och TV-monopolet har ingående diskuterats i riksdagen ett antal år. Förra året hade vi ju tillfälle att först ventilera problemet under vårsessionen och därefter så sent som i december i samband med behandlingen av den proposition som var föranledd av 1960 års radioutredning. Vid det sistnämnda tillfället debatterade vi som bekant också frågan om TV 2, reklamen och färgtelevisionen. Våra positioner och våra argument torde därför vara väl kända.

Varför har vi då återkommit med motioner i dessa frågor? Jo, herr talman, vi tänker inte uppge vår kamp för att söka bryta det statliga radio- och TV-monopolet. Vi vill ständigt klargöra att ett demokratiskt statskick förutsätter en fri opinionsbildning och att denna fria opinionsbildning inte får kringgärdas av monopol, vare sig i statlig eller privat regi.

Riksdagsbeslutet i december 1966 innebär en framtida och väsentligt utökad monopolisering i statlig regi, som vi då inte accepterade. Lika litet gör vi det i dag. Ingen i riksdagen skulle tolerera inskränkningar i yttrande- eller tryckfriheten. I det fallet står vi ju alla enade då det gäller att slå vakt om den fria opinionsbildningen, men så snart

Ang. televerkets anslagsbehov

det gäller motsvarande frihet för opinionsbildning i etermedia reses från socialdemokratiskt håll hårdaste tänkbara motstånd.

En av grundstenarna i en fungerande demokrati utgöres av den bevakning som garanteras oss genom den fria pressens arbete. Konkurrerande organ bevakar och kontrollerar varandra. Detta ytterst värdefulla konkurrensmoment kan aldrig förekomma i en monopol-situation inom pressens område, och därför avvisar vi enhälligt tanken på ett pressmonopol. På samma sätt vill vi från högerpartiet avvisa monopolet inom radio och television. Ur teknisk synpunkt har vi belyst att en fri etableringsrätt redan i dag är möjlig. Jag kan hänvisa till mitt eget anförande i denna kammare den 14 december förra året.

Herr talman! Efter vad som har passerat under detta års första månader då det gäller frågan om reklam i televisionen tror jag att många människor tycker att regeringens inställning till reklam i TV är mogen för omprövning. Det räcker inte med att herr Palme blir adjungerad ledamot av flera ideella organisationer här i landet.

I oktober förra året tillsattes en utredning rörande reklamens roll i samhället. Denna utredning skall också undersöka möjligheterna till reklamfinansiering inom Sveriges radios ram. Högerpartiet framhöll att ett eventuellt framtida inrättande av reklam i televisionen inom monopolets ram inte kunde accepteras. Ett statligt radio-TV-företag, som skulle finansieras med både licensavgifter och reklaminkomster, skulle erhålla en så överlägsen konkurrensställning att tillkomsten av konkurrerande företag kanske aldrig kunde bli möjlig. I samma underläge skulle hela den svenska pressen hamna.

Dessa synpunkter har framförts i våra motioner och föranlett reservationen b, i vilken vi hemställer att 1966 års reklamutredning skall erhålla tilläggsdirektiv att snarast utreda och framläg-

ga förslag till erforderlig reglering av den reklamverksamhet som fordras för ett fristående, bl. a. av pressen ägt TV-företag, avsett att ersätta det beslutade andra TV-programmet. Jag yrkar därför bifall till reservation b.

Den snabbhet varmed vi i höstas behandlade propositionen om rundradions och televisionens framtida verksamhet kritiserades av alla de borgerliga partierna. Det gällde dock ställningstaganden till investeringar i storleksordningen 450 miljoner kronor, och det hade varit önskvärt att se dessa mot bakgrunden av den finansplan och den nationalbudget som skulle föreläggas riksdagen en knapp månad senare. Ingen torde på allvar våga kritisera oss i dag, då vi påstår att det skulle ha varit klokt att något vänta med decemberbeslutet. Vi skulle då fått möjlighet att avväga investeringar för en ny TV-kanal i förhållande till andra önskvärda investeringsobjekt.

Det kan visserligen göras gällande att det för budgetåret 1967/68 rör sig om endast cirka 15 miljoner kronor, men å andra sidan torde det kärva ekonomiska klimat som nu råder komma att bli bestående en tid framöver. Det skall också observeras att investeringskostnaderna för TV 2 fram till 1970/71 uppgår till över 150 miljoner kronor enbart för utbyggande av sändningsnätet. För att hela landet skall bli i tillfälle att se TV 2 erfordras ytterligare 250 miljoner kronor i 1966 års prisläge. Vid vår prioritering har vi kommit till det resultatet att många andra viktiga investeringsändamål bör sättas i förtur, varför vi i reservation c hemställt att inrättandet av TV 2 tills vidare skall uppskjutas. Jag yrkar bifall också till den reservationen.

Vad beträffar införande av färgtelevision beslöt riksdagen i december förra året att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att konkret förslag snarast skulle föreläggas riksdagen. Vid ärendets behandling i kammaren framhölls från vår sida att vi bedömde det som ange-

läget och möjligt att 1967 års riksdag skulle få tillfälle att taga definitiv ställning till tidpunkten för införande av färg-TV. Helt naturligt riktade jag till kommunikationsministern frågan om hans avsikt var att förelägga årets riksdag förslag i ärendet. Herr Palme var dock icke beredd att utlova att så skulle ske. När därför motioner väckts med begäran att regeringen skall förelägga årets riksdag förslag till tidpunkt för färg-TV:s införande, har alla de borgerliga representanterna i utskottet enats om sådan hemställan som framgår av reservation d, till vilken jag yrkar bifall.

Motiveringen till nyssnämnda yrkande återfinnes i två reservationer, e 1 av mittpartierna och e 2 av högerpartiet, vilka i stora drag sammanfaller med varandra. Vad gäller ställningstagandet till TV 2 har vi från vårt håll nödgats skära ned texten något. Vidare vill vi inte föregripa det förslag som vi hoppas skall föreläggas årets riksdag genom att nu försöka fixera tidpunkt eller partiella lösningar. Det blir tillfälle för oss att återkomma med definitiva och preciserade ställningstaganden då regeringens förslag föreligger. Många och starka skäl talar emellertid för att riksdagen redan i år bör fatta beslut om tidpunkten för införande av färg-TV. Jag har tidigare redovisat dessa skäl inför kammaren. Låt mig därför kortfattat framhålla,

att frågan om tidpunkten för införande av färg-TV intresserar såväl den svenska industrien som i ännu högre grad allmänheten,

att industrien snarast bör erhålla besked i och för sin planering,

att riksdagen genom ett snabbt ställningstagande torde kunna i positiv riktning påverka den omställning som är nödvändig för tillverkare och importörer, för handel och serviceinrättningar,

att allmänheten i god tid måste erhålla besked för att kunna rätta sina appa-

Ang. televerkets anslagsbehov

ratinköp efter rådande mottagningsmöjligheter för färg-TV,

att hänsyn måste tagas till det förhållandet att mängder av nu befintliga TV-mottagare närmar sig vad jag vill kalla pensionsåldern och därför skall ersättas — konsumenten, alltså apparatinnehavaren, kräver härvid besked om lämpligaste apparattyp, svartvit eller färg,

att svenska TV-tittare i stor omfattning har möjlighet att redan i år se färg-TV från utländska sändare,

och att de flesta europeiska länder i fråga om färg-TV-sändningar ligger långt före Sverige, som snart får räknas till u-länderna i vad gäller färgtelevision.

Herr talman! Så skulle uppräknigen kunna fortsätta med ytterligare argument. Tillåt mig bara att göra en personlig reflexion: Jag undrar om inte en mycket stor del av svenska folket hellre skulle vilja ha färg-TV än en ny monopolkanal. Många rättviseskäl talar för att färg i första hand bör införas i TV 1. Hela landet kan därmed erhålla färgmottagning samtidigt. Kostnaderna är heller icke större än cirka 15 miljoner kronor för de ändringsarbeten på nuvarande sändningsnät för TV 1 som möjliggör färgsändning. Utöver färgsändning i TV 1 bör man eftersträva förbättrad programstandard. Förverkligas detta tror jag att vi har kommit långt. Kan en sådan utveckling kompletteras med etablering av konkurrerande, fria TV-företag — som man nyss har talat om — så tror jag att vi är på absolut rätt väg.

Jag yrkar därför bifall till reservationen e 2.

Slutligen, herr talman, finns det en högerreservation littererad f. Där återkommer vi till den linje vi förfäktat under flera år beträffande vissa anslags uppförande. Vi har ansett och anser alltså att fria radiolicenser åt blinda skall bekostas med skattemedel. Däremot synes det oss riktigare att kostnader för propaganda- eller infor-

Ang. televerkets anslagsbehov

mationsverksamheten för utlandet skall till sin huvudsakliga del täckas av anslag under utrikesdepartementets huvudtitel och, i den utsträckning så inte sker, genom licensmedel. Vi menar också att kostnaderna för skolradioverksamheten helt skall täckas av licensmedel.

Detta innebär som sagt, herr talman, ett uppföljande av den linje som vi tidigare förordat, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen f.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Riksdagen behandlade i slutet av förra året utförligt de riktlinjer som skulle gälla för radio- och TV-verksamheten i vårt land. Därvid debatterades även frågan om kommersiell television, och därför anser jag i likhet med herr Strandberg att vi inte bör ha anledning att nu åter dra upp en utförlig debatt om kommersiell TV och radio. Möjligen skulle jag vilja göra den invändningen mot herr Strandberg, att det hela kanske inte är riktigt så extremt som han ville göra gällande. Talar man om monopolradio så har vi väl ändå — vad gäller den politiska friheten — både en styrelse och en radio-nämnd med möjligheter att säga sin mening. Inför valen brukar vi ju också ha fria debatter i radio och TV. Man kan alltså anföra en del omständigheter som tyder på att monopolställningen inte har fullt så stark betoning som herr Strandberg menade.

Jag tror också att en rad skäl kan tala för att man är litet försiktig med kommersiell TV. Erfarenheterna från en del andra länder har dock ådagalagt att i synnerhet reklamen i TV ofta har en mycket nedbrytande tendens. Detta är någonting som jag personligen alls inte skulle önska att vi fick i svensk TV.

Jag är helt enig med herr Strandberg om att vi på alla sätt skall hålla åsiktsfriheten högt — men då bör vi också se till att vi inte får en kommersiell

radio och TV där man tack vare väldiga kapitalresurser kan lägga sig till med stora delar av programmen och påverka åsiktsbildningen via pengar i stället för på de vägar som bör vara legitima.

I det fallet vill jag alltså, herr talman, yrka bifall till utskottets utlåtande.

Jag vill också ta upp frågan om medelsanvisningen till teleanläggningar. Beträffande den frågan vill jag bara säga att det naturligtvis är önskvärt att det sparas pengar för olika uppgifter, om det finns någon möjlighet därtill. På denna punkt finns det en reservation a som innefattar ett förslag till besparing från centerns och folkpartiets sida. Vi anser att det här finns en möjlighet att utan våda spara pengar.

Av denna anledning yrkar jag bifall till reservation a.

När det gäller televisionsverksamheten i övrigt har ju beslut fattats om att TV 2 skall införas. Herr Strandberg ansåg att om vi hade vetat hur de ekonomiska förutsättningarna skulle bli under budgetåret 1967/68 så skulle vi kanske inte ha fattat beslutet om TV 2. Jag tycker att det är en mycket optimistisk inställning från herr Strandbergs sida att hoppas på att en alldeles särskilt gynnsam budget skulle kunna framläggas för det kommande budgetåret, med de ekonomiska förutsättningar som har förelegat. Det fanns så många premisser efter vilka det ekonomiska läget kunde bedömas att man knappast kunde tro på en helt plötsligt mycket gynnsam statsfinansiell situation. Den saken kunde bedömas redan när beslutet fattades.

När vill herr Strandberg att vi skall införa TV 2? Skall det bli när statsfinanserna är mera gynnsamma än nu, så lär vi nog få vänta ganska länge. Expansionen har varit stark i vårt land, inte minst på det sociala området, och det lär inte bli så att vi en dag har så stora överskott att vi kan säga att de är tillräckliga för att genomföra TV 2. Därför finns ingen anledning att ändra

på beslutet om att införa ett andra TV-program.

Även på den punkten biträder jag alltså utskottets förslag.

Herr Strandberg berörde också punkterna om skolradio, utlandssändningarna och om medel till fria licenser för blinda. Han hade här en annan uppfattning än den som utskottet har framfört. Beslut på dessa punkter har ju tidigare fattats av riksdagen, och det finns väl ingen större anledning att frångå dessa beslut. Skolprogramverksamheten och programverksamheten för utlandet finansieras från och med budgetåret 1964/65 med allmänna skattemedel, anvisade över riksstaten under sjätte huvudtiteln. Jag kan inte inse att det finns någon som helst anledning att gå ifrån den redan antagna principen.

Också på denna punkt biträder jag därför utskottets hemställan.

När det gäller frågan om införande av färgtelevision i vårt land kan det konstateras att det är meningslöst att kämpa emot en teknisk utveckling som ger förmåner åt människorna. Vi vet med säkerhet att färgtelevisionen kommer; det finns ingen tvekan om den saken. Man har på det tekniska området kommit så långt härvidlag att det inte finns någon anledning att motarbeta införandet av färg-TV. Det har varit på samma sätt på det ena området efter det andra. När vi fick ljudfilmen klagades det mycket på den tekniska kvaliteten. Ljudfilmen gick ändå fram med stormsteg. Snart kunde man inte tänka sig annan film än ljudfilm. På samma sätt var förhållandet med färgfilmen. Tidningarna översvämmade av kritik. Det första programmet såg ut — som jag minns att en recensent skrev — som när mor där hemma hade råkat ta för mycket blåelse i vattnet när hon skulle tvätta. Det kan hända att det var så under den första tiden, men även på detta område gick utvecklingen snabbt framåt, och nu produceras de allra flesta filmerna i färg. Det kommer att bli precis samma sak när det gäller televi-

Ang. televerkets anslagsbehov

sionen. I utlandet går utvecklingen på det området obestridligen framåt med mycket stora steg. En rad länder är redan klara med besluten om när de skall införa färg-TV. En del av dem ligger geografiskt så till att grannländerna blir nödsakade att införa färg-TV. Programmen kommer att nå så långt utanför de förstnämnda ländernas gränser, att det inte är någon mening för de andra länderna att stå utanför. På det sättet kommer färg-TV inom kort tid att finnas i den allra största delen av Europa.

Man kan vidare fråga sig om den amerikanska utvecklingen har någon betydelse för vårt vidkommande. Jag vill påstå att så är fallet. Av de tre största och totalt sett dominerande TV-företagen i USA sänder ett 95 procent, det andra 60 procent och det tredje 45 procent av samtliga sina program i färg.

Vilken betydelse har nu detta för Sverige? Jo, om vi skall sälja svenska TV-program kommer dessa inte att efterfrågas om de är producerade i svart-vitt. Det har redan framställts önskemål om att sådana program skall produceras i färg. Jag kan som exempel nämna sändningarna från Nobelfesten, som röner stort intresse. Sverige kan vidare komma att arrangera stora idrottsevenemang, t. ex. världsmästerskap i olika idrotts- eller sportbranscher, från vilka sändningarna skall vidarebefordras till andra länder. Om vi bara kan producera sändningarna i svart-vitt, får vi inte samma möjligheter som om de skulle produceras i färg.

Detta är några få exempel på hur den tekniska utvecklingen går framåt i andra länder och på hur vi oundvikligen påverkas härav.

Det frågas ofta hur pass goda de tekniska möjligheterna är på detta område. Är dessa nu verkligen fullt tillfredsställande? Ja, man kan utan tvivel göra gällande att det finns ett så gott som helt dominerande system i Europa, vil-

Ang. televerkets anslagsbehov

ket man bör gå in för. Det förekommer visserligen två olika system, eftersom man i Frankrike envisas med att använda SECAM-systemet under det att de övriga länderna tillämpar PAL-systemet.

Vi har i vårt land genomfört försök med PAL-systemet, vilka förlöpte helt perfekt. Det kan alltså inte anföras tekniska svårigheter som skäl mot att nu införa färg-TV i Sverige.

Beträffande frågan om konsumenternas önskemål i detta sammanhang, hur investeringarna skall läggas upp o. s. v. tycker jag att vi borde ha lärt något av förhållandena när televisionen ursprungligen kom till Sverige. Var vi ordentligt förberedda den gången? Hade regeringen sett till att vi stod beredda för att ta emot televisionen? Det var mycket dåligt med den saken. Man körde då t. ex. upp tåg till Norrland lastade med TV-apparater, och folk stod och väntade vid järnvägsstationerna, där man köpte apparaterna med antenn och allt. En sådan utveckling vill vi inte ännu en gång uppleva i samband med den tekniska förändring som införandet av färg-TV innebär.

Jag kan nämna att följderna av vår bristande beredskap blev att knappt hälften av de apparater som till en början såldes var svensktillverkade. I dag är cirka 70—75 procent av de TV-apparater som används i Sverige svensktillverkade. Detta är en av de viktigaste anledningarna till att tidpunkten för införande av färg-TV nu borde fastställas. Detta är dock en oständig och stor sak.

Vi har inte begärt någon exakt tidpunkt för införandet av färg-TV utan vi vill endast få ett beslut om tidpunkten. Det är för den svenska TV-industrin av allra största betydelse att få besked i något så när god tid. Färg-TV-apparaterna innehåller en rad olika komponenter, som delvis importeras och som delvis kan tillverkas inom landet. Var och en kan lätt förstå att det behövs ordentliga förberedelser för att

svensktillverkade apparater skall kunna levereras när färg-TV-programmen verkligen kommer.

Ytterligare ett skäl talar för att ett beslut om tidpunkten för införandet av färg-TV borde fattas, nämligen att bortemot hälften av de apparater som nu är i bruk har använts så pass länge att de är färdiga att bytas ut. Det blir för höga kostnader för reparationer förenade med en fortsatt användning, varför de måste bytas ut.

Hur skall då konsumenten egentligen förfara när han skall byta sin TV-apparat? Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga hur det blivit med statsministerns så beprisade »valfrihetens samhälle»? Vad slags television-apparat skall han köpa? Han kanske förmodar att färg-TV snart kommer och vill därför köpa en sådan apparat. Eller skall han säga att man inte vet vad den nuvarande regimen kommer att göra. Han kanske hinner förbruka ännu en apparat för svart-vit TV, innan vi får färg-TV. Skall han då bestämma sig för att köpa en vanlig svart-vit TV-mottagare? Mycket starka skäl talar för att konsumenten bör veta när Sverige ämnar införa färg-TV. Sedan är det en upplysning som måhända är onödig, men alla har kanske inte satt sig in i att om man köper en färgtelevisionsmottagare, kan man också ta in alla svart-vita program på den. Det blir då ingen svårighet om man köper färg-TV-apparaten.

Det har befarats att om vi skulle få färg-TV, skulle det bli en uppsjö av inköp, så att det blev kolossalt stora investeringar. Tvärtom, det blir stora investeringar om man bromsar alltför länge, ty då dämmer man upp ett behov som man gjorde förra gången, när vi skulle börja med den vanliga svart-vita televisionen. Då kan det bli mycket stora inköp på en gång. Har man däremot tillkännagivit vid vilken tidpunkt färg-TV skall komma hit, kan konsumenten när han skall byta sin TV genast avgöra att han skall ha en

färgtelevisionsmottagare, om han vill ha en sådan.

Det finns alltså en rad av skäl för att man skulle fastställa tidpunkten när vi skall få färgtelevision i vårt land, och jag understryker ytterligare att det finns ingen som helst möjlighet att sträva emot färgtelevisionen. Den kommer att genomföras, och det är bara att fördröja en teknisk utveckling om man inte inför färg-TV så snabbt som möjligt.

Så sent som i slutet av förra året hemställde riksdagen på förslag av statsutskottet att Kungl. Maj:t skulle snarast möjligt fastställa tidpunkten för införandet av färg-TV. »Snarast möjligt» är ett tänjbart begrepp. Man kan fråga vad som menas därmed. Vi har fått en nyhet på området därigenom att herr Strandberg i en enkel fråga efterlyst när vi skall få veta detta. Då svarade statsrådet att han inte var beredd att ange när förslag kan framläggas i denna fråga. Något mera svävande svar kan man väl inte gärna tänka sig, något mindre givande besked kan väl inte gärna letas upp. Vi står alltså lika ovissa. Radioindustrien är lika oviss, konsumenterna är lika ovissa, och utlands-TV-företag, som skulle köpa program, är lika ovissa om vad Sverige kommer att göra. Det har därför verkligen hänt något sedan frågan diskuterades i höstas, och det talar för att riksdagen gör ett uttalande om att det bör fastställas vid vilken tidpunkt vi skall få färg-TV.

Det är emellertid inte bara den saken som har hänt. Färg-TV har på kort tid gått fram så starkt att det driver på utvecklingen. Även detta talar för att vi i Sverige bör veta tidpunkten för införande av färg-TV. De som har följt danska tidningar under senaste tiden har sett vilken stark press det blivit på grund av att Tyskland inför färg-TV och delar av Danmark kommer att kunna se den tyska färgtelevisionen. Då kommer man att köpa apparater i Danmark, och det blir en stark

Ang. televerkets anslagsbehov

press att man också för Danmarks del skall genomföra färg-TV.

Herr talman! Jag skall inte dra upp ytterligare skäl i detta fall. Jag tycker att det är alldeles tillräckligt mycket som talar för att man snarast möjligt borde fatta beslut om vid vilken tidpunkt vi skall få färg-TV i vårt land.

Herr talman! Jag skall alltså be att få yrka bifall till reservationen d vid denna punkt. Beträffande motivering- en till denna reservation yrkar jag bifall till reservation e 1. Som jag sade tidigare yrkar jag dessutom bifall till reservationen a. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr PETERSON, ERIC GUSTAF, (fp):

Herr talman! Med tanke på de anfö- randen som redan hållits i denna fråga i dag och med radio-TV-debatten i december i följd med minne måste jag konstatera att det mesta i frågan redan har sagts minst en gång. Jag kan därför nöja mig med att understryka ett par ting som jag anser synnerligen viktiga.

Det har redan sagts att det samhälls- ekonomiskt skulle innebära betydande påfrestningar om allmänhetens inköp av färg-TV-mottagare blir koncentrerad till alltför kort tid. Det är därför betydelse- fullt att tidpunkten för införande av färg-TV bestämmas snarast, ty då kunde den svenska TV-industrin få bättre möjlighet att konkurrera på marknaden.

En annan fråga som jag finner det angeläget att påpeka som en mycket viktig sak, inte minst för oss som företräder län där televisionsindustrien är representerad, är, som TV-industrien har framhållit, att marknaden beträffande det ordinarie televisionsapparat- beståndet är mättad och att risk för friställning av arbetskraft kan bli aktuell inom en snar framtid. Om nytillverk- ning av färgmottagare sätts i gång inom kort, torde situationen emellertid snabbt förbättras, framhåller radioindustrien.

Ang. televerkets anslagsbehov

Det finns ytterligare ett argument som talar för ett snabbt besked om vid vilken tidpunkt färgtelevisionen skall starta, nämligen den omständigheten att svenska färg-TV-mottagare vid omfattande tillverkning skulle kunna exporteras till länder som startar färgtelevisionssändningar tidigare. Man skulle därigenom, inte minst på detta område, kunna hjälpa radioindustrien i de aktuella svårigheterna. Ett besked om tidpunkten är alltså enligt vår uppfattning synnerligen nödvändigt för att man skall undvika köprush och för att folk skall få möjlighet att under en viss tid successivt förnya apparatbeståndet.

Givetvis står folkpartiet fast vid sin principiella ståndpunkt när det gäller Radio-TV:s verksamhet och organisation. Men då riksdagen som jag sade förut så sent som i december 1966 har beslutat i denna fråga, anser vi oss inte nu böra ta upp den på nytt.

I reservation b, högerreservationen, framställs krav på tilläggsdirektiv till reklamutredningen, och jag instämmer i viss mån i dem. Reservationen innehåller dock även sådant som inte överensstämmer med de synpunkter på radio- och TV-verksamhet som folkpartiet tidigare framfört. Därför kommer jag vid voteringen om reservation b att avstå från att rösta.

I övrigt ansluter jag mig till de yrkanden som framförts av herr Torsten Bengtson.

Herr **PERSSON, FRITZ**, (s):

Herr talman! Jag skulle först vilja säga några ord om den reservation som avgetts av folkpartiet och centerpartiet och som gällde anslag till televerkets anläggningar. Man har från televerkets sida föreslagit att anslag med 79,8 miljoner kronor skulle beviljas för detta ändamål. I budgetarbetet minskades emellertid denna summa till 70,5 miljoner, och det är vad som föreslagits i statsverkspropositionen.

Nu har man från centerpartiets och folkpartiets sida yrkat att detta anslag skall minskas med ytterligare 7 miljoner kronor. Det finns i statsverkspropositionen, bil. 8 på s. 169, en förteckning över de objekt som departementschefen har fört fram i förgrunden när det gäller investeringsplanen för televerket. Det finns tidigare en uppräkningslista som televerket har gjort i sina framställningar om anslag för det kommande budgetåret. Jag skulle vilja veta vilka anläggningar det är som man inte anser böra komma i fråga.

Herr Bengtson har här i en replik till herr Strandberg för en liten stund sedan anfört att det är det allra minst befogade som finns att gå in för att pruta på televerkets anslag. Jag kan inte förstå hur han med den inställningen har kunnat gå med på en reservation, i vilken krävs ytterligare begränsningar av detta anslag utöver dem som Kungl. Maj:t redan har föreslagit. Jag kan instämma i herr Bengtsons replik till herr Strandberg — när det talades om hur lång tid vi fick vänta på telefoner — att det inte finns något skäl att begränsa televerkets investeringsanslag mer än vad Kungl. Maj:t gjort.

Kungl. Maj:t har gjort en prutning av det totala anslaget från i runt tal 642 miljoner till 588 miljoner kronor. Jag anser att man inte bör gå längre. Jag har inte kunnat finna något annat skäl för denna reservation än att man önskar få balans i mittenpartiernas budgetförslag. Vi, som tillhör majoriteten inom statsutskottet, har för vår del inte funnit detta ändamål så behjärtansvärt att vi kunnat biträda reservanternas yrkande. Jag yrkar därför i detta avsnitt bifall till utskottets utlåtande.

Jag skall, herr talman, inte på nytt ta upp en diskussion om reklam-TV och om färg-TV o. s. v. Herr Peterson anförde nyss att detta har sagts minst en gång. Ja, samma synpunkter har från reservanternas sida framförts flera gånger, och jag tror därför att det mesta är sagt. Men vad jag särskilt vill

framhålla är att vi inom fjärde avdelningen och sedan inom hela statsutskottet och därefter i riksdagen gick med på en kompromiss som ursprungligen hade träffats inom fjärde avdelningen när det gällde fixerandet av tidpunkten för införande av färg-TV. Detta godtogs alltså av riksdagen den 14 december förra året. I kompromissen heter det på följande sätt: »Av det sagda framgår att skäl talar för ett klarläggande och ett fixerande av tidpunkten för införande av färg-TV. Utskottet finner dock, att ytterligare analyser av såväl teknisk som samhällsekonomisk art erfordras, innan riksdagen binder sig för en bestämd tidpunkt. Riksdagsbeslutet måste dock komma i god tid och senast minst två år före införande av färg-TV. Utskottet vill med hänsyn härtill föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära att frågan om införande av svensk färg-TV i såväl program 1 som program 2 göres till föremål för fortsatta överväganden och att förslag i ärendet snarast möjligt föreläggs riksdagen. Av vikt är i sammanhanget att samråd sker med våra nordiska grannländer.»

En månad efter det att detta beslut hade fattats väcktes motioner från folkpartiets sida — det var ordföranden i fjärde avdelningen som stod som huvudmotionär, om jag minns rätt, för den motion det här gäller; och det har också motionerats från högerens sida — om att riksdagen nu skall bestämt uttala sig om vid vilken tidpunkt färg-TV skall införas. Denna kompromiss höll alltså inte mer än en månad. När nu centerpartiet och folkpartiet har börjat samarbeta hade jag tänkt mig att centerpartiets större lugn och större stabilitet hade påverkat folkpartiet så att man där hade gått ifrån den där kvartalspolitiken, men nu har man i stället gått in för något slags månadsrengöring och lämnat den inställning man tidigare haft alldeles åt sidan utan vidare. Jag tycker att detta är mycket underligt. För min del kan jag inte tänka mig att man på så kort tid som

Ang. televerkets anslagsbehov

drygt tre månader efter det vi fattade beslutet har hunnit verkställa inte bara ytterligare analyser av såväl teknisk som samhällsekonomisk art — ty det erfordras enligt utskottets uppfattning — utan dessutom har kunnat samråda med våra nordiska grannar, så att det har lett till ett resultat. Det kan därför inte finnas någon som helst anledning att nu gå ifrån det nämnda riksdagsbeslutet. Ett ytterligare skäl för den ståndpunkten är att både centerpartiets och folkpartiets representanter i riksdagsdebatten den 14 december 1966 uttalade sin stora tillfredsställelse över att utskottet hade kunnat komma överens och nått fram till en kompromiss.

Jag skall inte säga mycket om reklam-TV, som av naturliga skäl dragits in i debatten. Vi har diskuterat den förut, och diskussionen kommer kanske tillbaka. Jag tycker emellertid att högeren har tillkännagivit en ganska underlig inställning när det gäller inrättandet av ett andra program. Vi var samtliga inom utskottet helt överens om att gå in för inrättandet av ett andra program vid årsskiftet 1969—1970. Nu sägs det från högerens sida för det första att man skall besluta att inrättandet av ett andra TV-program skjutes något fram i tiden intill dess en mera gynnsam ekonomisk situation föreligger. På sidan 26 i utskottsutlåtandet i nästa kläm yrkar man för det andra: »att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 535 och II: 679, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag om tidpunkten för införande av färg-TV i såväl program 1 som program 2 föreläggs innevarande års riksdag». Först skall man enligt högerens mening alltså besluta att ingen tidpunkt anges för införandet av program 2 i TV och sedan att man skall besluta om en tidpunkt när färg-TV skall införas i både program 1 och 2. Jag tycker det är en mycket underlig inställning. Vi kan väl inte införa färg-TV i program 2, om inget beslut har kunnat fattas om när en sådan kanal skall införas.

Ang. televerkets anslagsbehov

Jag skall härefter bara säga ytterligare en sak. Herr Bengtson talade om valfriheten när det gäller införandet av färg-TV. Jag är inte så säker på att det blir så stor valfrihet, åtminstone inte i början. En färg-TV-apparat kommer att kosta mellan 3 000 och 4 000 kronor, och jag är inte alls övertygad om att den stora majoriteten TV-tittare omedelbart kan skaffa sig en sådan. Det kommer att dröja många år innan någon större andel av den svenska befolkningen blir i tillfälle att se färg-TV.

Jag skulle också kunna bemöta herr Strandberg, som talade om vår tryckfrihet. Det är väl knappast riktigt vad han säger när han talar om friheten, konkurrensen och monopolradion. Herr Sundin, som företrädde centerpartiet när vi diskuterade detta den 14 december 1966, sade också några ord i frågan: »Frihet och konkurrens när det gäller massmedia är i och för sig vackra och lovvärda begrepp. Även om så är fallet förmodar jag att vi har anledning närmare begrunda följderna av vad den i motionerna föreslagna friheten innebär. Man kan göra jämförelse med pressens frihet. Vilken anständig människa eller vilket företag som helst kan ge ut en tidning. Detta är demokratiens ideal. Men härtill måste även fogas en avigsida, nämligen denna: Vem som helst har inte kapital till att klara en tidningsutgivning. Kapitalet kommer alltid med i bilden, och det ingår även i den diskussion vi för i dag om ett fristående, kommersiellt TV-företag.»

Beträffande vår tryckfrihet ligger det väl något i det som Karl Fredriksson alias Nordens Karlsson en gång sade: »Tryckfriheten består som bekant däruti att svenska folket får skriva vad det vill.» Westman var justitieminister då. »Svenska folket får skriva vad det vill. Sedan är det redaktörerna som bestämmer vad som skall komma in — och Westman vad som skall komma ut.» Detta var åtminstone på den tiden något av innebörden i den tryckfrihet som vi har — en tryckfrihet som jag värde-

rar och som jag för all del vill slå vakt om.

Men sedan sade herr Sundin att om man gör jämförelser med friheten i etern så kan denna vara likartad med vad som gäller om tidningarnas frihet. Men det finns dock en skillnad: Utrymmet för frihetens symbol i etern är betydligt mer begränsat än motsvarande när det gäller pressens frihet — och det tror jag är alldeles riktigt.

Vidare gjorde herr Sundin ett uttalande, som jag tycker att herr Strandberg ändå inte kan gå förbi, nämligen att vare sig man finansierar verksamheten via licenser eller via reklam, är kostnaderna över huvud taget desamma, och de skall betalas av konsumenterna. Det kan man nog aldrig komma ifrån.

Jag ber, herr talman, att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Låt mig först säga till den senaste talaren: Dessbättre är svensk tryckfrihet något annat och förnämligare än herr Fritz Persson framställde det. Jag förstår att detta berodde på en alltför koncentrerad framställning, som väsentligen stödde sig på ett ålderdomligt citat.

Jag skulle vilja kommentera ett par principiella frågor som berörs i högerreservationen b. Där föreslås att man skall inrätta ett andra televisionsbolag som skall ägas av svenska pressen. Herr Strandberg har i korthet refererat argumenteringen härför. Det kan för en tidningsman verka ganska tilltalande att den svenska pressen skulle få det enastående privilegiet att även sända ett televisionsprogram och äga det andra TV-företaget. Ändå måste jag protestera och avböja detta förslag, på rent principiella och väl också praktiska skäl.

Mellan pressen å ena sidan och television och radio å den andra råder för närvarande i fråga om opinions-

bildningen en livgivande konkurrens. De balanserar varandra, kompletterar varandra, dessa olika krafter i opinionsbildning och nyhetsförmedling, och det är värdefullt. Det härskar ett påtagligt konkurrensförhållande, litet spänningsmättat och som jag tror är till medborgarnas gagn.

Att förena pressen och ett TV-företag skulle försvaga detta förhållande, minska konkurrensen i opinionsbildningen. Det är svårt att se vad detta egentligen skulle ha för gagn med sig. Jag tror att det är riktigt att man från pressens sida avböjer en sådan integration. Det finns heller inga egentliga samhällsekonomiska skäl som talar för att pressen skulle tilldelas även detta privilegium.

Nu säger herr Strandberg: Ja, men Tidningsutgivareföreningen har framkastat ett liknande förslag. Det är riktigt att TU har intagit olika ståndpunkter allteftersom denna fråga under åren har diskuterats. Det är inte många år sedan TU helt avvisade varje tanke på kommersiell reklam i svensk television. Jag förstår att det ligger mycket av en kompromiss i det remissyttande TU i fjol avgav till den stora propositionen om radions och televisionens ställning. Där säger TU att man kan tänka sig att det är lämpligt att skapa två fristående TV-bolag. Reservanterna gör emellertid ett väsentligt misstag när de refererar detta uttalande som om detta nya företag skulle bygga på inkomster av reklam. TU säger tvärtom i sitt förslag att det i så fall skulle vara två skilda *licens*-finansierade TV-företag. Detta är något helt annat än vad motionärerna och reservanterna nu pläderar för och något helt annat än vad de gör gällande att TU har förordat.

Jag konstaterar alltså att motionärerna och reservanterna gett en missvisande föreställning när de byggt upp en argumentering som det inte finns underlag för i Tidningsutgivareföreningens yttrande.

Ang. televerkets anslagsbehov

Det är helt i linje med denna min principiella inställning till radio-TV och pressen som skilda kontrahenter, konkurrerande och kompletterande varandra i opinionsbildningen, som jag tar bestämt avstånd från tanken på kommersiell reklam. Jag konstaterar att var helst man släppt fram den kommersiella reklamen i televisionen har dagspressen blivit lidande. Jag kan räkna upp land efter land, från Japan och genom hela Västeuropa, där detta problem är brännande och föremål för intensiv debatt. Dagspressens ställning, som i så hög grad är beroende av annonsinkomster och så att säga står och faller med möjligheten att få annonsinkomster, har försvagats genom tillkomsten av kommersiell reklam i televisionen.

Man har måst tillgripa de mest underliga arrangemang för att eliminera skadeverkningarna. Jag erinrar om att man t. ex. i Italien har träffat en överenskommelse mellan pressen och den italienska televisionen som reglerar denna fråga. Överenskommelsen går ut på att TV-reklamen får öka endast om annonsstocken för dagspressen ökar. Minskar dagspressens annonsstock måste televisionens annonsering minska i motsvarande mån.

I Holland har det gjorts ett arrangemang, att av de inkomster som inflyter från reklam i TV skall dagspressen ha 40 procent under en treårsperiod, och sedan skall hela frågan tas upp på nytt. Jag vill vidare erinra om att den brittiska pressens ställning försvagats genom att stora annonsörer av förbrukningsartiklar flyttat över sin annonsering från dagspressen till TV. Detta har försvagat brittisk dagspress och bidragit till den tidningsdöd som graserar även där. Jag kunde räkna upp liknande exempel från andra länder.

Jag konstaterar att motionärerna och reservanterna helt glider förbi denna svåra problematik som berör opinionsbildningen i så hög grad. Detta blir för mig ytterligare ett argument att ut-

Ang. televerkets anslagsbehov

döma reservationen såsom ytlig och principiellt olycklig. Det finns inga samhällsekonomiskt bärande skäl och inte heller några opinionsmässiga skäl som talar för att det skulle vara lyckligt med en utveckling så som reservanterna önskar sig. Ur många synpunkter är det lämpligt för svensk opinionsbildning både i radio-TV och i dagspressen att slå vakt om vår ideella radio och television. Jag hoppas att 1966 års reklamutredning inte skall öppna den dörr reservanterna här står och bankar på.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! I fråga om medelsanvisning till TV-anläggningar har vi från centrens och folkpartiets sida föreslagit en besparing som är större än den departementschefen har föreslagit.

Herr Persson frågade vilka anläggningar vi i så fall skall minska på. Beträffande den saken vill jag säga att departementschefen har haft vissa möjligheter att föreslå besparingar, men vad är det som säger att hans omdöme är det absolut riktiga? Finns det inte lika stora möjligheter att framföra en åsikt från oppositionspartierna om att man kan genomföra vissa besparingar? Det är att observera att denna besparing till skillnad från andra tar sikte på fastighetsinvesteringar, och därför kan man mycket väl göra den.

Jag vänder mig i princip mot tron att varje ord från regeringens sida är det riktiga och att vi inte kan ändra på någonting som regeringen har föreslagit. Vi har alla möjligheter att själva göra en bedömning. Därför har vi föreslagit en besparing.

I mitt första anförande, herr talman, tog jag kortfattat upp synpunkter på varför vi bör försöka få fram färgtelevisionen så snart som möjligt. Jag sade också, att vi framför allt bör kunna få ett beslut om när den skall införas. Herr Persson gav sig inte in på

någon debatt om dessa saker utan fäste sig praktiskt taget helt vid ett, som han sade, kompromissutlåtande som fattats i slutet av förra året.

I denna kompromiss användes ju uttrycket »snarast möjligt». Jag skulle vilja fråga: Vad menar herr Persson med »snarast möjligt»? Vi har ju sedan dess fått se vad som verkligen har hänt, d. v. s. att departementschefen har svarat, att han inte alls är beredd att ange när beslut kan fattas om tidpunkten. Det måste väl betyda att han inte tänker avge något förslag till detta års riksdag, förmodligen inte ens till höstrikdagen, ty då hade vi väl fått besked om det. Då har vi alltså åtminstone ett år till att vänta, innan vi kan tänka oss att få ett besked eller ett beslut om tidpunkten.

Vad menar alltså herr Persson med »snarast möjligt»? Är det kanske 1970? Är det 1975, eller när är det? Både det svenska folket i allmänhet och de människor i synnerhet, som kommer att få syssla med färgtelevisionen, vill nog väldigt gärna ha besked om vad man egentligen avser med uttrycket »snarast möjligt». Såsom framgår av debatten hittills menar vi, när vi skriver »snarast möjligt», att det inte skall få dröja någon *längre* tid innan man lägger fram förslag om när färg-TV skall införas i vårt land.

Det skulle också ha varit intressant att få höra någon kommentar från herr Persson till problemet, huruvida vi inte skall beakta något av vad som sker i hela Europa, i Förenta staterna och f. ö. i hela världen beträffande färg-TV. Är utvecklingen i andra länder någonting som vårt land fullständigt skall nonchalera? Utvecklingen går verkligen så snabbt på detta område, att man med vaken blick bör följa med och anpassa sig efter den utveckling som sker. Därför är det angeläget att vi inom den allra närmaste tiden fastställer när färg-TV skall införas i vårt land.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Samtidigt som jag beklagar att herr Bengtson inte var närvarande, när vi i höstas förbehandlade denna stora fråga, vill jag bara poängtera att det resonemang som jag förde här om att det skulle ha varit lämpligt att avvakta den kommande finansplanen och det kommande budgetårets nationalbudget, innan vi tog slutlig ställning i december, står i ett särskilt yttrande, herr Bengtson, från alla de borgerliga partierna. Det är detta som jag har återopat i dag och ingenting annat.

Sedan är jag kanske inte så pessimistisk som herr Bengtson är inför framtiden. Han säger att vi nu har ett besked om tidpunkten för TV 2, men att högerpartiet dock vill skjuta på den tidpunkten samt frågar: När skall vi då införa TV 2? Herr Bengtson trodde tydligen att det skulle bli kräva ekonomiska förhållanden i all framtid. Vi måste vara optimister, herr Bengtson, åtminstone på den borgerliga sidan! Det är vi som skall se till att det blir en bättre ekonomisk situation i detta rike i alla hänseenden. Då kan vi ta upp frågan på nytt.

Sedan måste jag rätta herr Persson, när han ger sig på resonemanget kring den s. k. kompromissen i december. Herr Persson vet lika väl som jag att vi från högerpartiet — både avdelningens ärade ordförande och undertecknad under avdelningsbehandlingen t. o. m. — i statsutskottet anmälde ungefär vad jag själv sade vid riksdagsbehandlingen den 14 december då det gällde begreppet »snarast möjligt». Det är mycket riktigt jag själv, som låg så att säga längst bak, var tveksam om man kunde gå med på begreppet »snarast möjligt». Men jag tolkade det så att vi redan till kommande riksdag — d. v. s. årets — skulle få tillfälle att ta upp denna fråga. Detta står på sidan 16 i första kammararens protokoll nr 39 år 1966: »Vi har från vår sida framhållit att vi bedömer det som angeläget och även möjligt att redan nästa års riksdag» —

Ang. televerkets anslagsbehov

d. v. s. årets — »får tillfälle att taga definitiv ställning... Jag hoppas att departementschefen skall arbeta efter dessa principer och att vi nästa år får upp frågan till reell behandling.»

Den motion som sedan kom hade inte behövt bli föremål för någon större behandling, därest herr Palme hade svarat på den enkla fråga jag ställde att han hade för avsikt att någon gång under året försöka få fram ett förslag. Om han hade lämnat ett svar av denna innebörd, hade det inte funnits anledning att stötta upp motionen. När emellertid kommunikationsministern svarade som han gjorde, anmälde jag, när jag tackade för svaret, att det är vår sak att återkomma och begära ett besked till innevarande års riksdag. Så ligger det till med resonemanget kring kompromissförslaget.

Vi skall ju inte i dag, herr Persson, bestämma tidpunkten för färgtelevisionens påbörjande i en eller annan form. Vad vi i dag diskuterar är om vi inte kan vara överens om att hos Kungl. Maj:t begära ett förslag som vi får behandla någon gång under 1967.

Jag kan inte förstå att det skall behöva ta ett helt år att göra behövliga analyser av teknisk och samhällsekonomisk art. Dessa kan ingalunda vara av sådan omfattning att de skall behöva ta så lång tid. Jag anklagar inte kommunikationsministern för att vi inte har fått ett besked i dag, när det gått bara tre månader, men jag tycker att han åtminstone före den sista december i år borde kunna tala om för riksdagen hur han ser på saken.

Det ligger heller inget fel i det resonemang vi fört i fråga om färgtelevision i program 1 respektive program 2, nämligen att skjuta på TV 2 en bit in i framtiden, av det enkla skälet att man kan fatta ett beslut om att TV 2 redan från början skall göras i färg.

Att polemisera med herr Möller tror jag inte att jag har någon större orsak till. Vi har från början olika uppfattningar i monopolfrågan. Vi kommer

Ang. televerkets anslagsbehov

aldrig att kunna samsas, om vi så håller på hela dagen och hela natten, och jag skall därför avstå från vidare diskussion på den punkten. Lika väl som Svenska tidningsutgivareföreningen successivt har ändrat sig och mer och mer börjat begripa det hela och nu sagt sig ha ett visst intresse för att vara med, om man skulle backa ur med sin aktiestock i Sveriges Radio, lika väl kan jag tänka mig att den utredning som vi begär — det är ju, herr Möller, ett utredningskrav vi kommit med — får ta upp och analysera problemställningarna. Det skulle kanske resultera i att man kunde få fram någonting som pressen skulle vara mycket starkt intresserad av. När vi fått utredningens konkreta förslag, kan vi ju diskutera om vi skall ha licensfinansierad eller reklamfinansierad TV eller någon form av kombination.

Felet med den här frågeställningen är att Sveriges riksdag aldrig någonsin fått förutsättningslöst pröva dessa problem — monopolfrågan, reklamfrågan m. fl. Varje gång man begär att få närmare analysera problemställningarna för att få underlag för en debatt, så avslås detta. Hur skall vi kunna stå här och prata och försöka bli sams, när vi inte har underlag för diskussionen? Hur kan riksdagen underlåta att skaffa fram det underlag som är så nödvändigt för ett definitivt ställningstagande?

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Till herr Strandberg vill jag säga, att när man kompromissar betyder det ju att man ger efter en smula på sin uppfattning. Det gjorde vi också, när vi var med på att skriva »snarast möjligt». Reservanterna av i dag kan ändå inte komma ifrån att de har varit med och skrivit under det utskottsutlåtande, som innehåller en kompromiss, och jag anser att när de gjort det så får de hålla på den kompromissen åtminstone litet längre än från i början av december till i början av januari.

Sedan frågar herr Strandberg vad vi lägger in i orden »snarast möjligt». När blir det ett besked, undrar han.

Ja, det kan jag inte svara på, men jag tror att man kommer att lägga fram förslaget så snart man har hunnit genomföra de analyser och undersökningar och det samråd med de andra nordiska länderna, som har aviserats i propositionen och även refererats i utskottets utlåtande. Jag kan inte hjälpa att jag fått den uppfattningen, att man i varje fall från högerhåll har menat att vad vi beslutade den 14 och 15 december innebar att man skulle ha ett förslag om tidpunkten klart redan den 11 januari i år. Så snabbt går det verkligen inte att genomföra de här analyserna.

Vad är det nu man har gjort från högerens sida? Jo, först har man varit med om kompromissen och att vi skall införa program 2 vid årsskiftet 1969/70. Därefter har man gått ifrån kompromissen, och nu har man förklarat att program 2 inte skall införas vid årsskiftet 1969/70 — man skall inte säga någonting om när program 2 bör införas. Dessutom förklarar man, att man vill ha färg i både program 1 och program 2. Detta har varit högerens ståndpunkter både i utskottet och här i kammaren, och jag kan inte föreställa mig att det avspeglar några särskilt stränga krav på logik.

Nu säger herr Bengtson om televerket, att departementschefen haft möjlighet att spara. Jag har frågat på vilka punkter centerpartiet ytterligare vill spara, men inte kunnat få något besked. Departementschefen och departementet har vid genomgången av anslagsframställningarna kommit fram till att det finns punkter där man kunnat spara. Att bara föreslå 7 miljoner i ytterligare besparing för att man skall få en egen budget att gå ihop, det är ändå någonting som vi från utskottsmajoritetens sida inte velat nappa på.

Så har också herr Bengtson talat om orden »snarast möjligt». Till det jag re-

dan har sagt på den punkten vill jag bara lägga, att herr Ståhl i andra kammaren uttryckte sin tillfredsställelse över att vi hade nått fram till den här kompromissen — det kan alla läsa i andra kammarens protokoll för den 14 december. I första kammaren uttryckte herr Sundin sin tillfredsställelse över att vi lyckats nå kompromissen, och han tillade att i orden »snarast möjligt» borde man väl ändå kunna inlägga att ett besked skulle lämnas senast hösten 1967.

Jag tror för min del att majoritetens ställning i detta fall är mycket stark och att det är ytterst svårt i varje fall för högerreservanterna att försvara sin ståndpunkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas *först* särskilt angående mom. I, *därefter* särskilt rörande mom. II—IV, *vidare* särskilt i fråga om mom. V, *ytterligare* särskilt avseende mom. VI, *därpå* särskilt i vad gällde mom. VII, *sedermåra* särskilt beträffande mom. VIII samt *slutligen* särskilt i vad anginge mom. IX och X.

I fråga om *mom. I*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedermåra gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. televerkets anslagsbehov

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 3 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 52.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därpå vad utskottet i *mom. II—IV* hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *mom. V* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 3 mom. V, röstar

Ja;

Ang. televerkets anslagsbehov

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 24.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *mom. VI*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med c betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 3 *mom. VI*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl.

vid punkten avgivna, med c betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 22.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande *mom. VII*, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med d betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 3 *mom. VII*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med d betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

Om statsbidrag till Religionspedagogiska institutet

uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;
Nej — 57.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Herr talmannen anförde, att, efter som reservationen d till följd av utgången vid den nu företagna voteringen förfallit, reservationerna e 1 och e 2 vid denna punkt jämväl finge anses hava fallit.

Ytterligare gjordes enligt de avseende *mom. VIII* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Virgin m. fl.* vid punkten avgivna, med f betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i *mom. IX och X* hemställt.

Punkterna 4—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11

Lades till handlingarna.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Om statsbidrag till Religionspedagogiska institutet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag till Religionspedagogiska institutet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 196) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 253), hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att Religionspedagogiska institutet i Uppsala skulle tilldelas ett anslag av 30 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 196 och II: 253 icke måtte bifallas av riksdagen.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin, Axel Andersson, Ivar Johansson, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Nyman, Bohman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Gustafsson* i Kärby, *Nelander, Källstad* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 196 och II: 253, till Bidrag till religionspedagogiska institutet för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 30 000 kronor.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! Detta statsutskottets utlåtande nr 41 behandlar ett ganska angeläget ärende, som har förts fram via fyrrpartimotioner. Det gäller ett anslag till Religionspedagogiska institutet — RPI. Den summa som begärs är endast 30 000 kronor.

Den undervisande verksamhet som RPI bedriver är ganska omfattande. Institutet påtager sig utbildning och vidareutbildning av lärare, vilket torde vara värt ett stöd av staten. Utbildningen sker i religionspedagogiska seminarier för fortbildning av lärare i kristendomskunskap. Vidare ingår metodikseminarier för pedagogisk träning av lärare som har reell kompetens, men icke den formella genomprovår och liknande.

Det är alltså fråga om pedagogisk

Om statsbidrag till Religionspedagogiska institutet

utbildning och träning av präster och frikyrkopastorer för undervisning i kristendomskunskap. Vi bör observera att många skolor, särskilt på högstadiet, i dessa lärarbristens tider med tacksamhet utnyttjar just lärarkrafterna i dessa ämnen. Under 1966 deltog inte mindre än 88 personer i RPI:s seminarier, som bl. a. har som ledare professor Ragnar Bring i Lund. Institutet har även utarbetat läroböcker för grundskolan, författade av lektor Sten Rodhe. Vidare bedrivs forskning inom ämnesområdet.

Det anförda tycker jag kan räcka för att belysa de synnerligen betydelsefulla uppgifter som RPI har här. Tyvärr är utskottsutlåtandet så knapphändigt, att man nästan får en känsla av att knappheten beror på det ringa anslag som begärs — med endast ett par rader avfärdas och kommenteras motionen. Utskottet anser inte de anförda skälen tillräckliga för uppförande på riksstaten av ett särskilt anslag till bidrag till Religionspedagogiska institutet, skriver det.

Det är väl närmast ett rekord i knapphändig motivering. Som sagt gäller det endast 30 000 kronor, och med tanke på vad jag här har yttrat om all den verksamhet, som institutet utövar och som kommer vår undervisning direkt till godo, måste jag faktiskt ställa den frågan till kammaren: Är det inte en mycket rimlig begäran när institutet vill ha en liten hjälp till sin verksamhet? Det kan ha stor betydelse för verksamheten i fortsättningen, om det får detta lilla ekonomiska handtag. Jag lägger kammaren särskilt på hjärtat, att detta är ett ändamål som kommer vår undervisning till godo i rikt mått.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Nyman* (fp), *Dahlén* (fp), *Axel Andersson* (fp), *Wikberg* (cp) och *Eric Gustaf Peterson* (fp).

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! Jag kan helt instämma i det herr Larsson nyss yttrade och endast ytterligare understryka de synpunkter han kom med i denna fråga.

Låt mig bara tillägga att ämnet religionskunskap kräver mycken omsorg, inte minst vad beträffar den pedagogiska fortbildningen av lärarna. Som vi alla vet är ämnet under omvandling. Jag tror att det är viktigare än någonsin att man tar vara på alla goda krafter som vill verka för att ämnet blir så fullödigt som möjligt, båda vad gäller läroböcker och den pedagogiska framställningen. Jag vill understryka det som herr Larsson var inne på, nämligen att det vore bra kortsynt att inte stödja Religionspedagogiska institutet. Detta institut har ju framför allt sin verksamhet inställd på att fortbilda dem som undervisar i religionskunskap.

För den som har läst motionen måste det vara uppenbart att det är möjligt att med ett mycket, mycket blygsamt belopp hjälpa en svår, men betydelsefull sektor av skolans undervisning.

Jag hoppas att kammaren verkligen bifaller reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr **PERSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! Herr Thorsten Larsson sade i sitt inlägg, att det här föreligger ett mycket knapphändigt utskottsutlåtande. Det kan nog jag också hålla med om, men det finns ingen anledning för mig att dra upp ett längre anförande här trots detta knapphändiga utskottsutlåtande, eftersom denna fråga tidigare behandlats här i riksdagen, närmare bestämt under förra året. Inga nya skäl som talat för något annat beslut i detta avseende har framkommit sedan dess.

Utskottet säger, att det här gäller ett specialanslag, som skulle beviljas en viss organisation. Jag tycker för min del att det inte finns någon anledning

Om statsbidrag till Religionspedagogiska institutet

till ett sådant specialanslag här, när vi har en teologisk fakultet och vi också har stora anslag genom forskningsråden just till liknande ändamål. Jag tycker att man inom den teologiska fakulteten kan bedriva den forskning, som man vill främja genom detta specialanslag. Jag kan t. ex. nämna att det under humanistiska fakulteten i årets statsverksproposition finns upptaget ett belopp av 4 637 000 kronor, vilket innebär en ökning med drygt 100 000 kronor jämfört med förra året. Tar vi sedan samhällsforskning, vari ingår psykologi och pedagogik, så uppgår detta anslag i årets statsverksproposition till 1 610 000 kronor.

Då finns det väl ingen anledning att göra en specialdestination med det anslag, som här är i fråga, ty det kunde ju föra med sig att man skulle kunna få liknande specialanslag inom många andra områden också, där det finns intresse att bilda ett liknande institut inom andra områden för att få ett sådant statligt anslag. Det är alltså även en fråga av rent principiell natur, om man skall gå in på denna väg.

Nu sägs att det bara gäller 30 000 kronor. Men man kan inte bara resonera på det sättet, ty det blir mycket pengar, om det skall anslås 30 000 kronor för många andra ändamål. Det kan då till slut bli fråga om miljonbelopp, och jag tycker att det är litet lättvindigt att resonera på det sätt som reservanterna här gjort.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill bara med anledning av vad herr Einar Persson sade om det belopp på 30 000 kronor, som det här gäller, att vi också litet grand får se till vad vi får för nytta av dessa pengar. Av både motionen och av vad som tidigare anförts framgår, att det ger en mycket god valuta för oss, om vi får denna vidareutbildning av lärare.

Det som herr Einar Persson anförde vederlägger inte på något sätt nödvändigheten av ett anslag för detta ändamål, ty herr Einar Persson liksom många av oss andra känner väl till hur svår bristen är på lärare i de ämnen det här gäller. Jag anser att det faktiskt är kortsynt att inte ge ett litet handtag till en verksamhet, som har en så pass auktoritativ förankring som det här är fråga om. Jag kan hänvisa till att styrelsen för Religionspedagogiska institutet faktiskt utgör en garanti för att verksamheten bedrivs på ett riktigt sätt. Jag vill med hänvisning till motionen säga, att däri lämnas en hel redogörelse för vem det är som står i spetsen för detta institut, och jag anser att institutet är väl värt ett stöd.

Herr Einar Persson anförde att det inte har tillkommit några nya skäl som talade för ett bifall till yrkandet om ett särskilt anslag till denna verksamhet. Nej, jag anser att de skäl som redan föreligger är tillräckligt starka, om man bara har litet god vilja! Jag vill erinra om att det i fjol var en mycket stark minoritet som röstade för ett bidrag och att det inte var så många röster som skilde vid det tillfälle, som herr Einar Persson här åberopade, för att detta anslag hade gått igenom.

Jag vill ännu en gång erinra om att det föreliggande förslaget stöds av alla partier.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Trots att både herr Thorsten Larsson och jag står för reservationen kan jag inte hålla med honom, då han i likhet med herr Einar Persson säger att det inte har framkommit några andra skäl än de som förelåg vid behandlingen av detta ärende i fjol. Jag tycker att det kommit till två mycket väsentliga skäl för att man nu skall bifalla reservationen.

Det första skälet är ju, att det har blivit allt mer nödvändigt att få till stånd fortbildning av lärare just i kris-

Om statsbidrag till Religionspedagogiska institutet

tendomskunskap. Detta känsliga och besvärliga ämne är titt och tätt föremål för debatt. Jag tycker att bara det faktum, att rektor Arvidson under behandlingen av denna fråga ansåg, att det här kunde utträttas mycket för att få en riktig fortbildning till stånd i detta ämne, gör att det blir alltmer angeläget att denna utbildning genomföres.

Det andra skälet är att den ekonomiska situationen för Religionspedagogiska institutet har blivit sådan att det, om institutet inte nu får hjälp från riksdagens sida, föreligger stora risker för att verksamheten måste läggas ned.

Vidare delar jag helt herr Thorsten Larssons uppfattning att det gör ett rätt underligt intryck när man säger, att det här inte gäller mer än 30 000 kronor, men det kan bli 30 000 kronor här och 30 000 kronor där och till slut blir det fråga om en hel mängd pengar. Vi har dock alldeles nyss behandlat ärenden, där det gällde att spara miljoner men där det inte fanns något intresse för en sådan sparsamhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Herr Thorsten Larsson sade att det här skulle vara något angeläget och intressant och att det var anledningen till att man hade yrkat bifall till detta anslag på 30 000 kronor.

Man kan här i riksdagen ha olika uppfattningar om vad som är mest angeläget. Jag kan för min del inte anse att detta anslag hör till de mest angelägna. Den forskning det är fråga om innebär inte någon fortbildning, utan den kan absolut utföras lika bra inom den teologiska fakulteten, som har ganska stora anslag.

Det finns ingen anledning att nu gå ifrån det beslut som riksdagen fattade i fjol. Jag har ännu inte hört några nya skäl härför utöver de som anfördes vid förra årets riksdag.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag är mycket glad över Einar Perssons nyss visade intresse för forskningen. Men det är inte den vi talar om nu, utan det är fråga om att detta institut skall föra fram de resultat som forskningen leder till. Institutet skall föra ut dem på fältet, till nytta för undervisningen. Det är fel att satsa en massa pengar på forskning och sedan inte föra ut resultaten därav i det levande livet. Att lägga ned dem i luntor som samlar damm är ju inte någon större glädje för landet.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Till herr Axel Andersson vill jag bara säga, att det helt visst går lika bra att föra ut denna forskning på fältet, om den utförs inom den teologiska fakulteten.

Herr BLOMQUIST (h):

Herr talman! Det var närmast vad herr Einar Persson sade som kallade upp mig i talarstolen. Han talade om forskningsråden, de teologiska fakulteterna och den humanistiska forskningens roll i detta sammanhang. Jag tycker kanske det är att ta till väl starka saker! Vi kan nog dimensionera ned det hela. Det har herr Axel Andersson också försökt göra, men det vill herr Einar Persson inte gärna höra på. Det rör sig helt enkelt om ett försök att få ut forskningen på det mest elementära planet, till de blivande och verksamma lärarna i religionskunskap. Det är en verksamhet som pågått i fjorton år och som vi skall vara ytterligt tacksamma för.

Visst bedrivs det forskning vid de teologiska fakulteterna, visst gör forskningsråden en hel del och visst har den humanistiska forskningen fått pengar. Men, herr Einar Persson, vi minns ju hur vi häromveckan var ganska snåla med anslagen till t. ex. de teologiska fakulteterna; jag tror inte att de har

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

fått ytterligare möjligheter till religionspedagogisk forskning. Nej, stöder vi Religionspedagogiska institutet tror jag det är mycket väl använda pengar.

Jag vill bara ytterligare understryka vad som har nämnts här tidigare, att det är en mycket svår uppgift att undervisa i religionskunskap. Jag tror vi skall vara tacksamma för allt som görs för att få fram en rätt pedagogik. Vi skall inte vara så rädda för att ta hjälp av frivilliga krafter.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen enligt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 57.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till Sveriges folkhögskoleelevers förbund; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beslutanderätten i ärenden om tillstånd att bearbeta icke inmutningsbara mineralfyndigheter på kronojord.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet.

I en den 16 december 1966 dagtecknad proposition, nr 17, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning;

2) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

3) förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för avsättning till särskild nyanskaffningsfond, m. m.;

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

4) förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 mom. och anvisningarna till 3 § förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

5) förordning angående ändrad lydelse av 3 § och punkt 1 av anvisningarna till 2 § förordningen den 8 april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämnning vid taxering för inkomst;

6) lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

I propositionen hade föreslagits, att bestämmelserna i 1960 års förordning med provisoriska bestämmelser om beskattning av aktiebolags och ekonomisk föreningars inkomst i vissa fall, den s. k. Annell-lagen, skulle få permanent karaktär och delvis inarbetas i kommunalskattelagen. Samtidigt hade föreslagits, att rätt till avdrag för utdelningar på nyemissioner, som nu vore begränsad till fyra procent, skulle höjas till fem procent och att avdrag skulle få åtnjutas under tio år mot för närvarande sex år. Den ökade avdragsmöjligheten för utdelningar hade föreslagits gälla nyemissioner efter den 30 juni 1966.

Vidare hade i propositionen föreslagits, att Kungl. Maj:t skulle få medgiva rätt till avdrag vid inkomsttaxeringen för avsättning till nyanskaffningsfond. Avsättningen skulle avse vinst vid avyttring av rörelse eller del av rörelse, när försäljningen vore ett led i en strukturrationalisering, som vore önskvärd från allmän synpunkt. Fonden skulle användas för avskrivning på nyinvesteringar i den kvarvarande rörelsen eller i en ny rörelse.

Propositionen hade hänvisats till konstitutionsutskottet såvitt densamma avsåge förslaget till lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rät-

ten att utbekomma allmänna handlingar och i övrigt till bevillningsutskottet.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 685, av herrar *Gösta Jacobsson* och *Brun-din*, samt II: 853, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte med ändring av förslagen i proposition nr 17 besluta,

a) att avdrag enligt förordningen om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning skulle få ske under förutsättning att ansökningshandlingarna vid nybildning av bolag liksom vederbörlig anmälning vid ökning av aktiekapitalet ingivits efter utgången av 1960,

b) att avdrag för utdelning skulle få uppgå till högst sex procent,

c) att avdrag skulle medgivas för sammanlagt högst 20 kalenderår och icke senare än tjugufemte taxeringsåret efter det år, då inbetalning för aktierna först skedde,

d) att det förhållandet, att aktier ägdes av förvaltningsföretag, ej i princip skulle föranleda förlust av avdragsrätten, samt

e) att avdragsrätt vid inkomsttaxeringen skulle införas för kostnad för nyemission;

II) de likalydande motionerna I: 686, av herr *Tistad m. fl.*, samt II: 854, av herr *Sjönell* och herr *Gustafson* i Göteborg, vari yrkats, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 17 skulle

a) besluta, att den i propositionen föreslagna lagstiftningen skulle anses provisorisk i avvaktan på resultatet av nedan under d) nämnd utredning,

b) besluta, att avdrag för utdelningar på nyemissioner tills vidare skulle få åtnjutas under sammanlagt högst tjuguar i stället för under högst tio år, som föreslagits i propositionen,

c) besluta, att avsättning till särskild nyanskaffningsfond inom ett företag i

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

en koncern skulle kunna tillgodogöras även för avskrivning av tillgångar inom ett annat företag i samma koncern, när rekvisiten i övrigt vore uppfyllda,

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tilläggsdirektiv till företagskatteutredningen rörande i motionerna begärda utredningsuppdrag,

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ytterligare utredning rörande det förslag till alternativ utformning av bestämmelserna om särskild nyanskaffningsfond, som framlagts i remissyttrande över departementspromemorian; ävensom

III) motionen II: 852, av herr *Karlsson* i Huddinge m. fl., såvitt nu vore i fråga.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 17, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas samt med avslag på motionen II: 852, av herr *Karlsson* i Huddinge m. fl., i vad motionen hänvisats till bevillningsutskottet, ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 686, av herr *Tistad* m. fl., samt II: 854, av herr *Sjönell* och herr *Gustafson* i Göteborg — måtte antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning med de ändringar, att 7 § och övergångsbestämmelserna erhöles i betänkandet angiven lydelse;

2) lag om ändring i kommunalskatte lagen den 28 september 1928 (nr 370);

3) förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för avsättning till särskild nyanskaffningsfond, m. m. med de ändringar, att 3 och 10 §§ erhöles den lydelse, som angivits i betänkandet;

4) förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 mom. och anvisningarna till 3 § förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst; samt

5) förordning angående ändrad lydelse av 3 § och punkt 1 av anvisningarna till 2 § förordningen den 8 april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämnning vid taxering för inkomst;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 685, av herrar *Gösta Jacobsson* och *Brun din*, samt II: 853, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., samt

2) de likalydande motionerna I: 686, av herr *Tistad* m. fl., samt II: 854, av herr *Sjönell* och herr *Gustafson* i Göteborg,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets förslag till ändringar i förslaget till förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning innebure,

dels att icke något förvaltningsföretags innehav av aktier skulle medräknas, om företaget jämte närstående företag innehade mindre än 50 procent av det utdelande bolagets aktier,

dels ock att övergångsbestämmelserna skulle kompletteras med en regel av innebörd, att stadgandena i 7 § om utländska bolag icke skulle äga tillämpning på nyemissioner, som skett efter den 30 juni 1966 men före den 1 mars 1967.

Utskottets förslag till ändringar i förordningsförslaget om avdrag vid inkomsttaxeringen för avsättning till särskild nyanskaffningsfond, m. m. avsåge, att Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämde, om särskilda skäl föreläge, kunde medgiva, att investeringsfond finge överföras från ett bolag till ett annat inom koncernen.

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka, under åberopande av motiveringen i de likalydande motionerna I: 685 och II: 853, ansett, att utskottet bort

dels tillstyrka bifall till nämnda motioner, såvitt avsåge förslagen

a) att avdrag enligt förordningen om avdrag vid inkomsttaxering för viss aktieutdelning skulle få ske under förutsättning att ansökningshandlingarna vid nybildning av bolag liksom vederbörlig anmälning vid ökning av aktiekapitalet ingivits efter utgången av 1960 samt

b) att avdrag för utdelning skulle få uppgå till sex procent,

dels på grund härav hemställa, att riksdagen måtte antaga i reservationen infört förslag till lydelse av 1 och 2 §§ förordningen om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning;

2) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson, Erik Filip Petersson, Sundin, Tistad, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Enskog* och *Börjesson* i Falköping, vilka, under åberopande av motiveringen i motionerna I: 685 och II: 853 samt i motionerna I: 686 och II: 854, ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till nämnda motioner såvitt avsåge förslaget, att avdrag skulle medgivas för sammanlagt högst 20 kalenderår och icke senare än tjugufemte taxeringsåret efter det år, då inbetalning för aktierna först skedde, och på grund härav bort hemställa, att riksdagen måtte antaga i denna reservation infört förslag till lydelse av 4 § förordningen om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning;

3) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson, Erik Filip Petersson, Sundin, Tistad, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Enskog* och *Börjesson* i Falköping, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att mo-

tionerna I: 685 och II: 853 samt I: 686 och II: 854, i vad de avsåge i reservationen angivna frågor, måtte överlämnas till företagskattutredningen att beaktas vid det fortsatta utredningsarbetet; ävensom

4) av herr *Eriksson, Einar*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 3 behandlas en för näringslivet mycket betydelsefull fråga med vidsträckt framtidsperspektiv. Det gäller nämligen näringslivets framtida försörjning med eget kapital.

I och för sig är de förslag som framförs i propositionen och som tillstyrks av bevillningsutskottet ägnade att inge tillfredsställelse; jag vill särskilt understryka det. Förslagen går ut på viss utbyggnad av den s. k. Annell-lagen. Det är ett steg i rätt riktning. Reservanterna har emellertid ansett att statsmakterna borde gå ännu ett steg längre. Jag skall återkomma härtill.

Jag vill erinra om att den nuvarande s. k. Annell-lagen har en positiv och en negativ sida. Den stadgar dels rätt för aktiebolag att vid taxeringen åtnjuta avdrag för utdelning på nyemissioner, dels vissa undantag från regeln om aktiebolags och ekonomiska föreningars skattefrihet för utdelning från andra bolag och ekonomiska föreningar.

Propositionens förslag innebär att lagen, som tidigare varit tidsbegränsad, blir permanent, att rätten till avdrag för nyemissioner, som nu är begränsad till 4 procent, höjs till 5 procent och att avdrag får åtnjutas under tio år mot för närvarande sex år.

Det är på ett par punkter som reservanterna av olika skäl vill gå längre. Reservation 1, bakom vilken står högerledamöterna i utskottet, tillstyrker sålunda att avdrag för utdelning skall få uppgå till 6 procent i stället för till 5 procent, varjämte förordas att först-

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

nämnda procentsats skall få avdragas vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning vid utökning av aktiekapital som skett efter utgången av år 1960. I reservation nr 2, bakom vilken står den samlade oppositionen, yrkas att avdrag skall medges för högst 20 kalenderår i stället för 10.

Motiven för dessa båda reservationer är den, att reservanterna — med något olika värderingar — vill konsekvent åstadkomma ökad likställighet för bolagens kapitalanskaffning genom nyemissioner av aktier med den som sker genom emissioner av obligationer. Det är med andra ord fråga om en förbättring av företagets externfinansiering via det egna kapitalet, däremot icke internfinansiering genom avskrivningar eller dylikt. Internfinansiering eller självfinansiering kommer med andra ord inte med i bilden i annan mån än att den konstaterade sjunkande självfinansieringsgraden i den svenska industrin gör en förbättrad externfinansiering genom det egna kapitalet dubbelt angelägen.

Jag vill i detta sammanhang åberopa en artikel i det senaste numret av Svenska sparbankstidningen av gamle direktören Albin Johansson i KF. Han gör där gällande att KF:s konsolidering blivit så föredömlig som den blivit därför att man från början systematiskt byggde upp det egna kapitalet.

Jämför vi aktieemissioner och obligationsemmissioner är att märka, att medan räntan på obligationer i princip är avdragsgill hos vederbörande bolag är detta inte fallet med utdelning på aktier. Detta har utgjort underlaget för Annellagen.

Vad först angår tiden för avdragets åtnjutande utgör obligationernas löptid normalt 20 år. Det är därför rimligt, menar reservanterna, att avdragsrätten för aktieutdelningar på nyemissioner också bör åtnjutas under 20 år.

Högerreservanternas yrkande om 6 procents avdrag i stället för 5 procents avdrag kan kanske efter de se-

naste diskontosänkningarna synas mindre motiverat än tidigare. Jag medger det. Men räntan på industriobligationerna är alltså 6 procent och kommer väl inte att sjunka nämnvärt därunder under den närmaste tiden. Bevillningsutskottets varning för att skattelättnaderna göres så stora att de medför störningar på kapitalmarknaden och försvårar anskaffningen av kapital inom andra sektorer av samhällsekonomin har jag svårt att förstå. Sådana lättnader har inte ifrågasatts. Kapitalet har sitt pris som alla andra nyttigheter. Det gäller att ge olika behov möjligheter till konkurrens på någorlunda lika villkor.

I högerreservationen nr 1 är man också inne på tanken att full avdragsrätt skall åtnjutas för alla nyemissioner som har skett efter den 31 december 1960. Detta kan självfallet diskuteras, men praktiska skäl synes tala för reservanternas lösning. Bolagen blir eljest, har det sagts, randiga som zebror i kapitalhänseende med olika avdragsregler för olika emissioner.

Reservation nr 3, även den gemensam för oppositionen, gäller en helt ny sak på detta område, nämligen att Kungl. Maj:t skall få möjlighet att medge rätt till avdrag för avsättning till nyanskaffningsfond av vinst vid avyttring av rörelse, när försäljningen är ett led i en strukturrationalisering. Fonden skall användas för avskrivningar på nyanskaffningar i den kvarvarande rörelsen eller i en ny rörelse. Det är med andra ord fråga om en temporär nedfrysning av de uppkomna vinsterna, om jag har fattat saken rätt. Tanken är god. Därom råder inga meningsskiljaktigheter. Enligt propositionen inskränker man sig emellertid till att ge Kungl. Maj:t rätt att lämna medgivande efter prövning från fall till fall. Reservanterna vill gå längre och framför tanken på en generell rätt till fondavsättning på samma sätt som gäller för de särskilda investeringsfonderna för fartyg. Reservanterna är emel-

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

lertid blygsamma och begär endast att riksdagen skall besluta att skriva till Kungl. Maj:t med hemställan om att de i ämnet väckta motionerna skall överlämnas till företagsskatteutredningen att beaktas vid dess fortsatta arbete.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna nr 1, 2 och 3.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Herr Gösta Jacobsson har lämnat en klagörande framställning av de föreliggande förslagen och de reservationer som är fogade till utskottsbetänkandet. I två av dessa reservationer — nr 2 och nr 3 — har samtliga de borgerliga partiernas representanter enat sig om yrkanden som avviker från utskottets. Däremot har mittenpartiernas representanter inte kunnat ansluta sig till reservation nr 1, i vilken föreslås en höjning av avdragsrätten, som i propositionen är föreslagen till 5 procent, till 6 procent. Det föreslås också att avdrag skall få åtnjutas efter den högre procentsatsen för emissioner efter år 1960. Vi från mittenpartierna anser att vi kan godtaga propositionens förslag på dessa punkter.

I övrigt vill jag ansluta mig till den motivering som herr Gösta Jacobsson har lämnat. Vi föreslår i reservation nr 2 en förlängning av avdragstiden från föreslagna 10 år av 15 till 20 år av 25. Motiveringen är, som herr Gösta Jacobsson framhöll, att vi vill nå likställighet mellan finansiering genom obligationsemission och finansiering genom aktieemission.

Löptiden för industriobligationer uppgår i allmänhet till 20 år, fastän man i regel har konverteringsrätt efter 10 år. Det är den 10-årsperioden som kommer igen i propositionen. Att löptiden för obligationslån brukar sättas till 20 år sammanhänger med att detta anses vara den normala omloppstiden för kapital som investeras i maskiner och byggnader.

Vi är också med om det utredningsyrkande som framförs i reservation nr 3. Vi tycker att man i propositionen sett saken alltför mycket från rent skattetekniska synpunkter och att det borde göras en noggrannare samhälls-ekonomisk genomlysning av problemen. Vi anser att de frågor som Annellagstiftningen reglerar bör tas upp av företagsskatteutredningen vid den översyn som den håller på med.

Vad beträffar propositionens förslag om avsättning till särskild nyinvesteringsfond vill jag uttrycka vår tillfredsställelse med att utskottet har tillstyrkt det förslag som väckts i motion från mittenpartihåll om att avdrag skall medges för avsättning till särskild nyanskaffningsfond inom en koncern, även om nyanskaffningen sker inom ett annat koncernföretag än det i vilket avdraget har gjorts.

I övrigt har mittenpartierna samma åsikt som herr Jacobsson, nämligen att avdragsrätten skulle kunna utformas så att den blir generell, och vi biträder utredningsyrkandet i det syftet.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 2 och 3 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Herr ERIKSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Vid tidigare behandling av den s. k. Annellagen har jag haft anledning att anföra vissa kritiska synpunkter. De betänkligheter som jag tidigare hyst minskas inte genom att man nu går ifrån ett provisorium till att permanenta lagstiftningen.

Min första invändning grundar sig på den omständigheten att hela frågan om företagsbeskattningen ju ändå är föremål för utredning. Det finns enligt min mening ingen anledning att nu bryta ut frågan om aktievinstbeskattningen ur det stora sammanhanget, allra helst som både provisoriet och den föreslagna permanenta lagstiftningen endast innebär en partiell befrielse från dubbel-

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

beskattningseffekten. Detta förhållande skapar enligt mitt sätt att se en inte önskvärd olikformighet i företagsbeskattningen, en olägenhet som är så pass uppenbar att jag anser mig inte behöva exemplifiera den.

Herr Gösta Jacobsson kommer förmodligen att säga att jag kan befria mig från dessa betänkligheter och tjäna mitt sinne för skatterättvisa genom att rösta för den reservation som kommer i nästa ärende, vari yrkas på befrielse från dubbelbeskattningen. Det är en uppmaning som har bara retoriskt värde, ty jag vänder mig inte mot själva dubbelbeskattningen som sådan utan mot den olikformighet som Annell-lagen skapar. Jag ifrågasätter, som jag gjort tidigare, om sänkningen av företagskatterna verkligen är den angelägnaste skattesänkingsreformen. Man måste konstatera att skattetrycket har ökat mycket kraftigt under de senaste tolv eller femton åren, inte minst som följd av de vidgade samhällseliga engagemangen. Men fördelningen av skattebördorna har blivit mycket olika. Framför allt de fysiska personerna har fått ta den stora anparten av det ökade skattetrycket. Visserligen är det sant att företagen under samma tid blivit i större utsträckning belastade av sociala utgifter och försäkringsavgifter, men trots detta är det väl ovedersägligt att företagen kommit betydligt lindrigare undan än andra skattebetalare vid fördelningen av de ökade bördorna. Låt mig ge några exempel. År 1950 var skattetrycket på de fysiska personerna 6,1 procent av bruttonationalprodukten och på företagen 1,4 procent. År 1960 var siffrorna 12,8 respektive 2,3 procent och år 1965 18,9 respektive 2,5 procent. Dessa siffror bestyrker klart vad jag nu har sagt.

I propositionen framhåller man — och det underströk även herr Jacobsson — att företagets möjligheter till självfinansiering har försämrats inte minst genom minskade vinstmarginaler, skärpta varulagervärderingsregler och

begränsade möjligheter att göra avsättningar till pensionsstiftelser. Jag har i och för sig ingen anledning att opponera mot den beskrivningen, men vi kan på lika sakliga och reella grunder ställa *den* frågan: Är det önskvärt eller ens enbart av godo att självfinansieringsgraden i näringslivet ökas? Jag tror att vi med samma rätt kan fråga om inte företagen skulle tvingas till en bättre planering och bli mer angelägna om fullt räntabla investeringar, därest de för sin kapitalförsörjning vore hänvisade till den öppna kreditmarknaden, än när de har tillgång till obeskattade vinstmedel som uppsamlats inom företagen. Jag är, herr talman, oförsämd nog att tro att det första alternativet är riktigast, inte minst därför att lånefinansierade investeringar i det fallet prövas inte bara av företagsledningarna utan också av kreditgivarna. Om det är sant som man nu påstår i den aktuella debatten kring investeringsbanken, att just bankkrediterna prövas med all den omsorg och förtänksamhet som det går att mobilisera, ja, då måste lånepengar såvitt jag förstår komma till bättre användning än obeskattade vinstmedel, när det är fråga om investeringar.

Ja, herr talman, detta är några synpunkter som gjort att jag inte — som vanligt när det gäller kungl. propositioner — kan reservationslöst ansluta mig till det föreliggande förslaget. Därför yrkar jag inte heller bifall till bevillningsutskottets föreliggande betänkande. Men jag kommer att rösta för utskottets förslag — avstår man ger man nämligen i nödan ett stöd åt dem som vill gå längre än Kungl. Maj:t på detta område.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det var en tröst för mig att höra herr Einar Erikssons sista ord. Vi vann ju hans röst, och det är värt rätt mycket.

I övrigt tycker jag att den debatt som

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

förekommit har varit belysande. Jag tackar särskilt herr Jacobsson i Malmö för det sätt på vilket han lade upp redogörelsen för propositionens innehåll; det medför att utskottets företrädare inte behöver göra det och därmed upprepa vad han har sagt.

Tillåt mig säga att propositionen innebär ytterligare en favör för näringslivet i den mån det är fråga om aktiebolag och ekonomiska föreningar, inte bara därigenom att lagen permanentas och den procentsats som är avdragsgill höjs från fyra till fem procent. Det finns också en nyhet i fråga om nyanvändningsfonden som innebär ytterligare ett steg för att möjliggöra för företagen att om de tjänar pengar vid försäljningar använda dessa pengar till avskrivning under en tidrymd av fyra år. Visserligen är det Kungl. Maj:t som skall bestämma i sådana fall, men syftet är ju att låta företagen behålla dessa pengar genom att skatt inte skall utgå på dessa i det sammanhang där de framkommer, nämligen vid försäljning.

Detta tycker vi inom utskottet är riktigt, och vi har även i stort sett godkänt propositionen. Vi har emellertid gjort några småändringar. Jag hörde att herr Tistad särskilt uppskattade att hans motion hade tillstyrkts. Jag vill bara påpeka att det tydligen var en bra motion, herr Tistad. Sådana blir alltid tillstyrkta i bevillningsutskottet. Vi avstyrker bara motioner som inte har någon verklig logisk skärpa.

Tillåt mig vidare med anledning av talet om att vi borde få till stånd en samhällsekonomisk belysning av skattefrågorna framhålla, att detta också verkligen är vad som sker. Det enda man kan beklaga är att utredningsmaskineriet inte hinner fram i tid, vilket innebär att vi undan för undan måste vidtaga delreformer som helt naturligt medför en bristande samordning i vissa fall.

Vi kan emellertid inte gå med på att riksdagen skall rikta skrivelser till

Kungl. Maj:t med uppmaningar att sätta i gång med arbetet inom företagsbeskattningskommittén, ty detta arbete pågår ju redan. Riksdagen skall inte förfara på detta sätt — det ger inget resultat.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan under samtliga punkter.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten A 1 med viss uppdelning, därefter särskilt rörande punkterna A 2—A 5 samt vidare särskilt avseende punkten B. Utskottets hemställan i punkten A 1 komme, fortsatte herr förste vice talmannen, att upptagas till avgörande först särskilt beträffande 1 och 2 §§ i förslaget till förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, vidare särskilt avseende 4 § i samma förordningsförslag samt härefter särskilt angående utskottets hemställan i övrigt i denna punkt.

Punkten A 1

Kungl. Maj:ts förslag till förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning

1 och 2 §§

I fråga om förevarande paragrafer, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att desamma skulle godkännas, dels ock att paragraferna skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafernas godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 och 2 §§ i Kungl. Maj:ts av bevillningsutskottet i dess betänkande nr 3 punkten A 1 behandlade förslag till förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragraferna med den lydelse, som föreslagits i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 23.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

4 §

Vidkommande denna paragraf, ytttrade herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig fin-

na propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 4 § i Kungl. Maj:ts av bevillningsutskottet i dess betänkande nr 3 punkten A 1 behandlade förslag till förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 56.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten A 1 i övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

P u n k t e r n a A 2—A 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

P u n k t e n B

Beträffande förevarande punkt gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till utskottets

Om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 3 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 57.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

Föredrogs änyo bevillningsutskottets betänkande nr 7, i anledning av väckta motioner om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 161, av herr *Ottosson m. fl.*, och II: 197, av herr *Nordgren m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att motionerna måtte överlämnas till företagsskattutredningen att tagas i beaktande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande betänkandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 161, av herr *Ottosson m. fl.*, och II: 197, av herr *Nordgren m. fl.*, om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 161, av herr *Ottosson m. fl.*, och II: 197, av herr *Nordgren m. fl.*, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att motionerna måtte överlämnas till företagsskattutredningen att tagas i beaktande vid fullgörandet av dess uppdrag;

2) av herrar *Lundström, Erik Filip Petersson, Sundin, Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Eriksson* i Bäckmora, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Den fråga som behandlas i detta betänkande är inte ny, men den är inte desto mindre mycket viktig.

Ett aktiebolag får betala cirka 50 procent i skatt på sin vinst. Det belopp som sedan utdelas på aktierna beskattas på nytt hos aktieägarna och blir då också utsatt för den progressiva beskattningen, varigenom staten tar sin beskärda del. Detta leder till svårigheter för det riskvilliga kapitalet att engagera sig till förmån för näringslivet. Det är

Om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

ändå detta kapital som vi i dag så väl behöver utnyttja för att åstadkomma en ökad produktion, inte minst inom exportnäringarna. Härtill kommer att många aktiebolag utgörs av familjeföretag som just på grund av dubbelbeskattningens verkningar har svårigheter med kapitalförsörjningen. En successiv avveckling av dubbelbeskattningen skulle innebära att också dessa företag skulle få tillgång till emissionsmarknaden och därmed möjlighet till en effektivare kapitalförsörjning. Vi har visserligen fått Annell-lagen, som så ingående diskuterades under det föregående ärendet och som innebär en väsentlig förbättring, men den täcker ändå inte de önskemål som vi har i denna fråga.

Nu har motionärerna inte föreslagit någonting annat än att motionen skulle överlämnas till företagsskatteutredningen för beaktande, under det att utskottsmajoriteten antar att denna utredning ändå kommer att syssla med dessa ting. Det är således inte mycket som skiljer, men jag anser att reservanternas väg är den säkraste.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida har tidigare vid behandlingen av liknande motioner framhållits att vi inte ansett det nödvändigt att bifalla dem, och vi har samma mening i år. Den blanka reservation som folkpartiets och centerns representanter lämnat i utskottet innebär bara att vi inte ansett oss kunna skriva under utskottets motivering i riktigt alla avseenden, men vi kommer givetvis att biträda utskottets avslagsyrkande.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det är ett rätt intressant förhållande att vi fått dessa ärenden placerade på det sätt som skett på föredragningslistan. Här har vi först beslut

en åtgärd som innebär en partiell skattelättnad för företagen. Sedan kommer nu ett yrkande som går ut på att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och hemställa om att man slopar denna dubbelbeskattning per omgående.

Herr Yngve Nilsson sade att det inte är så mycket som skiljer oss åt, och det är sant. Men jag har ju stått så många gånger i denna talarstol och tidigare kanske i andra kamnarens talarstol och sagt att riksdagens utskott skall ge till känna en bestämd mening när de skriver till Kungl. Maj:t. De skall utgå ifrån att om man beslutar sända en skrivelse till Kungl. Maj:t så är det ett angeläget ärende. Vi kan inte med bästa vilja i världen anse att den dubbelring av skrivelser, som det skulle innebära om riksdagen nu i en särskild skrivelse skulle uppmana Kungl. Maj:t att sätta i gång en speciell utredning om denna sak, kan vara ett angeläget ärende. Det skall vi helt enkelt inte göra. Det är nämligen självklart att företagsbeskattningsutredningen skall se även på denna sak. Vad skulle den annars syssla med? Det heter ju företagsbeskattningsutredningen! Därför menar jag att då är allt underlag borta för dessa motioner.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Yngve, begärde vote-ring, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och god-

Om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

kändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nilsson, Yngve, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 21.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning m. m. jämte motion, såvitt ärendet hänvisats till utskottet.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om effektivisering av övervakningen inom kriminalvården;

nr 10, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att främja produktion av elektriska bilar; och

nr 11, i anledning av väckta motioner om utrustning av bil med förbandslåda.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 116, till fullmäktige i riksbanken angående användande av riksbankens vinst för år 1966.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 36, angående godkännande av en av UNESCO:s generalkonferens antagen konvention mot diskriminering inom undervisningen;

nr 43, angående ökad utbildning av journalister m. m.;

nr 48, angående hälso- och sjukvård samt motionsverksamhet för studerande;

nr 52, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), m. m.;

nr 56, angående bildande av ett statligt kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet;

nr 59, angående naturvårdens organisation, m. m.;

nr 61, angående delning av byggnadsstyrelseorganisationen, m. m.;

nr 62, angående anslag för budgetåret 1967/68 till byggnadsstyrelsen m. m.;

nr 63, angående förvärv av Skoklosters slott och samlingar;

nr 64, angående vissa anslag för budgetåret 1967/68 till riksantikvarieämbetet och statens historiska museum;

nr 66, med förslag till förordning om antidumping- och utjämningstull, m. m.;

nr 67, angående vissa anslag till civilförsvaret;

nr 68, angående central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården, m. m.;

nr 69, angående vissa anslag till psykiatrisk sjukvård m. m.;

nr 70, angående utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade m. m.;

nr 71, angående ytterligare anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67 till studiemedelsfonden;

nr 72, angående vissa pensionsfrågor, m. m.;

nr 73, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.;

nr 74, angående de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m.;

nr 75, med förslag angående effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet samt konsumentvaruforskningen;

nr 76, angående omorganisation av överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap;

nr 77, angående sammanläggning av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län till en länsstyrelse, m. m.;

nr 78, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift;

nr 79, angående organisationen av den statliga redovisnings- och revisionsverksamheten, m. m.;

nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1967/68;

nr 85, angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m.;

nr 100, angående riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.;

nr 104, angående anslag för budgetåret 1967/68 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.;

nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67;

nr 108, med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99);

nr 109, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1967/68; och

nr 110, angående vissa anslagsfrågor rörande försvaret för budgetåret 1967/68.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 718, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 45, angående fortsatt valutareglering;

nr 719, av herrar *Skärman* och *Tistad*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 45, angående fortsatt valutareglering;

nr 720, av herrar *Åkerlund* och *Enarsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 46, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.;

nr 721, av herr *Edström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 47, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

nr 722, av herr *Fälldin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 47, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

nr 723, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 47, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

nr 724, av herr *Wååq m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 57, angående riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation; samt

nr 725, av herr *Jansson, Paul, m. fl.*, i anledning av styrelsens för riksdagens förvaltningskontor skrivelse med förslag till lag angående ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

Ledighet från riksdagsgöromålen för deltagande i Nordiska rådets femtonde

Meddelande ang. enkla frågor

session i Helsingfors beviljades herrar *Lundström* och *Holmberg*, fru *Segerstedt Wiberg*, herr *Birger Andersson*, fröken *Ranmark* samt herr *Sundin* för tiden den 1—den 6 april, herr *Arne Geijer* för tiden den 1—den 5 april, herr *Lars Larsson* för tiden den 3—den 6 april ävensom herr *Paul Jansson* för tiden den 1—den 4 april.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen

av herr *Hernelius* (h) till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena: »Är svenska regeringen beredd att — i anledning av inträffad händelse och bland annat den fortgående ökningen av tanktonnaget — föreslå ett internationellt samarbete, som, vid sidan av det pågående lagtekniska, skyndsamt syftar till en internationell bered-

skap för att på effektivast möjliga sätt kunna förhindra skador av oljespridning vid olyckstillfällena?»;

av herr *Skårman* (fp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Finns beredskapsplan och utrustning för att effektivt möta en oljekatastrof av den art som förra veckan inträffade vid Cornwalls kust?»; samt

av fru *Diesen* (h) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Har Statsrådet uppmärksammat de vådor i fråga om luftföroreningar, som är en följd av eldning med s. k. tjockolja vid bl. a. de statliga byggnaderna i Stockholm?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.28.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Torsdagen den 30 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela att arbetsple-
num kommer att hållas fredagen den
7 april med början kl. 11.00. Därvid
kommer att behandlas bl. a. utlåtanden
från statsutskottet angående sjätte hu-
vudtiteln samt anslag under sjunde hu-
vudtiteln rörande anslag till industri,
energiförsörjning, teknisk forskning
m. m.

Anmälades och godkändes bevillnings-
utskottets förslag till riksdagens skri-
velse, nr 120, till Konungen i anledning
av Kungl. Maj:ts proposition med för-
slag till förordning om avdrag vid in-
komsttaxeringen för viss aktieutdelning,
m. m., jämte i ämnet väckta motioner,
såvitt propositionen och motionerna
hänvisats till bevillningsutskottet.

På förslag av herr talmannen beslöt
kammaren, att — när herr statsrådet
Sven-Erik Nilsson vore upptagen i
andra kammaren — svaret på den å
dagens föredragningslista upptagna
enkla frågan skulle lämnas efter inter-
pellationssvaren.

**Ang. Sveriges samarbete med Portugal
inom EFTA, m. m.**

Herr statsrådet och chefen för han-
delsdepartementet LANGE, som tillkän-
nagivit, att han hade för avsikt att vid
detta sammanträde besvara herr *Ahl-*
marks interpellation angående Sveriges
samarbete med Portugal inom EFTA,
m. m. erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Ahlmark har frå-
gat mig om jag anser att den kraftigt

vidgade handeln med Portugal, som
underlättats av Portugals medlemskap
i EFTA, ökar landets resurser att föra
krig i Angola och Moçambique. Han
har vidare frågat dels om jag avser att
inom EFTA:s ram söka utöva påtryck-
ningar på Portugal för att underlätta
övergången till självständighet och ma-
joritetsstyre i Angola och Moçambique;
dels om jag inom ramen för den eko-
nomiska utvecklingskommittén i EFTA
avser att låta Sverige fortsätta att un-
derlätta Portugals ekonomiska utveck-
ling; samt dels och slutligen om jag
anser att EFTA och därmed Sverige
också i fortsättningen bör förklara sig
solidariskt med Portugal inför even-
tuella förhandlingar med EEC och däri-
genom underlätta Portugals anslutning
till en gemensam europeisk marknad.

Interpellanten tog under riksdagens
utrikesdebatt i början av månaden upp
flera av de här återgivna frågorna. Då
de kom att behandlas relativt utförligt
i den diskussion, som följde på herr
Ahlmarks anförande och som jag själv
hade tillfälle att delta i, kan jag i detta
svar begränsa mig till några komplet-
terande synpunkter.

Den svenska regeringen söker i sin
utrikespolitik främja avspänning i värld-
den och stödja en utveckling mot de-
mokrati. I konsekvens härmed har vi
gett den koloniala frigörelsen vårt fulla
stöd.

Vi söker fullfölja denna politik fram-
för allt i Förenta Nationerna. Vi är an-
gelägna att bidra till att diskussionerna
där leder fram till verkningfulla åtgär-
der och inte bara till allmänna dekla-
rationer. Så var fallet i exempelvis rho-
desiafrågan, där Sverige redan i sam-
band med Smith-regimens oavhängig-
hetsförklaring förde fram uppfattning-
en att säkerhetsrådet borde fatta bin-

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

dande beslut om ekonomiska sanktioner.

Det föreligger varken politiska förutsättningar eller formella möjligheter för att inom ramen för organisationer med handelspolitiska och därmed sammanhängande ekonomiska uppgifter såsom EFTA och GATT genomföra påtryckningar av den art som föresvävar interpellanten. Det är inom FN:s ram de politiska aktionerna ska göras. Enligt stadgan är medlemsstaterna förpliktade att följa de beslut som träffas av säkerhetsrådet.

Så länge ett bindande sanktionsbeslut av säkerhetsrådet inte föreligger är medlemmar av organisationer som EFTA och GATT bundna till de avtal som reglerar organisationernas syfte och verksamhet. Men även bortsett från detta har Sverige aldrig i modern tid ansett sig böra tillgripa ensidiga handelspolitiska åtgärder som påtryckningsmedel mot regeringar som i olika hänseenden för en politik som vi tar avstånd från.

Vi har handelsförbindelser som spänner över hela världen. Vi driver handel med åtskilliga stater vilkas regimer inte kan betraktas som demokratiska. Skulle vi förbehålla oss att handla enbart med demokratierna skulle vår handel bli begränsad till ett förhållandevis litet antal länder. Var skulle vi förresten sätta gränsen mellan godtagbara och misshagliga regimer? Många stater, som inte kan betraktas som demokratier i den mening vi lägger i begreppet, är u-länder. Vi har ansett det önskvärt att bygga ut handelsförbindelserna med dessa länder bl. a. på grund av att vi hoppas kunna bidra till deras ekonomiska och sociala utveckling och därmed på sikt öka förutsättningarna för deras utveckling i demokratisk riktning.

Den ökade handeln, som är en följd av bl. a. EFTA-samarbetet, har givetvis bidragit till Portugals ekonomiska utveckling. I vad mån de ekonomiska framstegen inverkat på Portugals poli-

tik i Afrika — vilket berörs i den första frågan — låter sig emellertid inte så lätt bestämmas. Det bör i sammanhanget också uppmärksammas att det finns skäl som talar för att ekonomiska framsteg och höjd levnadsstandard främjar en demokratisk frigörelseprocess. Det finns anledning att reflektera över frågan vilket Portugal som är känsligast för en social och politisk förändring — ett underutvecklat samhälle med betydande rester av analfabetism eller ett samhälle där industrialismen gör ett snabbt genombrott och tvingar fram en satsning på utbildning och undervisning.

EFTA har rent handelspolitiska och därmed sammanhängande ekonomiska uppgifter. Något politiskt innehåll utöver dessa har inte organisationen. Som svar på interpellantens andra fråga vill jag betona vad som redan anförts, nämligen att det inte finns några förutsättningar att inom EFTA:s ram utöva påtryckningar mot Portugal.

Interpellantens tredje fråga gällde den ekonomiska utvecklingskommittén inom EFTA. Den tillkom år 1963 som ett hjälpmedel att påskynda tullavvecklingen. Det är inte säkert att accelerationen hade accepterats utan denna beredskapsåtgärd. Arbetet i denna kommitté, som berör inte bara Portugal utan alla medlemsländer, är ett led i EFTA:s reguljära verksamhet. Att delta i detta är en förpliktelse vi åtagit oss genom ett beslut av EFTA-rådet. Vi kommer därför också i fortsättningen att medverka i kommittén och dess arbetsgrupper i den utsträckning vi anser oss förpliktade eller i övrigt finner lämpligt.

Som svar på interpellantens fjärde fråga vill jag hänvisa till att EFTA:s mål är att få till stånd en förenad västeuropeisk marknad i vilken alla EFTAländer, däribland Portugal, ingår.

Det råder ingen tvekan om att den överväldigande delen av opinionen i vårt land önskar möjligheter för befolkningen i de portugisiska besittningarna att själv bestämma över sitt öde

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

och vill se en utveckling mot ett demokratiskt system i Portugal självt. Vad frågan gäller är hur vi i vårt land på bästa sätt kan bidra till en sådan utveckling.

Av nu angivna skäl måste jag avvisa herr Ahlmarks förslag om politiska aktioner inom ramen för det rent handelspolitiska avtal som EFTA-konventionen utgör. Vår politiska vilja bör komma till uttryck i den internationella organisation, som är uppbyggd för att bevaka den fred och de mänskliga rättigheter det här ytterst gäller, nämligen Förenta Nationerna.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för svaret på min interpellation. Svaret visar vad man länge anat och vad som nu är ett faktum. Den svenska regeringen har låst sig fast i en position som betyder att den på ansträngt formella och mycket diskutabla grunder vägrar att genom EFTA försöka en insats som skulle kunna förkorta Portugals kolonialkrig i Afrika.

Av herr Langes svar framgår också att han har missuppfattat det resonemang som interpellationen rymmer. Han frågar om vi skall sluta handla med *alla* diktaturer och var gränsen går mellan godtagbara och misshagliga stater.

Vi har i Sverige under många år fört en debatt om hur ekonomiska sanktioner kan påverka diktaturregimer av olika slag. I de seriösa inläggen i den debatten har man framhållit att bojkotten och sanktionen aldrig kan vara ett generellt vapen mot totalitära stater. Avgörande är i stället om sanktioner mot en viss bestämd diktatur kan få *verkningar* och *konsekvenser* som vi från demokratiska synpunkter gillar. Sanktioner mot Sovjet eller Östtyskland skulle av allt att döma antingen vara helt verkningslösa eller också leda till motsatt resultat: en ökad isolering som skärper förtrycket utan att

medföra några påtagliga fördelar. Vi finner att i andra fall, t. ex. många u-länder, skulle en ekonomisk kris skapa kaos men inte demokrati, medan ökad handel betyder stegrad levnadsstandard och en bättre bas för framtida liberalisering.

Men kolonialmakten Portugal tillhör ingen av dessa två grupper. Ett par centrala omständigheter gör landet till ett särfall.

För det första bedriver Portugal ett hänsynslöst krig i tre områden av Afrika. Dessa krig kommer av allt att döma att fortgå så länge som Portugal har ekonomiska resurser att föra dem.

För det andra är Portugal medlem av den frihandelsorganisation i vilken också Sverige ingår. Kombinationen av dessa båda unika omständigheter har skapat en för svensk del helt ny politisk situation. Genom att i EFTA på flera sätt stödja Portugals ekonomiska utveckling bidrar Sverige och övriga EFTA-länder till att förlänga krigen i Angola, Moçambique och portugisiska Guinea. Men genom EFTA har vi också fått ett redskap för påtryckningar på Portugal.

Det redskapet vill alltså den svenska regeringen inte utnyttja. I sitt svar på interpellationens första fråga för herr Lange ett suddigt resonemang, som går ut på att det kanske är lyckligt att ge Portugal nya ekonomiska möjligheter. Den teorin måste då innebära ungefär följande. Om vi hjälper Portugal ekonomiskt på en rad olika sätt, så kommer visserligen mycket av dessa resurser att nyttjas för krigen i Afrika. Många, många offer kommer att skördas som en följd av våra insatser. Men någon gång i framtiden — om kanske 10 eller 20 år — skall vårt ekonomiska stöd möjligen ändå indirekt motverka krigföringen. Ty då har kanske så mycket av resurserna stannat kvar i själva Portugal att regimen blivit mer demokratisk och själv insett att den bör avslå krigföringen.

Det obehagliga med herr Langes teori

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

är att den är så långsiktig att den inte duger i fallet Portugal. Vi kan inte vänta så länge som handelsministern tycks vara beredd att göra. Jag anser tvärtom att Sverige och andra länder så mycket som möjligt bör försvåra Portugals ekonomiska utveckling. I alla internationella organisationer där vi kan resa frågan bör vi resa frågan. Vårt yttersta syfte måste vara effektiva FN-aktioner. Men att FN ännu inte beslutat minska handeln med Portugal är inget skäl för oss att öka handeln med landet. Så länge som FN-sanktioner inte kan uppnås, bör vi som en minimiåtgärd se till att vi inte ger Portugal speciella handelspolitiska favörer.

I en nyutkommen bok om de svenska företagens utlandsinvesteringar har utrikesrådet Hans Blix uttryckt saken på följande sätt när han avvisar resonemang av herr Langes typ. »Den stora skillnaden mellan Portugal och Spanien är att ett bidrag till den portugisiska ekonomien också bidrar till att bevara det portugisiska kolonialväldet i Afrika. Ett starkt Portugal har givetvis bättre möjligheter att fortsätta kampen för att bibehålla dessa stora områden, en kamp som skärper motsättningarna mellan u-land och i-land, mellan färgade och vita.»

Så långt utrikesrådet Blix. Jag har samma mening, och min slutsats blir den tes som handelsministern vägrar erkänna. Stärker vi Portugal förlänger vi kriget. Försvagar vi Portugal kan tragedin förkortas.

Handelsministern säger som svar på fråga 2, att det är formellt omöjligt att ta upp fallet Portugal i EFTA. Det mesta tyder på att herr Lange har fel också på den punkten. Det finns ingen bestämmelse som hindrar Sverige från att ta upp saken i t. ex. EFTA:s ministerråd. Om vi skall göra det eller inte är en politisk bedömning.

Men jag vill gå en bit längre. Det finns visserligen ingen paragraf i stadgan som direkt förbjuder Portugal att föra krig i Afrika. Men det finns en ar-

tikel 2 moment a som beskriver organisationens syfte: »Sammanslutningen skall ha till syfte att inom sammanslutningens område och inom varje medlemsstat främja en jämn ekonomisk expansion, full sysselsättning, ökad produktivitet och ett rationellt utnyttjande av tillgångar, finansiell stabilitet och fortlöpande förbättring av levnadsstandarden.»

Man säger alltså i stadgan att avsikten med EFTA är att »inom varje medlemsstat» främja både »rationellt utnyttjande av tillgångar» och en »fortlöpande förbättring av levnadsstandarden». Men Portugal utnyttjar i stället en allt större del av sina resurser till krigföringen i Afrika, omkring 40—50 procent av statsbudgeten enligt en del beräkningar. I stället för att helhjärtat satsa på att utplåna analfabetismen i det egna landet och i stor skala bygga ut skolor och sjukhus utnyttjar regimen sina inkomster till allt dyrbarare operationer i Afrika. I Angola finns nu 70 000 portugisiska soldater, i Moçambique omkring 50 000 och i portugisiska Guinea 10 000 man.

Är det självklart, herr Lange, att den politiken är förenlig med den paragraf i stadgan som säger att syftet med EFTA är att i varje medlemsland främja både »rationellt utnyttjande av tillgångar» och »fortlöpande förbättring av levnadsstandarden»?

Ty om man anser att Portugals nuvarande fanatiska inriktning på att behålla greppet över sina kolonier kan strida mot delar av EFTA:s syfte, då har man också enligt konventionen rätt att resa frågan i EFTA. I artikel 31 står det bl. a.: »Om en medlemsstat anser att... något av sammanslutningens syften motverkas eller kan komma att motverkas..., må envar... hänskjuta frågan till rådet.» Här finns alltså en formell och stadgegrundad möjlighet för den svenska regeringen att i EFTA:s ministerråd ta upp Portugals kolonialkrig. Jag har också varit i kontakt med en svensk folkrättsexpert, som anser att

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

man mycket väl kan resa frågan i EFTA.

Om herr Lange avvisar den tanken, bör han veta att han gör ett rent politiskt ställningstagande. Han kan inte skylla sin passivitet på stadgan utan bör i stället säga klart ut: Den svenska regeringen har inte den politiska viljan att försöka utnyttja EFTA som bas för påtryckningar mot Portugal.

Att den viljan saknas visar herr Lange också i svaret på fråga 3 om den ekonomiska utvecklingskommittén. Sverige har där givit ett visst extra stöd åt Portugal. Vi har deltagit i arbetsgrupper som haft till syfte att främja Portugals industriella utveckling. Sverige har också varit med om att underlätta kontakter mellan portugisiska industrimän och företagare i andra EFTA-länder. Det är vi inte tvingade till enligt EFTA:s stadga, eftersom utvecklingskommittén inte finns nämnd där. Men herr Lange har i dag gett klart besked: Vi skall fortsätta på samma sätt som hittills.

Handelsministerns svar på min fjärde och sista fråga är ändå på sätt och vis det mest oroande. Herr Lange säger kort och koncist att EFTA:s mål är att alla EFTA-länder, också Portugal, skall ingå i en förenad västeuropeisk marknad. Sverige och andra medlemmar av EFTA skall alltså, när förhandlingar med EEC kommer till stånd, ge Portugal stöd på olika sätt för att få med landet i den gemensamma marknaden.

Nu vet vi att Portugal är helt beroende av sin handel med Västeuropa. Exporten till EEC är stor, även om handeln med EFTA har ökat mycket snabbare. Portugals export till EEC och EFTA-staterna tillsammans uppgår till mellan 60 och 70 procent av landets totala handel. Att ställas utanför en gemensam europeisk marknad vore därför ett oerhört allvarligt hot mot hela Portugals ekonomi. Om Portugal fick klart för sig att man löper den risken så länge som man fortsätter sina krig

i Afrika, vore det med all säkerhet en mycket hård påtryckning på regimen i Lissabon. Men den svenska regeringen är inte det minsta intresserad av att utnyttja den möjligheten.

Därför, herr talman, är vårt stöd åt Portugal i EFTA på sätt och vis en test på den svenska utrikes- och handelspolitikens förmåga att anpassa sig till en ny situation. Det var nog inte många politiker som i slutet av 1950-talet anade vad som skulle hända. Få tänkte då på att Portugals inträde i EFTA skulle ge landet nya resurser, inte för att hjälpa sin egen misär men för att bekämpa andra folk som ville resa sig ur förtryck och fattigdom.

Nu vet vi vad som hänt och händer: Tre blodiga krig förs av det mest efterblivna landet i Europa och en av de mest hatade regimerna i Afrika och stöds ekonomiskt av några av världens mest framgångsrika demokratier. Att Sverige med denna nya insikt inte kan ompröva sin hållning till Portugal i EFTA är inte bara ett svek mot de afrikaner som kämpar för självständighet och majoritetsstyre. Det är också ett vittnesbörd om hur en del av utrikes- och handelspolitiken i vårt eget land genom formalism och prestige kan låsas fast i en attityd som utvecklingen redan borde ha gjort passerad.

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag hyser en viss beundran för herr Ahlmarks innanläsningskonst. Vad han anför är emellertid innehållsmässigt inte av annan art än att jag dess värre tvingas beteckna det som ren och skär demagogi.

Han vänder sig mot den svenska regeringen, som han påstår läser sig fast i en formell attityd. Han antyder inte ett ögonblick att den uppfattning som jag för fram torde ha det överväldigande flertalet av den svenska riksdagens ledamöter bakom sig. Jag känner mig också ganska övertygad om att till denna grupp också hör oppositionsledaren i andra kammaren herr Ohlin.

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

Det skulle kanske i första hand vara mera naturligt för herr Ahlmark att försöka svänga opinionen inom det egna partiet i riktning för den uppfattning han här proklamerar. Men jag förstår att han har vissa svårigheter med detta, ty även i folkpartiet finns det många personer som är förståndiga och som inte bara hemfaller till demagogiska utfall av den art herr Ahlmark här givit prov på. De tänker sig för och ser till de reella möjligheterna.

Jag tror inte alls att jag har missuppfattat herr Ahlmarks interpellation. I anslutning till vad jag utvecklar i interpellationssvaret vill jag med anledning av att herr Ahlmark menar att en vidgad handel med Portugal leder till en ökad takt i den ekonomiska utvecklingen framhålla att han så långt har rätt. Det är en av de få punkter där han har rätt. Detta måste emellertid också medföra att landet får större resurser att undertrycka självständighetsrörelserna i Angola och Moçambique enligt herr Ahlmarks uppfattning. Är det så säkert, herr Ahlmark?

Jag tror inte att den avgörande frågan är den ekonomiska utvecklingstakten utan att den är att söka i den politiska viljeinriktningen hos den portugisiska regimen. Det är en politisk avvägningsfråga. Det gäller ju fördelningen av de resurser som finns. Även med en minskad ekonomisk tillväxt kan det inte uteslutas att ökade resurser skulle kunna sättas in i de afrikanska besittningarna.

Ingen torde i och för sig bestrida att frågan om takten i den ekonomiska tillväxten är någon oviktig faktor i sammanhanget. Men herr Ahlmarks antagande att en minskad tillväxttakt automatiskt skulle minska de militära ansträngningarna i Afrika är helt obevisat, och hans påstående är sannerligen inte ytterligare motiverat av vad han i dag anfört.

Det kan ju, såsom jag tillätit mig antyda i interpellationssvaret, hävdas att en långsammare utveckling i Portugal

skulle få en rakt motsatt effekt. Man kan i ett sådant läge mycket väl tänka sig en ökad utsugning av kolonierna. Det finns historiska exempel i närliggande tid på att regimer, när missnöje uppstått i det egna landet, i stället invecklat sig i konflikter på annat håll för att avleda uppmärksamheten härifrån. Detta lär ingen kunna bestrida.

Det kan också anföras skäl som talar för att den relativt snabba utvecklingstakt vilken Portugal nu upplever i varje fall på sikt kan gynna en demokratisk utveckling i landet. Den innebär ju ökade krav på utbildning, eftersom det ställs större anspråk på arbetskraftens kvalitet i ett land som genomgår en industrialiseringsprocess.

Det är troligt att man om löntagarklassen, d. v. s. industriarbetareklassen och tjänstemännen, i Portugal skulle växa i antal, också skulle komma att vända sig mot den politik som Portugal för i de afrikanska områdena. Jag påstår inte heller att detta automatiskt skulle inträffa — jag menar bara att vi inte skall utesluta en sådan utveckling, och det finns mycket som talar för att denna uppfattning är riktig. Men det kanske inte lönar sig att på denna punkt fortsätta resonemanget med herr Ahlmark. Han framställer ju saken på ett sätt som om han och jag hade skiljaktiga uppfattningar beträffande den politik som Portugal för i dessa områden. Jag har sagt i mitt interpellations-svar — och jag framhöll det med skärpa när vi diskuterade frågan i utrikesdebatten — att så inte är fallet. Jag är tvärtom beredd att på alla sätt som är verkningsfulla i de organ där frågan skall tas upp medverka till att effektiva åtgärder vidtas för att om möjligt utöva påtryckning på Portugal och få en ändring i den kolonialpolitik som Portugal för i Moçambique, Angola och vissa andra områden.

Herr Ahlmark kan väl i alla fall erkänna att det i det sammanhanget inte finns mer än en uppfattning hos de flesta demokratiskt sinnade svenskar.

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

Jag har i varje fall inte mött någon annan. Men det sätt varpå herr Ahlmark för argumentationen i den här interpellationsdebatten — ett upprepanande av den föreställning som han bestod oss i utrikesdebatten — ger ju intrycket av att det är han som är den bälde företrädaren för de förtryckta färgade i Angola och Moçambique, för de ekonomiskt utsugna — kanske också i moderlandet Portugal självt. Så är inte fallet. Jag tror inte att någon enda av denna kammares ledamöter skulle vilja stå upp och säga: Det är fel, vi delar inte den uppfattningen, vi tycker tvärtom att vad Portugal företar sig är riktigt, vi fördömer inte det.

Det är inte detta, herr Ahlmark, som frågan gäller. Vad har herr Ahlmark för intresse av att framställa det på ett så felaktigt sätt som han har gjort här? Jag tror att intresset ligger i att han lika litet som några andra kan visa på hur man snabbt skulle kunna åstadkomma en ändring i Portugals politik. Herr Ahlmark säger visserligen att han vill använda EFTA, och han ger sig till att tolka EFTA-avtalet på ett sätt som får stå för hans räkning. Jag kan övertyga honom om att vad ett utrikesråd i utrikesdepartementet än kan ha skrivit i detta sammanhang — jag känner inte till det — så har jag en bättre grund för min bedömning av möjligheterna att ta upp denna fråga i EFTA:s ministerråd. Att det uti EFTA:s stadga står något allmänt om en ekonomisk expansion som skall befördra människornas välbefinnande och trygghet, är inte tillräcklig grund för det. Jag vet vad jag talar om, ty jag har — i likhet med en talare i den föregående debatten, Kaj Björk — rådgjort med åtskilliga experter också i den här frågan.

Men det är kanske ändå inte avgörande, ärade kammarledamöter. Viktigare är ju att man inte kan vinna något som helst gehör för tanken att få upp denna fråga till behandling i EFTA:s ministerråd. Skulle vi begära det, så

kan jag inte räkna med — och det har jag övertygat mig om — ett stöd från någon enda av de regeringsrepresentanter som jag möter i EFTA:s ministerråd.

Däremot upplyste jag kammaren i utrikesdebatten om att det naturligtvis inte betyder att vi tiger stilla i alla dessa sammanhang. Det förbigår herr Ahlmark i dag, ty det är ett faktum som inte passar honom. Jag sade att jag hade haft ingående resonemang med den portugisiska ekonomiministern senast i anslutning till hans stockholmsbesök vid EFTA:s ministermöte i början av denna månad. Herr Ahlmark kan ju liksom övriga kammarledamöter övertyga sig om att den portugisiska regeringen inte ett ögonblick svävar i okunnighet om vad den svenska uppfattningen är. Vi har nyligen i tidningarna kunnat läsa ett uttalande av den portugisiska utrikesministern. På olika sätt har vi underrättats om att man är medveten om denna kritik. Man har i vissa avseenden tagit illa vid sig av den, och jag har tillåtit mig att säga att det ju vittnar om att den i varje fall inte har gått obemärkt förbi. Även om det är litet, är det i alla fall något som är värt att notera, men det förbigår herr Ahlmark i detta sammanhang, ty som sagt var, det passar inte riktigt in i hans argumentation.

EFTA grundar sig på ett internationellt avtal som vi ingått i vårt eget intresse. Internationella avtal är allvarliga ting, allvarliga överenskommelser. Vi kan inte bryta mot internationella avtal. Det må vara ett formellt betraktelsesätt om man så vill, men det ligger djupare än så. Vi har velat verka för att internationella avtal respekteras, och därför betyder en underskrift under ett avtal från svensk sida att vi också är beredda att till punkt och pricka följa avtalet och ta på oss de förpliktelser som kan finnas inskrivna i avtalet.

Ett land, herr Ahlmark, kan motsätta sig att en fråga av denna art, även

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

om man åberopar den avtalsparagraf som herr Ahlmark gör, diskuteras i EFTA:s ministerråd. Det är ett faktum som herr Ahlmark inte kan bestrida, inte kan komma ifrån. Han säger: Ta upp frågan ändå. Ja, det där är ju munväder som mycket annat. Vill herr Ahlmark då mena att vi skall mäla oss ur EFTA? Då gjorde vi ju i varje fall en gest, herr Ahlmark. Jag vill absolut ha ett svar på denna fråga. Jag ställde den i utrikesdebatten. Herr Ahlmark svarade inte då. Det är en gest, säger jag. Den skulle inte vara verkninglös på den svenska exporten eller den svenska ekonomin. Under den tid som Portugal haft glädjen av EFTA, har vi ekonomiskt dragit ännu större nytta, såvitt jag kan se. Portugal har ökat sin export till Sverige. Det har nästan fördubblat sin export till Sverige under denna tid, och det är klart att detta kunnat stärka den portugisiska ekonomin. Vilka konsekvenser det sedan kan ha haft för Angola och Moçambique kan man sannerligen diskutera, och det låter sig inte bestämma så lätt som herr Ahlmark försökt göra. Men det har stärkt den portugisiska ekonomin. Vi har ökat vår export till Portugal, en ökning som är betydligt större, ty vi har mer än tredubblat vår export till Portugal. Ändå skulle väl vi om det blev fråga om ett sanktionsbeslut i Förenta Nationerna villigt ta på oss de ekonomiska uppoffringar som ett bortfall av den portugisiska marknaden skulle förorsaka här hemma. Sysselsättningsbekymmer och annat fick helt komma i andra rummet. Låt mig understryka detta.

Men låt oss tänka oss att vi nu ensidigt vidtog en sådan åtgärd, vilket skulle vara liktydigt med att när vi inte fann gehör för den uppfattning som herr Ahlmark företräder här i riksdagen i dag och företrätt vid ett tidigare tillfälle, skulle vi ändå själva ta konsekvensen av det. Den uppfattningen har socialdemokratiska organisationer framfört också till mig. Jag

har varit i tillfälle att diskutera frågan med dem, och jag måste säga att jag i viss mån respekterar den uppfattningen. Den är åtminstone konsekvent. Vi kan visserligen inte få andra med oss, men låt oss — även om det kanske bara blir en tom gest — själva visa vad vi vill i handling och ta konsekvenserna därav, kanske även ta de konsekvenser som ett avbrytande av handelsförbindelserna skulle medföra med hänsyn till vårt medlemskap i en annan organisation, vår tillhörighet till ett annat internationellt avtal, nämligen GATT. Vi skulle utan vidare kunna bli utsatta för motåtgärder från andra länders sida.

Men låt oss resonera om detta, herr Ahlmark. Hur skulle dessa åtgärder bli verkningsfulla, herr Ahlmark? Jag tror inte ett ögonblick på en sådan möjlighet — min uppfattning är att vi skulle få vissa bekymmer om vi avstod från att begagna våra möjligheter till handel med Portugal genom att tillgripa ensidiga sanktionsåtgärder mot detta land. Jag tror inte att den portugisiska ekonomin skulle bli lidande av det — andra länder skulle kunna fylla vår plats, och därmed blev åtgärderna verkningslösa.

Men det vore ju i alla fall en logisk och konsekvent ståndpunkt som herr Ahlmark i så fall företrädde. Och jag upprepar: Är herr Ahlmark beredd att dra ut sitt resonemang — i den mån nu hans deklARATION kan betecknas som ett resonemang — så långt eller längre? Även om han är beredd till detta kan han i alla fall inte *den* vägen göra någonting verkningsfullt, vilket han säger att han är intresserad av.

Den enda väg man kan gå när det gäller verkningsfulla åtgärder är den som FN:s stadga anvisar: att inom ramen av denna organisation verka för ekonomiska allmänna sanktioner mot Portugal. Det är ingen negativ ståndpunkt. Men det kommer kanske att ta lång tid innan vi vinner allmänt gehör för en sådan linje — jag är realistisk

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

nog att se det. Jag är också tillräckligt realistisk för att säga att herr Ahlmarks rekommendationer här mera är munväder än någonting annat.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tänker inte föra debatten på hr Langes nivå och kalla saker och ting för »munväder» och »demagogi», utan jag kommer att föra ett strikt sakligt resonemang.

Jag vill börja med att instämma i vad herr Lange säger om att vi troligen nästan alla i båda kamrarna tycker illa om och avskyr Portugals kolonialkrig i Afrika. Jag har aldrig ett ögonblick ifrågasatt den saken. Men vad jag har ifrågasatt är om vi verkligen måste nöja oss med att bara vänta på att FN skall besluta om sanktioner.

Det kommer nämligen att ta lång tid innan ett sådant beslut är verklighet, vilket också herr Lange med rätta sade under sista minuten av sitt inlägg. Det kommer att ta mycket lång tid. Och därför bör vi under mellantiden utnyttja EFTA som ett redskap för våra påtryckningar.

Det är ju där skillnaden ligger mellan min och den svenska regeringens uppfattning: Inte i värderingen av det ohyggliga som sker i Angola, Moçambique och portugisiska Guinea, utan däri att jag vill utnyttja frihandelsorganisationen som ett verktyg för att förkorta det ohyggliga som sker. Men herr Lange har på grund av — som jag ser det — formalism sagt nej till en sådan möjlighet.

Herr Lange säger vidare att min tolkning av EFTA-avtalet får stå för min egen räkning. Ja, det är alldeles självklart. Men det väsentliga är om tolkningen är rimlig eller inte. Och då får vi ju ta ett resonemang om den saken. I § 2 a om syftet med EFTA står att sammanslutningen skall i varje enskilt medlemsland främja ett »rationellt utnyttjande av tillgångar» och en »fortlöpande förbättring av levnadsstandar-

den». Samtidigt vet vi att Portugal utnyttjar mer och mer av sina resurser inte rationellt och inte för att höja levnadsstandarden i Portugal utan för att bekämpa afrikaner i tre områden i Afrika.

Nu är jag inte heller ensam om den här bedömningen. Jag sade i mitt förra anförande att jag varit i kontakt med en svensk folkrättsexpert. Jag fick då en helt annan bedömning än regeringens beträffande möjligheten att ta upp fallet Portugal i EFTA. För några dagar sedan hade jag ett samtal med professorn i internationell rätt, Hilding Eek. Jag sammanfattade senare dennes inställning. Den sammanfattningen, som professor Eek har godkänt, lyder på följande sätt:

»Om en medlemsstat i EFTA finner att den inte vill fortsätta att samverka inom EFTA med ett annat land på det sätt som stadgan anger, är det fullt möjligt att ta upp denna fråga inom organisationens ram. Därför att Sverige i slutet av 1950-talet ingick ett avtal kan vi inte för all framtid vara bundna av att handelspolitiskt samarbeta med Portugal, om de politiska förhållandena enligt svensk mening har ändrats på ett påfallande sätt. Om Portugal i något avseende för en politik som kan sägas motverka delar av EFTA:s syfte är det fullt möjligt enligt stadgan att resa frågan i ministerrådet. Det förhållandet att det inte finns någon klausul om uteslutning av något land ur EFTA innebär inte att man är förhindrad att vidta åtgärder. Man kan föreslå åtgärder som i olika avseenden innebär en utfrysning av Portugal i syfte att utöva påtryckning på landet. Om detta skall göras är inte i första hand ett folkrättsligt-formellt avgörande utan ett politiskt ställningstagande.»

Herr Lange hävdar nu, efter att utan argumentering ha avvisat denna möjlighet, att övriga länder kommer att säga nej, även om Sverige tar upp frågan i EFTA.

Jag tror inte att vi säkert kan veta

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

så särskilt mycket om det, eftersom Sverige inte har bedrivit någon diplomatisk aktivitet för att utöva påtryckningar mot Portugal inom EFTA. Herr Lange anser ju att sådana påtryckningar varken vore nyttiga eller av formella skäl kan sättas in. Han har därför all anledning i världen att påstå att andra regeringar kommer att reagera på samma negativa sätt som den svenska. Men innan Sverige verkligen försökt göra *helhjärtade* ansträngningar inom EFTA för att utöva tryck på Portugal känner vi inte till resultatet av sådana ansträngningar.

Att t. ex. den engelska regeringen blir svår att övertyga är troligt. Mot bakgrunden av hur låsta de *svenska* socialdemokraterna är kan man förstå om de *engelska* socialdemokraterna blir motsträviga. Men vi kan inte påstå något bestämt om de andra EFTA-ländernas reaktion så länge som vi inte själva aktivt, målmedvetet och envist har prövat denna möjlighet. Det provet vill den svenska regeringen inte göra.

Herr Lange går vidare och frågar: Bör vi då inte i moralens och konsekvensens namn själva ensidigt lämna frihandelsorganisationen? Jag har en känsla av att herr Lange måste ha missuppfattat hela frågeställningen, eftersom han med en sådan envishet uppehåller sig vid denna tanke. Det är ju Portugal — inte Sverige — som bedriver krig i Afrika. Det är Portugals ekonomi, inte Sveriges, som vi därför bör försvaga. Det är såsom medlem i EFTA vårt land har en chans att påverka ett stort handelsområde att utöva påtryckningar på Portugal. Om vi träder ut ur EFTA, försvinner denna möjlighet för Sverige.

Bäst av allt vore troligen om Portugal kunde tvingas att lämna EFTA. Men sämst av allt för våra möjligheter att påverka Portugal vore om Sverige ensidigt lämnade EFTA.

I början av sitt anförande resonerade herr Lange i utomordentligt svepande ordalag om vad som kan hända om vi

ger Portugal vidgade ekonomiska resurser. Han framhöll att det kommer an på den politiska viljan hos regeringen i Lissabon hur långt och hur fruktansvärt kriget skall bli i Afrika. Ja, det är riktigt. Om den politiska regimen i Lissabon hade en annan inställning till de afrikanska områdena skulle den kunna avblåsa kriget i morgon.

Men, herr Lange, för att föra krig fordras två saker: För det första en *vilja* att föra krig, för det andra *resurser* att föra krig. Om vi räknar med viljan att föra krig som en dyster konstant under de närmaste åren kan vi ändå påverka den andra, nämligen resurserna. Det gäller att begränsa dessa så mycket som möjligt. För allt tyder på att det är Portugals ekonomiska resurser som blir avgörande för hur lång tid krigen i Angola, Moçambique och portugisiska Guinea kommer att ta.

Herr talman! Jag skulle vilja sluta med att referera hur afrikanerna själva ser på denna problematik. Herr Lange är för sin del ganska säker på att det inte kan förhålla sig så som jag gör gällande. Det kan därför vara intressant att påminna om hur ledaren för frihetsrörelsen i Moçambique, Eduardo Mondlane, har uttalat sig på denna punkt. Han har klargjort sin inställning i bl. a. en intervju i den svenska tidskriften *Liberal Debatt*, där det heter:

»Framför allt tror jag att Sverige som medlem av EFTA borde påverka Portugal direkt. — — — Vad kan Sverige ha för intresse av att inom EFTA utveckla allt intimare relationer med Salazar? Öva påtryckning inom EFTA och även utom. — — — Om Sveriges ord om solidaritet skall tas på allvar är det naturligt att vi väntar att Sverige utövar påtryckning mot Portugal inom EFTA.»

Jag delar Mondlanes uppfattning. Sveriges ord om solidaritet med afrikanerna kan inte tas på allvar så länge som vi ger förtryckarna ekonomiskt stöd i EFTA.

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Ahlmark föreföll åtminstone i början av sitt senaste anförande att ha stämt ned tonen en smula, och det tycker jag är tillfredsställande. Han retade emellertid upp sig mot slutet, och då blev jag litet oroad, och jag blev tveksam om jag skulle ge honom det här berömmet, ty jag är inte säker på att han förtjänar det. Jag tror emellertid det är värt att understryka att det finns de som ibland har en benägenhet att skrika högt och tala i hårda ord när argumenten tryter. Det gör de för herr Ahlmark.

Herr Ahlmark säger att det finns förutsättningar för att få till stånd påtryckningsåtgärder i EFTA. Jag tycker det är bra att herr Ahlmark frågat olika folkrättsliga experter, bland dem professor Hilding Eek, fast jag inte känner till hur mycket han vet om EFTA-avtalet. Men herr Ahlmark kan ju fortsätta att fråga professor Hilding Eek. Det kan vara nyttigt för herr Ahlmark själv. Han skall då komma underfund med att det för att någon sådan åtgärd skall kunna tillgripas fordras ett enhälligt beslut av organisationen. Herr Ahlmark skakar på huvudet, men det är bäst att fråga professor Eek om den saken. Vilka majoritetsbeslut — om vi bara skall hålla oss till det — kan fattas i EFTA? Om organisationen förklarat att ett visst land brutit mot förpliktelserna enligt EFTA-avtalet, så kan ett annat land tillåtas att dra tillbaka EFTA-behandlingen av det land som brutit. Men några andra majoritetsbeslut finns inte nämnda i stadgan. Därmed må förhålla sig hur som helst. Herr Ahlmark försöker dra i tvivelsmål att jag har återgett uppfattningen bland EFTA-ministrarna riktigt, eftersom jag inte testat dem och tagit upp frågan i EFTA:s ministerråd. Herr Ahlmark, jag känner mina kolleger i EFTA. Vi har haft åtskilliga samtal om dessa problem. Vi kunde inte undgå att ha det i Stockholm heller. Herr Ahlmark kanske betvivlar mitt ord, men jag står

fast. Det fanns ingen som helst förutsättning för att de på allvar skulle ha velat ägna sig åt tanken på att inom EFTA:s ram öva påtryckningar mot Portugal för vad Portugal gör i Moçambique.

Jag gick ifrån ett papper i bänken, men jag kan väl ändå säga herr Ahlmark följande. Jag är också intresserad av verkningsfulla åtgärder. Det är ett av skälen till att jag, när jag nu nödgas konstatera att det inte går att få någon uppslutning — mycket sannolikt skulle vi bli helt ensamma i EFTA om en sådan uppfattning som den vi har — frågar: Vad skulle denna diskussion tjäna till? Vi är intresserade av verkningsfulla åtgärder, och det papper jag lämnade i bänken rörde vad vi nyligen gjort i Förenta Nationerna för att i gärning och handling följa upp våra ord. Vi har bl. a. satsat rätt mycket på att hjälpa flyktingar från dessa områden till utbildning i närliggande afrikanska stater. Vi har kraftigt gett uttryck åt att Förenta Nationerna bör ta itu med denna fråga. Vi har starkt understrukit den svenska uppfattningen i röstförklaringar som avgivits i Förenta Nationerna.

Det kan sägas att dessa åtgärder inte heller är verkningsfulla, i varje fall inte på kort sikt, men det kan ändå ske utan att vi bryter avtal, det kan ändå ske med stöd av många andra. Det stödet kan vi inte påräkna inom ramen för en organisation av EFTA:s karaktär.

Nu, herr talman, kanske jag kan sluta denna dialog med herr Ahlmark. Jag vill bara säga att herr Ahlmark vet väl att denna fråga är föremål för behandling i annan ordning här i riksdagen. Det har väckts motioner i denna riktning, och de behandlas eller kommer i varje fall att behandlas av utrikesutskottet. Jag kanske inte vågar förutsäga utgången säkert, men det skulle förvåna mig oerhört mycket om det höjs en enda röst för att motionerna skall bifallas. Det säger väl ändå nå-

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

got om att det inte bara är regeringens egen uppfattning som jag företräder i denna debatt och i mitt handlande i dessa sammanhang. Jag företräder inte bara det socialdemokratiska partiet. Jag tror att jag företräder en överväldigande uppfattning hos den svenska riksdagen. Kanhända tror herr Ahlmark att han främjar sin egen önskan genom att utförligt, ingående och länge uppta talarstolen för att argumentera för sitt förslag om att vi skall vidta åtgärder mot EFTA. Men det blir inte verkningfulla åtgärder, herr Ahlmark, och vad bör vi då göra? Det var då jag frågade herr Ahlmark om han är beredd att ändå som en demonstration förorda att vi skall lämna EFTA. På det har han inte svarat. Han har bara sagt att det inte är det frågan gäller. Men om det kan fastslås, herr Ahlmark, att vi inte, även om vi skulle vilja det, även om avtalet inte lade hinder i vägen för det, kan använda EFTA för ekonomiska påtryckningsåtgärder, om vi misslyckades med det — vilket jag kan försäkra herr Ahlmark att vi skulle göra, och jag tror att hans folkrättsexperter inte kan bestrida den saken — då skulle väl herr Ahlmark avstå från det och tänka sig något annat?

Är herr Ahlmark nöjd med bara en tom demonstration i EFTA? Det borde ju då vara tillräckligt att jag har fört allvarliga samtal med den portugisiska regeringsrepresentanten i dessa frågor.

Jag kan tala om för herr Ahlmark att ingen enda av mina kolleger i de nordiska länderna eller annorstädes har fört liknande samtal. Det bör väl ändå vara rätt upplysande för honom, när det gäller att bedöma stämningläget bland EFTA-ministrarna angående möjligheterna för verkningfulla åtgärder inom EFTA, som han talar sig så varm för, med de metoder som han tänkt sig.

Nej, herr Ahlmark, kom gärna med konstruktiva förslag, om vi nu skall ge ytterligare eftertryck åt vårt avståndstagande från portugisernas sätt att behandla dessa områden. Men detta,

herr Ahlmark, det duger inte, och det tror jag också att denna kammars ledamöter inser.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det är uppenbart att herr Lange bara uppbered sig utan att tillföra debatten några nya argument alls. Han tar inte upp de sakskäl och resonemang som jag här anfört. Han säger fortfarande att vi kan vara alldeles säkra på att det blir en negativ reaktion på en framstöt inom EFTA. Jag hävdar fortfarande att så länge svenska regeringen inte gjort någonting för att målmedvetet testa den här möjligheten och genom diplomatiska kanaler försöka komma till ett resultat kan man inte med säkerhet uttala sig om den saken.

Han påstår vidare att den svenska regeringen gör mycket inom FN. Om man gör det är det i så fall utmärkt. Men det väsentliga är att FN-aktivitet inte utesluter en parallell aktivitet inom EFTA. Och bara om Sverige står kvar som medlem av EFTA kan vi utnyttja den organisationen för påtryckning på Portugal.

Jag tycker också att herr Lange gör sig skyldig till en feltolkning av stadsplan. Det behövs icke något majoritetsbeslut för att ta upp saken, om något land bryter mot delar av syftena. Det räcker att en medlem väcker frågan; då tas den upp i ministerrådet. Och det behövs heller icke enhällighet för att besluta om åtgärder i olika fall gentemot en stat som bryter mot EFTA:s syften. Däremot fordras det majoritetsbeslut enligt § 31 momenten 3, 4 och 5.

Handelsministern har enligt min mening gjort tre misstag i svaret och i den här debatten.

För det första har han hela tiden försökt slingra sig bort från det faktum, att EFTA i dag reellt stöder Portugals krig i Afrika. Han vägrar erkänna det förhållande, som så många har påtalat, att vi genom den ekonomiska

Ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

hjälp till Portugal förlänger kriget i Angola, Moçambique och portugisiska Guinea och därmed skärper konflikten mellan vita och färgade.

För det andra har herr Lange bitit sig fast i föreställningen, att frågan av formella skäl inte kan tas upp i EFTA. Han har uppenbarligen inte undersökt de möjligheter som finns, därför att han inte vill att det skall finnas några möjligheter. Uttalandet av professor Eek, som jag har citerat, ger en helt annan bild av det folkrättsliga läget än den som regeringen vill ge.

För det tredje är herr Lange lika envist inställd på att Portugal skall förhandlas in i en stor europeisk marknad. Det är vi på intet sätt tvingade att medverka till — och herr Lange har inte berört den saken i den här debatten. Här har vi i stället en uppenbar chans till stark påtryckning på Portugal. Men handelsministern säger envetet nej till att utnyttja det redskapet.

Herr talman! Min slutsats nu blir densamma som i mitt första inlägg. Dagens debatt är ett vittnesbörd om hur en del av utrikes- och handelspolitiken i Sverige genom formalism och prestige har låsts fast i en attityd som utvecklingen redan borde ha gjort passerad.

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Det tjänar kanske föga till att fortsätta den här debatten med herr Ahlmark, men jag måste ändå säga att han också är ouppmärksam när han gör gällande, att jag inte talat om för honom och kammaren, att vi under hand har haft diskussioner om detta problem.

Herr Ahlmarks tolkningar av EFTA-avtalet ger jag inte mycket för. Men herr Ahlmark måste väl ändå veta, att vi inte kan föra upp frågor på dagordningen utan att vi är ense om att de hör till dagordningen i EFTA. Det kan inte förnekas; herr Ahlmarks tolkning saknar ju här betydelse. Vill herr Ahlmark bestrida att den uppfattning, som

han nu gör sig till tolk för, saknar gehör inte bara hos mig och den svenska regeringen utan också i övriga EFTALänder? Vilka grunder det än må vara fråga om har ju därmed hela hans aktion fallit platt till marken. Att han är högröstad kan inte dölja det faktum, att han här talar för en sak som inte har med verkligheten att göra, om man allvarligt söker finna realistiska åtgärder för att påverka Portugal i detta avseende.

Dessutom upprepar jag att det finns skäl, som herr Ahlmark i alla fall hittills inte ett ögonblick har bestritt, för att göra gällande att ekonomisk utveckling och stegrad industrialiseringstakt även kan föra med sig konsekvenser som gör att den politiska utvecklingen kommer att gå i demokratisk riktning. Det lär egentligen ingen kunna bestrida, om han inte stirrat sig blind på en tillfällig idé och menar att vi skall använda ett medel som han själv tillskriver verklig effekt.

Alltnog, herr talman, det skall bli ganska intressant att konstatera hur utrikesutskottet behandlar motionerna. Om några socialdemokrater i utskottet kommer att ställa sig avvisande till tanken på att använda EFTA såsom påtryckningsmedel på Portugal, är jag ganska övertygad om att de inte blir ensamma om detta ställningstagande. Åtskilliga andra i utskottet kommer med all sannolikhet att inta samma ståndpunkt av skäl, vilka jag tror att vi kan förstå.

Men det finns ingen möjlighet att gå den väg som herr Ahlmark antydde. Om herr Ahlmark vägrar att tro på detta vill jag ändå fråga, om han inte kan tänka sig några alternativ. Kan han inte i stället nu använda sin energi till att söka framlägga konstruktiva förslag, som går att föra ut i verkligheten? Det har herr Ahlmark inte gjort. Han vill inte ens vara med om några demonstrationsåtgärder.

Han menar att det inte är vi som skall bli lidande och som skall lämna

Om förkortning av tiden för handläggning av ärenden vid länsstyrelser och andra myndigheter

EFTA, utan att det är Portugal som skall göra det. Men herr Ahlmark har inte på något sätt lett i bevis — det är det minsta han borde erkänna — att vi kommer att kunna påverka utvecklingen i riktning mot att EFTA i sin tur begagnar påtryckningsmedel mot Portugal. Detta har han inte gjort i denna debatt, vilket jag ber kammarens ledamöter att observera. Det borde annars vara herr Ahlmark, som nu anklagar regeringen för bristande förmåga, intresse och vilja på detta område, vilken borde leda i bevis de påstående han nu frankt utslungar från kammarens talarstol.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om förkortning av tiden för handläggning av ärenden vid länsstyrelser och andra myndigheter

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet LUNDKVIST, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Fälldins* interpellation om förkortning av tiden för handläggning av ärenden vid länsstyrelser och andra myndigheter, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Fälldin har frågat chefen för inrikesdepartementet om han uppmärksammat, att tidsutdräkten vid myndigheternas behandling av enskildas ärenden, bl. a. i naturvårdsfrågor, tenderat att öka och om han är beredd att medverka till att ärendenas behandlingstid vid länsstyrelserna nedbringas bl. a. genom att s. k. solfjäderremiss, dvs. samtidiga remisser till olika organ, används i dessa ärenden i stället för s. k. kedjeremiss.

Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Jag är medveten om den påpekade tendensen. Inom departementet följer vi givetvis utvecklingen inom länssty-

relsernas arbetsområde. Departementets resurser för organisations- och rationaliseringsfrågor inom landsstaten har den 1 juli 1966 ökats med en tjänsteman för enbart sådana frågor. Jag vill också nämna, att en utredning för att genomgripande undersöka arbetssystem och -rutiner vid länsstyrelserna i dagarna satts i gång i statskontorets regi.

Jag är självfallet beredd att medverka till att varje förslag genomförs som utan avkall på ärendenas riktiga behandling i sak minskar deras genomloppstid i länsstyrelserna. Ett parallellt remissförfarande till olika instanser är därvid *ett* sätt att påskynda behandlingen. Men det är inte det enda medlet. Det kan knappast användas i sådana fall då någon remissinstans för sitt yttrande är beroende av andra remissinstansers ställningstaganden. Därför provas vid några länsstyrelser ett annat arbetssystem, som jag räknar med skall medföra tidsvinster och som dessutom bör kunna innebära viss arbetslättning för de berörda instanserna totalt sett.

Arbetssystemet innebär att de olika remissinstanserna — i regel länsexperten — i sammanträdesform samtidigt behandlar ärendena. Erforderlig information om de ärenden som skall behandlas har i god tid sänts ut till de berörda. Vid sammanträdet redovisas ärendena av särskilt utsedda föredragande. Bildmaterial såsom kartor o. d. finns tillgängligt. Experternas ställningstaganden formuleras vid sammanträdet och antecknas i protokoll. Länsstyrelsen får därigenom på en gång det underlag som behövs för beslut. Remissinstanserna slipper sätta upp och finlipa särskilda yttranden. De olika instansernas synpunkter dokumenteras på betryggande sätt genom protokollföringen.

Solfjäderremissen har här ersatts av ett muntligt förfarande, som ger möjlighet till direkt utbyte av synpunkter.

Om förkortning av tiden för handläggning av ärenden vid länsstyrelser och andra myndigheter

Turordningen för ärendenas behandling kan också styras på ett effektivare sätt. Förutsättningarna för en gemensam grundsyn på konkreta och principiella frågor blir dessutom bättre.

Det här skildrade förfarandet prövas f. n. på vissa grupper av ärenden, t. ex. dispenser enligt naturvårdslagen och byggnadslagen, frågor om naturreservat, förordnanden till skydd för landskapsbilden, grustäktsansökningar, avstyckningar och tomtindelningar.

Några tidsvinster i siffror kan f. n. inte redovisas. En länsstyrelse som praktiserat systemet något år har emellertid goda erfarenheter av det. Andra som nyligen börjat har funnit förfarandet lovande. Information om systemets praktiska uppbyggnad delgavs samtliga länsstyrelser redan under hösten 1966. Avsikten är att utvecklingen på detta område noggrant skall följas inom departementet och att länsstyrelserna kontinuerligt skall informeras om de erfarenheter som vinnas efter hand.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet Lundkvist för svaret på interpellationen.

Det är den tendens, som statsrådet medger finns i detta avseende, som har bildat bakgrund till min interpellation. Jag lät riksdagens upplysningstjänst göra en undersökning av situationen på området ute i några länsstyrelser. Jag måste säga, att den sammanställningen inte utgjorde någon särskilt uppmuntrande läsning. När den genomsnittliga behandlingstiden för ett dispensärende gällande strandskydd kan utgöra ett helt år, vilket varit fallet i en eller par länsstyrelser, har man enligt min mening skäl att tala om att det kan vara fråga om rättsförluster för den enskilde. Till den tiden skall man ju också lägga den tid som åtgår för att fastställa ersättningens storlek, för det fall att dispensvägran medför ersättnings-

rätt. Det är väl också mot den bakgrunden som justitiekanslern Rudholm i samband med att han blev hovrättspresident varnade för denna utveckling, enligt ett tidningsuttalande.

Statsrådet har sagt, att han i princip är beredd att acceptera en annan form för remisser än den nuvarande. Han uttalar att den solfjäderremiss, som jag har rekommenderat, kanske inte alltid går att tillämpa. Han hänvisar till de fall, då någon remissinstans för sitt eget yttrande är beroende av andra remissinstansers ställningstagande. Jag skulle gärna vilja göra den kommentaren, att det väl egentligen är länsstyrelsen som skall göra den nämnda sammanvägningen och att experterna borde ge uttryck åt sin mening utifrån sitt verksamhetsområde. Man borde enligt min mening bara undantagsvis vara beroende av någon annan sidordnad experts synpunkter på frågan. Man skulle alltså kunna göra redovisningen på det sättet, och sedan skulle sammanvägningen göras i länsstyrelsen.

Jag vet att det finns experter ute i länen, som ansluter sig till ordningen att göra sin remiss beroende av någon annans remiss, men om jag får göra en skämtsam anmärkning, så påminner väl detta något om de bekymmer man ibland kan ha när man skall uppvakta någon som fyller år — frågan blir vad den förste skriver för belopp på listan, och sedan är det lätt för alla de andra att teckna samma belopp! Men det är ju inte meningen med en remiss! Man skall alltså inte vara beroende av någon annan experts ställningstagande när man ger besked i ett ärende.

Beträffande samrådsmodellen med sammanträden — jag förutsätter då att sådana får hållas relativt ofta, i varje fall minst en gång i månaden, om det skall kunna bli någon snabb behandling av ärendena — säger statsrådet, att experternas ställningstagan-

Om förkortning av tiden för handläggning av ärenden vid länsstyrelser och andra myndigheter

den formuleras vid sammanträdet och antecknas i protokoll. Remissinstanserna slipper sätta upp och finslipa särskilda yttranden, och de olika instansernas synpunkter dokumenteras på betryggande sätt genom protokollföringen.

Detta går förmodligen bra i bifallsärenden, men fråga är om det går så bra i sådana ärenden, där experterna talar för avslag — t. ex. på en dispensansökning. Gången är väl den, att om länsstyrelsen får in yttranden av länsexperterna, som tyder på att man borde vägra dispens, så skall den sökande ges tillfälle att inkomma med påminnelse över experternas yttranden innan länsstyrelsen går till beslut. Om ett sådant förfarande skall bli meningsfullt, menar jag att sökanden måste ha tillfälle att rätt ingående se, på vilken grund experterna är beredda att avstyrka framställningen. Då uppkommer frågan om den protokollförare som länsstyrelsen håller vid bordet äger bättre förmåga att uppfatta och återge experternas uppfattning än experterna själva skulle ha haft, om de hade utarbetat ett eget yttrande.

Det hela går alltså enkelt och bra, när man kommer till ett bifall av dispensen, men jag ser inte att det innebär några fördelar i de fall där experterna är beredda att avstyrka bifall om dispens. Jag tror att experterna själva har lättare för att ge uttryck åt sina skäl än vad en protokollförare i länsstyrelsen skulle ha.

Sedan var det en fråga till. Statsrådet säger att solfjädersremissen på några håll ersatts av ett muntligt förfarande, som ger möjlighet till ett direkt utbyte av synpunkter. Är det verkligen så att det finns länsstyrelser, där man har provat solfjäderremissen men övergett den till förmån för detta samrådsförfarande? Eller har man möjligen så att säga i valet mellan solfjäderremiss och samrådsförfarande valt det senare?

Om jag nu har tillåtit mig att sätta

några bockar i kanten för denna andra metod, så är det inte därför att jag kategoriskt vill påstå att den ena eller den andra är riktig. Jag vill närmast ge uttryck åt den uppfattningen, att samråd är bra, men att man skall akta sig för att göra det till ett självändamål. Jag har en känsla av att det kan vara mycken och dyrbar tid som går förlorad, om man skall samla ihop alla dessa länsexperter vid samma bord för att behandla alla dessa ärenden. Jag är inte heller säker på att en föredragning, som då antagligen måste ske, alltid kommer att anses utgöra tillräckligt underlag för var och en för att direkt ge besked om inställningen.

Apropå den utredning, som statskontoret har fått i uppdrag att göra och som jag noterar med tillfredsställelse, vill jag framhålla att det ju ändå finns länsstyrelser som har gett besked om att man kan handlägga dessa ärenden mycket snabbare än vad månadsvis förekommande samrådsammanträden skulle innebära. Det har getts exempel från Norrbotten, där dispensärenden tagit 10 dagar.

Får jag sedan avslutningsvis säga, att naturvårdsfrågorna ökar i aktualitet. Det gäller både den fysiska markplaneringen över huvud och som en del därav kraven på att ställa markområden till den sociala naturvårdens förfogande. Om vi skall lyckas genomföra de intentioner, som regering och riksdag bundit sig för här, så förutsätter det förståelse hos allmänhet och markägare. Den enskilde erfar ju som regel i sina mellanhavanden med myndigheterna, att han får en viss tid tillmätt att inkomma med sina yttranden. Om han inte klarar det på den tiden, löper han risk att han går förlustig sin talan.

Om människor i denna kontakt finner att det blir en stor tidsutdräkt från myndigheternas sida, är det mycket, mycket stor risk för att den positiva inställning, som enligt min uppfattning i många stycken finns hos markägaren

Ang. användningen av växtförädlingsavgifter

— den part som jag kanske mest haft kontakt med — är på väg att äventyras, om det inte blir en bättre ordning.

Jag noterar med tillfredsställelse att statsrådet är beredd att verka för att vi får en annan och bättre ordning i dessa avseenden. Jag vill sluta med att än en gång framföra mitt tack för den inställningen.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill bara säga att vi naturligtvis inte har utdömt solfjäderremissen som ett förfarande, utan den begagnas i vissa länsstyrelser. Men vi har sagt att vi vill stimulera försök även med andra system. Jag tror det är riktigt att man här försöker pröva sig fram till ett så lämpligt och lätthanterligt förfarande som möjligt.

Sedan är det trots allt så, att man inte kommer ifrån kedjeremissen i vissa sammanhang. Det kan exempelvis vara en situation, där det är en kommunal myndighet som skall ge ett remissutlåtande och där alltså vederbörande statliga myndighet på länsplanet eller kanske något mellanliggande organ före länsstyrelsen är i behov av att höra vad den kommunala myndigheten har sagt, innan man går att yttra sig.

Man kommer alltså i skilda sammanhang inte ifrån kedjeremissen helt.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Det har väl på många håll visat sig, att vad som vållat en del av tidsutdräkten är återremiss eller remiss till kommunen. Men om man får en sådan ordning — som jag i andra sammanhang fått veta att man planerar — att sökanden har klart för sig att den kommunala sidan skall vara klar innan man lämnar det till länsstyrelsen, så borde detta vara en fördel både för den sökande och för länsstyrelsen liksom för övriga remissinstanser. Och att detta inte alltid har skett, det vågar jag påstå är resultatet av bristande information från länssty-

relser och andra myndigheter. Sökanden har inte alltid haft klart för sig att byggnadsnämnd och andra kommunala myndigheter skall vara orienterade.

Jag förstår att experterna på länsplanet under hand kan behöva ett samråd för att kolla upp vissa fakta o. s. v., men den enes yttrande skall i princip icke — den meningens tillåter jag mig att ha — behöva vara beroende av den andres.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. användningen av växtförädlingsavgifter

Herr statsrådet SVEN-ERIK NILSSON erhöll ordet för att besvara herr Isacsons fråga till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående användningen av växtförädlingsavgifter, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 17 mars, och anförde:

Herr talman! Herr Isacson har frågat jordbruksministern om han är beredd att i samband med behandling av proposition nr 37 angående utbyggnad av systemet med växtförädlingsavgifter, m. m. lämna kammaren en redogörelse för hur dessa avgifter hittills använts.

Jordbruksministern, som är förhindrad att delta vid dagens plenum, har bett mig meddela att hans svar är ja.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Då herr Isacson inte hade tillfälle att närvara här, ber jag att till statsrådet Nilsson få framföra ett tack för detta svar.

Samtidigt vill jag framhålla, att vi med intresse avvaktar jordbruksministerns kommande redogörelse.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. tidpunkten för avlämnandet av kungl. propositioner

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 36, angående godkännande av en av Unescos generalkonferens antagen konvention mot diskriminering inom undervisningen.

Herr DAHLÉN (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Det är en diger lista av propositioner som kammaren i dag skall remittera till utskott. Listan är beklagansvärt diger — regeringen tycks försöka slå sina egna rekord när det gäller planlöshet i fråga om kontakterna med riksdagen.

Regeringen lovade ju vid riksdagens början, att en vecka före sista dagen för budgetpropositioners avlämnande skulle 81 av de planerade propositionerna ha kommit. I själva verket kom det bara 52. Det är detta som har lett till denna väldiga anhopning av propositioner den senaste veckan.

Regeringen planerade att bara 14 propositioner skulle framläggas senaste veckan; alla andra propositioner av nu berörd art skulle vara avlämnade tidigare. I stället för 14 har nu 33 propositioner kommit.

Självfallet reagerar vi inte mot att regeringen lägger fram förslag — och det rör sig nu i flera fall om stora och betydelsefulla förslag. Det är inte detta frågan gäller, herr talman, utan det allvarliga är ju att regeringen och dess stora stab av tjänstemän har haft månader och i en del fall år på sig för att planera framläggandet av propositionerna, medan oppositionen endast får drygt två veckor på sig. Det är denna bristande balans som jag protesterar mot. För oppositionen är det under dessa förhållanden omöjligt att ägna propositionerna den tid som verkligen skulle behövas. Det är en orimlig ordning som vi nu ser ett exempel på.

Därtill kommer att det är någonting för Sverige relativt unikt, att den svenska författningen ger riksdagens

ledamöter en enastående möjlighet att lägga fram alternativ till regeringens förslag. Vi har alltså i jämförelse med utländska parlament en ur internationell synpunkt ovanlig möjlighet att verkligen framlägga våra förslag i den svenska riksdagen såsom alternativ till regeringens politik, inte bara vid motionstidens början.

Men regeringens vanskötsel av propositionsavlämnandet med dess ihopklumpning till en vecka innebär i verkligheten, att man i viss utsträckning naggar denna grundlagsenliga rätt i kanten. Detta är resultatet av regeringens bristande planläggning.

En riksdagsman hinner inte på den korta tid det är fråga om tillräckligt genomarbeta den stora floden av regeringsförslag. Detta innebär alltså att motionsrätten naggas i kanten.

Att regeringen sedan försvarar sig genom att hänvisa till olika förhållanden känner vi till.

Detta medför emellertid inte bara svårigheter för de enskilda motionärerna och för oppositionen över huvud taget utan det ställer också till stort besvär för riksdagsarbetet i dess helhet. Motionstiden på de nu framlagda propositionerna kommer i stor utsträckning att utgå i mitten av april. Utskottet får därför i stort sett bara högst en månad på sig för att behandla alla dessa stora och viktiga frågor i den mån de inte kan bordläggas till höstsessionen.

Samtidigt med utskottsarbetet skall pleniarbetet fortsätta som vanligt, och därför blir det sammanlagt en mycket knapp tid över för den prövning, som jag ändå förmodar att regeringen anser att dess förslag är värda.

Denna bristande hänsyn till riksdagens arbetsförhållanden har visats år efter år. Regeringen har ideligen lovat att det kommande år skall bli bättre. Det har inte blivit så. Men regeringen har en mycket stor uppfinningsförmåga när det gäller att varje år framföra något nytt skäl till att det inte gått så bra. Jag avvaktar med spänning vad

Ang. tidpunkten för avlämnandet av kungl. propositioner

regeringen i år skall hänvisa till som skäl till att den inte, trots att man så gärna ville det, lyckades klara uppgiften.

Vi har, herr talman, sett mycket litet av viljan att verkligen sätta in krafterna på att förbättra förhållandet mellan regeringen och riksdagen i detta avseende. Löften spelar i detta sammanhang ingen roll. Det enda rimliga vore att regeringen för en gångs skull verkligen försökte hålla vad den själv lovar i januari. Men detta har regeringen varje år misslyckats med.

Häri instämde herr *Strandberg* (h).

Herr **SCHÖTT** (h):

Herr talman! Även jag skall be att få uttala ett bestämt ogillande av den otillfredsställande ordning beträffande propositionsavlämnandet, som vi fått uppleva i år. Enligt riksdagsordningen bör propositionerna framläggas för riksdagen »så snart sig göra låter». Andemeningen i denna föreskrift är förvisso att så många propositioner som möjligt skall avlämnas vid riksdagens början och att de övriga därefter skall framläggas snarast möjligt för att ärendena skall kunna få en tillfredsställande behandling. En sådan förutsätter ju bl. a. att riksdagens ledamöter får tillräcklig tid för att studera propositionerna och, när så befinner sig erforderligt, utarbeta och väcka motioner i anledning av dessa.

Med den försening i propositionsavlämnandet som nu inträffat i förhållande till vad som aviserades vid riksdagens början försvåras, såsom herr *Dahlén* fullt riktigt framhållit, oppositionens arbete på ett sätt som inte kan accepteras. Förseningen har bl. a. inneburit en våldsam anhopning under riksdagens påskuppehåll. Enbart under de tre dagarna den 20—22 mars framlades inte mindre än ett 30-tal propositioner. I dag bordlägges i denna kammar 32 propositioner, flera av dessa avseende stora och principiellt viktiga

frågor. En del av propositionerna omfattar ett hundratal sidor.

En given följd av förseningen blir också ökade svårigheter för arbetet i utskott och i kamrar. Även denna vår får vi tydligen mot sessionens slut uppleva tröttande nattplena, under vilka viktiga ärenden på grund av tidsnöd ej kan få den grundliga behandling som de rätteligen förtjänar.

Herr talman! Missnöjet med den nuvarande ordningen för propositionsavlämnandet är inte nytt. Det har framförts vid flera tillfällen, senast i en interpellation i fjol till hans excellens herr statsministern. I sitt interpellationssvar den 10 maj lovade statsministern att regeringen så långt som det vore möjligt skulle försöka motverka fördröjning och anhopning av propositionerna och även i övrigt skulle söka tillgodose önskemål från riksdagen angående propositionsavlämnandet. Samtidigt uttryckte statsministern sin tillfredsställelse över det bidrag till lösning av problemet som riksdagen själv lämnat genom att rationalisera sitt arbete. I dag kan vi konstatera att regeringen trots statsministerns löfte ånyo misslyckats. Den otillfredsställande ordningen kvarstår. Från riksdagens sida är det all anledning att på nytt protestera. Särskilt med hänsyn till den år 1965 beslutade departementsreformen borde riksdagen nu ha ännu större rätt än tidigare att förvänta sig en bättre tingens ordning.

Herr talman. Till slut vill jag än en gång understryka angelägenheten av ett bättre ordnat propositionsavlämnande, då detta är en grundförutsättning för ett effektivt och tillfredsställande riksdagsarbete.

Herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! De frågor som tagits upp här är otvivelaktigt betydelsefulla. Det har många gånger tidigare i debatter rörande dessa frågor understrukits, att det från regeringens sida är

Ang. tidpunkten för avlämnandet av kungl. propositioner

en stark strävan att få fram propositioner i så god tid att riksdagsarbetet underlättas.

Nu åberopas att det har kommit alltför många propositioner under mars månad, vid utgången av propositions-tiden. Det är riktigt, men ingen vill väl inbilla sig att detta sammanhänger med att departementscheferna skulle ligga på propositionerna en enda dag längre än vad som är nödvändigt.

Man kan då fråga sig vad det beror på att det blir en så kraftig anhopning av propositioner vid denna tidpunkt. Det är nog bekant för dem, som här har framfört kritik, att man har svårigheter med personal. Det är verkligen inte så, att man ligger på arbetet i kanslihuset — det förekommer t. o. m. mycket nattarbete och helgarbete för departementstjänstemännen för att man skall kunna få fram propositionerna i tid.

Regeringen lämnar — som herr Dah-lén har påpekat — en förteckning, där den anger när den beräknar kunna lämna olika propositioner. Ibland är planeringen kanske litet för ambitiöst uppgjord. Det har visat sig att man inte kunnat hålla den angivna tiden utan den har fått överskridas med några dagar, ibland kanske med ett par veckor. Men det beror ju helt och hållet på denna verksamhets natur. Vi har t. ex. svårigheterna att få fram utskotts-betänkanden och remisstider för dessa i tillräckligt god tid.

Jag har i andra kammaren haft anledning att svara på samma fråga, och jag nämnde där ett exempel från min egen erfarenhet i bostadsförmedlings-utredningen. Denna utrednings resultat skall ingå som en pusselbit i den bostadsproposition, som nu har lagts. Trots ett intensivt arbete i utredningen lyckades man inte komma fram med sitt betänkande förrän i början av januari i år. När det dessutom måste bli remiss av utredningsbetänkandet, är det väl alldeles klart att det inte blir mycken tid över för departementet att

utarbete förslag. Jag tar bara detta som ett exempel. Man är medveten om att det hela inte är bra, och man strävar efter att göra vad som är möjligt.

Nu vill jag också säga, att det vid en jämförelse med förhållandena förra året visar sig, att det då lades fram lika många propositioner i mars månad som i år. Jag medger att detta är en klen tröst för kammarens ledamöter, ty vi minns att det var besvärligt förra året. Jag vill ändå framhålla, att det icke är sämre i år än förra året och att vi då med förenade krafter lyckades klara arbetet. Då skall det väl kunna gå även i år.

I sista hand finns det väl inte någon annan verkligt radikal lösning på detta problem än att regeringen lägger fram färre propositioner. Men det är väl knappast riksdagens önskan att regeringen skall lägga förslag, som har kommit fram, på hyllan under ett år, bara därför att man annars måste arbeta under en viss tidspress.

Jag kanske kan få säga här som i andra kammaren, att man i andra sammanhang brukar beskylla regeringen för att vara gammal och trött, men i detta fall är det snarast fråga om en anmärkning mot regeringen för att den är alltför ambitiös.

Herr DAHLEN (fp):

Herr talman! När herr Geijer slutade med att säga att regeringen kanske är alltför ambitiös, så får väl den bedömningen stå för herr Geijers räkning. På en punkt är regeringen i varje fall *inte* särskilt ambitiös, och det är just i det ämne vi diskuterar här i dag. Jag tycker nämligen att det borde vara en kolossalt stark ambition från regeringens sida att verkligen komma till svenska riksdagen med propositionerna i sådan tid, att riksdagen får tillfälle att ägna dem den behandling som de rimligen bör ha. Men där är verkligen den svenska regeringen inte särskilt ambitiös.

Herr Geijer tröstade sig med att det

Ang. tidpunkten för avlämnandet av kungl. propositioner

är lika dåligt i år som i fjol, och att man inte behöver klaga mer i år än i fjol. Ja, det är bara det att varje gång man tar upp denna fråga — och jag har själv haft anledning ta upp den vid tidigare tillfällen — så säger man från regeringens sida att hädanefter skall det ändå bli bättre.

Jag väntade med spänning på att få höra, vilket skäl statsrådet Geijer nu skulle anföra, och skälet kom: det torde vara bekant att det är svårigheter med personal. Man frågar sig då onekligen mot bakgrunden av den kraftiga ökningen av antalet kanslihus tjänstemän, som ägt rum på senare år: Får regeringens kansli aldrig så mycket tjänstemän, att riksdagens behov att få arbetsmaterial i god tid kan tillgodoses? Man fick nästan en känsla av att detta kanske är ett faktum — regeringens kansli får aldrig tillräckligt mycket med tjänstemän, om man nämligen inte skall dra ut konsekvensen av statsrådet Geijers förmodan att den enda radikala lösningen är färre propositioner. Detta var kanske något skämtsamt sagt; jag skall inte spinna vidare på den tråden.

Jag hoppas dock att detta inte skall vara slutordet på denna punkt. Det måste väl ändå finnas en möjlighet att ett annat besked kan komma från regeringsbanken än det vi nyss hörde: det är lika dåligt i år som i fjol, och därför finns det inte så mycket anledning att göra väsen av detta!

Om socialdemokratin nu inte under ett antal år hade stretat emot en författningsreform, så är det klart att vi hade haft drägligare arbetsförhållanden. En reform skulle ha medfört detta, den saken är ju uppenbar. Men nu kanske vi snart får en reform, och därför behöver vi inte längre diskutera den saken.

Herr Geijer kan ju personligen trösta sig med att han själv inte har så stor andel i skulden till det inträffade. Men det är givet att jag med stor spänning kommer att motse de eventuella möj-

ligheterna att ta upp en debatt vid denna tidpunkt om ett år just med statsrådet Geijer.

Herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Jag skall inte utförligare gå in på detta av det skälet, att det föreligger i andra kammaren en enkel fråga rörande denna bedömning, som statsministern skall besvara nästa torsdag. Även om denna kammares ledamöter inte åhör den debatten har de ju tillfälle att därefter ta del av en redogörelse för bakgrunden. Nu har frågan kommit på mycket hastigt i dag, och det har inte varit möjligt att göra tillräckliga undersökningar beträffande tider för propositioners framläggande och så vidare.

Jag begärde nu egentligen bara ordet för att säga till herr Dahlén, att när jag talade om personalsvårigheter syftade jag speciellt på att i år har för vissa departement SACO-konflikten betydtt extra svårigheter när det gällt att söka få fram materialet i tid.

Dessutom vill jag försäkra herr Dahlén, att man verkligen arbetar hårt på olika sätt för att kunna lägga fram propositionerna snabbare. Jag skall ge ett litet exempel: man har i år skickat ut ett cirkulär till cheftjänstemännen i kanslihuset med uppmaning att de skall försöka tillse att utskottssekreterarna får propositionerna redan innan dessa officiellt överlämnas till riksdagen — det finns möjlighet att redan på korrekturstadiet ge utskottssekreterarna exemplar av propositionerna. Vinsten blir kanske inte så många dagar, men det är min egen erfarenhet från den tid jag satt i utskott, att varje dags vinst för utskottssekreterarna är betydelsefull; och genom denna åtgärd kan man vinna flera dagar.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till utrikesutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 43, angående ökad utbildning av journalister m. m.; ävensom

nr 48, angående hälso- och sjukvård samt motionsverksamhet för studerande.

Föredros och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 52, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 56, angående bildande av ett statligt kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet, hänvisades propositionen, såvitt den avsåge anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Föredros och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 59, angående naturvårdens organisation, m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 61, angående delning av byggnadsstyrelseorganisationen, m. m.;

nr 62, angående anslag för budgetåret 1967/68 till byggnadsstyrelsen m. m.;

nr 63, angående förvärv av Skoklossers slott och samlingar; samt

nr 64, angående vissa anslag för budgetåret 1967/68 till riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

Föredros och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 66, med förslag till förordning om antidumping- och utjämningstull, m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 67, angående vissa anslag till civilförsvaret;

nr 68, angående central administration för hälso- och sjukvården samt socialvården, m. m.;

nr 69, angående vissa anslag till psykiatrisk sjukvård m. m.;

nr 70, angående utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade m. m.;

nr 71, angående ytterligare anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67 till studiemedelsfonden; och

nr 72, angående vissa pensionsfrågor, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 73, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge anslag till folkpensioner, till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 74, angående de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge under punkterna 1—9 upptagna författningsförslag, till lagutskott, såvitt den gällde under punkterna 10 och 11 angivna författningsförslag, till bevillningsutskottet samt i övrigt till jordbruksutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 75, med förslag angående effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet samt konsumentvaruforskningen;

nr 76, angående omorganisation av överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap; samt

nr 77, angående sammanläggning av överståthållarämbetet och länsstyrel-

sen i Stockholms län till en länsstyrelse, m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 78, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 79, angående organisationen av den statliga redovisnings- och revisionsverksamheten, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1967/68, hänvisades propositionen, såvitt den avsåg jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 85, angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m., hänvisades propositionen, i vad avsåg studiehjälpsreglementet, till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 100, angående riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.; samt nr 104, angående anslag för budgetåret 1967/68 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riks-

staten för budgetåret 1966/67, hänvisades propositionen, såvitt den avsåg jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 108, med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 109, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1967/68; och nr 110, angående vissa anslagsfrågor rörande försvaret för budgetåret 1967/68.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 718—720 till bankoutskottet, motionerna nr 721—723 till bevillningsutskottet, motionen nr 724 till statsutskottet och motionen nr 725 till konstitutionsutskottet.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av de ärenden, som avses i Kungl. Maj:ts propositioner nr 56, 59, 61, 62, 68, 74, 75, 85, 100 och 110, hemställer jag, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda kungl. propositioner utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det propositionerna kommo kammaren till handa.

Denna hemställan bifölles.

Interpellation om samordning av de statliga trafikföretagens persontrafik

Herr WIKBERG (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Inför den förestående tidtabelländringen för statens järnvägar förefaller förändringar i form av indragning av persontåg och hållplatser vara talrika, i varje fall i Norrlands inland. Vi förutsätter att SJ:s dispositioner är vidtagna i enlighet med de allmänna riktlinjer som av riksdagen angivits för företagets verksamhet. De samhällsägda trafikföretagen har emellertid ett stort gemensamt ansvar gentemot den berörda befolkningen, ett ansvar som förefaller i icke tillräcklig omfattning beaktats vid förändringar inom järnvägens persontrafik. Detta har tagit sig uttryck i aviserade indragningar av persontåg och av hållplatser utan beaktande av om alternativa kollektiva kommunikationsmedel står den berörda allmänheten till buds. I många fall förefaller det dock som om problemen väsentligen skulle kunna lösas genom en samordning mellan postverkets buss- trafik och SJ:s persontrafik.

Med hänvisning till det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

a. Anser statsrådet att en samordning av skilda trafikföretags dispositioner bör ske för att eventuella organisatoriska förändringar icke skall leda till en standardsänkning för den berörda befolkningen?

b. Är statsrådet beredd att snarast ta initiativ till en nödvändig samordning av de statliga trafikföretagens planering för att så långt möjligt kompensera inskränkningen i järnvägens persontrafik med motsvarande förbättringar av postverkets busstrafik?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om åtgärder för att förebygga brott av försöksutskrivna mentaltalpatienter

Ordet lämnades här efter till herr NILSSON, YNGVE, (h), som yttrade:

Herr talman! Det har under de senaste åren vid upprepade tillfällen förekommit att grova brott förövats av från mentalsjukhus försöksutskrivna patienter, vilka tidigare begått brott eller visat tendenser som inneburit fara för allmänhetens säkerhet. Det senaste exemplet här på är sexualmordet på en 8-årig pojke på Lidingö.

Jag är medveten om att det är en mycket svår och ansvarsfull uppgift som ålägges de läkare som har att föreslå försöksutskrivning av dessa mentalsjuka patienter. Med hänsyn till de allvarliga följderna en försöksutskrivning kan få förefaller det dock som om man inte i tillräcklig grad i olika instanser prövar förslaget om utskrivning innan definitivt beslut fattas.

Det bör även påpekas att man i en del fall synes kunna ha förhindrat ytterligare brott från här berörda personer. Sålunda har från allmänhetens sida till polisen inkommit anmärkningar mot de försöksutskrivna, men då dessa anmärkningar vidarebefordrats till de ansvariga vårdinstitutionerna har några effektiva åtgärder ej vidtagits. Även den för Lidingö-mordet anhållne har efter försöksutskrivningen blivit föremål för anmärkning på grund av sitt onormala intresse för barn.

Detta inger allvarliga betänkligheter eftersom de sjuka — ofta sexuellt snedvridna människor det här är fråga om — kan vara mycket farliga. Man har rätt att kräva att alla möjliga åtgärder vidtages för att skydda allmänheten mot övergrepp från sådana individer.

Åberopande det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet redogöra för bestämmelserna för försöksutskrivning av mentalsjuka patienter, vilka tidigare

begått brott eller visat tendenser, som inneburet fara för den allmänna säkerheten?

2. Vill herr statsrådet redogöra för hur övervakningen sker av dessa försöksutskrivna patienter?

3. Vilka åtgärder avser herr statsrådet att vidtaga för att förhindra brott av försöksutskrivna mentalsjuka patienter och därigenom öka allmänhetens säkerhet?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anmälades och bordlades följande motioner:

dels

nr 726, av herr *Isacson*,

nr 727, av herr *Peterson, Eric Gustaf*,
och herr *Petersson, Erik Filip*,

nr 728, av herr *Strandberg m. fl.*,
samt

nr 729, av herrar *Sveningsson* och
Strandberg,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 55, angående inrättande av statens trafiksäkerhetsverk, m. m.;

dels ock

nr 730, av herr *Hansson, Torsten*,
och fröken *Mattson*,

nr 731, av herr *Sveningsson* och fröken
Stenberg, samt

nr 732, av herr *Åkesson m. fl.*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 57, angående riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framstälts av herr *Nilsson, Ferdinand*, (cp) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet:

»Anser Statsrådet att skörde-skadeskyddet efter hittills genomförda förbättringar fungerar så bra att dess tillämpning beträffande 1966 års skörd medfört att uppenbara orättvisor kunnat i skäligen omfattning undvikas? Om så icke kan anses vara fallet avser då Statsrådet att föreslå riksdagen att för individuellt prövade bidrag avsedda medel förstärkas så att brister i fråga om metoden för medelsfördelning kan utjämnas och skälig rättvisa ernås?»; samt

»När kan förslag förväntas i riksdagen avseende att tillgodose önskemålet i motioner liksom i jordbruksutskottets utlåtande nr 1/1966 om obligatorisk möjlighet i stället för nuvarande anmälningsskyldighet för att en jordbrukare skall kunna ifrågakomma för att få del av eventuellt skörde-skadeskydd?»;»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.43.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Fredagen den 31 mars

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anhåller om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 4 till den 16 april 1967, dels för att som riksdagens representant deltaga i en av västtyska förbundsdagens talman anordnad konferens för industriländernas parlament kring utvecklingsbiståndet samt dels för att deltaga i en av Kyrkornas Världsråd anordnad konferens i Haag.

Stockholm den 31 mars 1967

Olle Dahlén

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1967/68 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1967/68 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beslutanderätten i ärenden om tillstånd att bearbeta icke inmutningsbara mineralfyndigheter på kronojord.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1967/68 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1967/68 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr 726.

Vid föredragning av motionen nr 727 hänvisades densamma, såvitt den avsåge körkort och trafikutbildning, till lagutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades motionen nr 728 till statsutskottet, motionen nr 729 till lagutskottet och motionerna nr 730—732 till statsutskottet.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1967/68 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 45, i anledning av väckta motioner om ersättning för skador genom naturkatastrof m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner angående den s. k. 80-procentregeln vid inkomst- och förmögenhetsbeskattningen;

nr 17, i anledning av väckta motioner angående taxering såsom jordbruksfastighet eller annan fastighet;

nr 18, i anledning av väckta motioner angående hundskatten;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av väckta motioner angående familjebeskattningen;

nr 21, i anledning av väckt motion angående beskattningen av vinst å totalisator vid hästtävlingar; och

nr 22, i anledning av väckt motion om överlåtelse av AB Tipstjänst till Sveriges riksidrottsförbund;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner om allmän försäkring mot skada genom brott;

nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om klinisk prövning av vissa medel för födelsekontroll, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av väckt motion om inrättande av en socialdomstol;

nr 21, i anledning av väckta motioner om ersättning åt enskild för kostnad i förvaltningsförfarande; och

nr 22, i anledning av väckta motioner om åtgärder för en effektiv rättsvård;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion om offentligt biträde i vissa intagnings- och utskrivningsärenden enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående

ändring i lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister, m. m.;

nr 21, i anledning av väckta motioner om förhandlingsrätt för pensionärer;

nr 22, i anledning av väckta motioner om ökade möjligheter att erhålla studielån;

nr 23, i anledning av väckta motioner om studiesociala förmåner vid svensk skola i u-land; och

nr 24, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna försäkringen för resekostnader vid sjukdom;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av väckt motion om ett särskilt rättsinstitut för upplåtelse av jord till skogsbruk;

nr 19, i anledning av väckta motioner om ett enhetligt identifieringsljus på utryckningsfordon i de nordiska länderna;

nr 20, i anledning av väckta motioner om undersökning vid bilprovning av koloxidhalt; och

nr 21, i anledning av väckta motioner angående backspegel på motorfordon;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att minska arbetsbalansen inom lantmäteriet;

nr 6, i anledning av väckta motioner om biologisk prövning av kemiska bekämpningsmedel; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner om undervisning i hemvård och hushållsarbete för manliga pensionärer.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Ahlmark* (fp) till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet:
»Anser Statsrådet att samarbetsnämnderna vid de gymnasiala skolorna har

kommit i gång tillräckligt snabbt och i önskvärd omfattning?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.07.

In fidem
K.-G. Lindelöw